תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 121 | בבא בתרא מ"ו. – ע"ה: עם רא"ש ונ"י | אב ה'תשפ"ד

תמציית

להתענג בידיעת התורה

דיני אומן

מ"ו. אדם שהביא לו האומן כלים של אדם אחר מותר לו להשתמש בהם ולא הוי שואל שלא מדעת, עד שיבוא הלה שנטל את טליתו מהאומן ויטול את שלו, דאיכא למימר שהבעלים אמר לו למכור טלית זו, והאומן מכר בטעות את טליתו של זה, והוא נותן לו טלית זו בינתיים עד שיוציא ממנו את שלו, וכל זה דווקא כשנתנה האומן עצמו, אבל כשנתנו לו את הטלית אשתו ובניו של האומן לא, דאיכא למימר שטעו, ודווקא כשהאומן אמר לו הילך טלית, אבל אם אמר לו הילך טליתך לא דכסבור שהיא שלו וטעות הוא, ואסור להשתמש שלא מדעת. ואם נתחלפו בגדיו בבית האבל או בבית המשתה אסור להשתמש בכלים האחרים דלא שייך בזה טעם ההתר הנ"ל, וכן הלכה.

אומן שטוען שלא מסרו לו טלית לתקן והבעלים טוען שיש לו עדים שראו את טליתו ביד האומן אך לא הכירו יפה אם היא שלו. רשב"ם. ובתוס' כתבו שראו בה סימנים כעין שלו, אך אינם מכירים בטביעות עין שהיא שלו. והאומן מסרב להראותה להם בטענה שהיא של אחרים, צודק האומן בטענתו ואין הכרח שזו טענת רמאות, דאף כשרים יכולים לטעון כך. ויכול הבעלים לומר לו שכיון שתפסה עבור חוב אחר שיוציאה וישומו אותה, ואז לא יהיה האומן נאמן, דבראה אין לאומן חזקה אך יכול האומן לומר לו שכבר שמאוה אחרים. ואם טוען האומן לקוח הוא בידי אינו נאמן, דאין לו מיגו שיטען להד"מ או החזרתי, מפני שהוא ירא לומר כך כיון שיש עדים שראו טלית כזו בידו. תוס'.

מ"ו: חזקה לאריס-

סתם אריס יש לו חזקה, שהרי עד עכשיו אכל רק חלק מהפירות ועכשיו אוכל את כולם שלש שנים, ואין זה דרך אריסים, והיה על בעה"ב למחות.

אריסי בתי אבות שרגילים הם ואבותיהם לשמור שדות משפחה זו באריסות, ואין יכולים להחליפם, והאריסים אוכלים את הפירות שנתיים או שלש ואח"כ הבעלים אוכלים, אין להם חזקה. ואם הוריד אריסים תחתיו ג' שנים, ולא עשה עמהם כלום יש לו חזקה שאין בעה"ב מסכים לזה שמא יקלקלו שדותיו, ואם האריס עובד עמהם אין לו חזקה דבכהאי גוונא אין בעל השדה מקפיד.

פסול נוגע באריסות הלואה ומכירה

עדות אריס לבעלי השדה- אם יש פירות בשדה אין האריס נאמן להעיד לטובת בעל השדה, דהוי נוגע כיון שאם יזכה בה המערער יטול את הפירות כדין נגזל (וידו על התחתונה. תוס'). ואם אין פירות ולא טרח האריס בשדה בשנה זו **נאמן**, דאי משום שמרויח שנשאר אריס בשדה זו, הרי יכול למצוא שדה אחרת, וגם הבעלים יכול להחליפו באריס אחר[1]. (סתם רב נחמן הוא רב נחמן בר יעקב, ולא כמו שמשמע מדברי רש"י שהוא רב נחמן בר יצחק. תוס').

עדות ערב ללוה- ערב מעיד ללוה על קרקע שלו כנגד המערער אם יש ללוה קרקע אחרת שיכול המלוה לגבות ממנה ולא יגבה מהערב, ואין הערב חושש לב' חששות שמא לא יפרע הלוה בזמנו, וגם שמא יגבה מלוה אחר את הקרקע. וכן **מלוה מעיד ללוה** אם יש ללוה קרקע אחרת וכנ"ל[2]. וכתבו התוס' שאין המלוה או הערב חוששים שהקרקע השניה גזלה, כיון שעכשיו היא בידו.

ערב קבלן שקיבל המעות מיד המלוה ונתנם ללוה, והדין שממי שירצה יפרע תחילה (משא"כ סתם ערב שאין גובים מערב, ואפי' אין לו קרקע בינונית כוותה, אא"כ העמידו את הלוה בדין וחייבוהו ואין לו ממה לשלם) **י"א שדינו כערב ומעיד, וי"א שאינו מעיד דניחא ליה שתהיה עוד קרקע ביד הלוה.** הרשב"ם מפרש הטעם כדי שלא יטען לו שהקרקע שלו טובה יותר משל הלוה, כגון שהיא בינונית ושל הלוה זיבורית[3], והתוס' הקשו שא"כ המלוה לא יוכל להעיד ללוה אפי' אם יש לו קרקע אחרת, ועוד שכשאין ללוה אלא זיבורית גם הקבלן לא יתן אלא זיבורית, ולכן פירשו שהטעם הוא דטריחא ליה מילתא למיקם בדינא, והוא מעדיף שיהיה ללוה הרבה קרקעות שיוכל לגבות ממנו בהרווחה.

פסול נוגע בשני לוקחים- לוקח ראשון אינו מעיד ללוקח שני שקנה מהמוכר קרקע אחרת ומערערים עליה, שמא יבוא בעל חוב ויטרוף ממנו. רשב"ם. ולתוס' הטעם הוא שהלוקח חושש שהיא גזולה ויקחנה הנגזל (אבל לבעל חוב אין חוששים, דאין הלוקח יודע אם יש למוכר בעל חוב). **ואם יש לו קרקע אחרת נאמן** כגון שקנה הלוקח השני עוד קרקע מהמוכר, או שיש למוכר קרקע אחרת בת חורין, דכיון שיש לבעל חוב מהיכן לגבות חוץ מהלוקח הראשון לא הוי נוגע. ולוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפי' אם אין למוכר קרקע אחרת, דאין לו נ"מ לענין בעל חוב שממילא יגבה ממנו, ואמנם אם הלוקח הראשון קנה באחריות חשיב הלוקח השני נוגע, כיון שאם יגבו מהלוקח הראשון יבוא לגבות ממנו. והקשו התוס' אמאי לא קאמר שלוקח יכול להעיד למוכר על קרקע אחרת אם יש לו עוד קרקע.

למי לא מועילה חזקה

מ"ז. גזלן אין לו חזקה, לריו"ח איירי כשהוחזק גזלן בשדה זו דווקא, ולרב חסדא איירי באלו ההורגים נפשות על עסקי ממון ואין לו חזקה על שום קרקע בעולם, וקיימא לן כתרווייהו.

בן הגזלן אם טוען שהוא עצמו קנאו יש לו חזקה, וכן אם טוען שראה שאביו קנאה ממנו נאמן במיגו שהיה טוען שהוא עצמו קנאה, **ואם טוען שירש מאביו אין לו חזקה** דהוי חזקה שאין עמה טענה שהרי לגזלן אין חזקה, ואם טוען שירש מאבי אביו שלא היה גזלן נאמן במיגו שהיה טוען מינך זבינתה, **וכן אם יש עדים שהמערער הודה לגזלן שהיא שלו אין לו חזקה, שלא הודה אלא מחמת פחד** ולכן אין הבן נאמן, אבל בן הבן שטוען שירש מאביו שלא היה גזלן נאמן, דטוענים ליורש דשמא אביו היה טוען מינך זבינתה, ואם בן הבן טוען שירש מאבי אביו לרשב"ם אין לו חזקה, והקשו התוס' למה לא טוענים ליורש שמא אביו היה טוען מינך זבינתה, ולכן גרסו דאיירי בבן הגזלן שיש לו חזקה, או די"ל שטוען שאביו אמר לו שירש אותה מאביו ולא שקנה אותה, עוד כתבו שאין טוענים ליורש מילתא דלא שכיחא.

בן אומן ובן אריס אם טוענים שירשו את הקרקע מאביהם אין להם חזקה, ואם טוענים שקנאוה בעצמם יש להם חזקה, וכן אם יש עדים שהאב הודה לאביהם שהיא שלהם יש להם חזקה, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. רשב"ם. וכתבו התוס' שאם טוען הבן שבפניו הודה הבעלים לאביו שמכרה לו נאמן במיגו שהיה אומר מינך זבינתה. עוד כתבו התוס' דאין בן אומן נאמן אלא כששהו בידו שיעור שרגיל האומן להחזיר לבעלים, אבל בלאו הכי אף אם טוען לקוח אינו נאמן.

אומן שירד מאומנותו והחזיק אח"כ, וכתבו התוס' דאיירי בכלים שנתן לו אח"כ, או ששהו שיעור זמן שרגיל להחזירם, **ואריס שירד מאריסותו יש להם חזקה.**

בן שחלק שהפליג מאביו ואינו סמוך עוד על שלחנו, כגון שנשא אשה ואינו משתדל עוד בנכסי אביו, **יש לו חזקה** בנכסי אביו, ולא אמרינן שמחל לו אביו על השימוש בנכסיו.

מ"ז: אשה שנתגרשה ואפי' בספק גירושין כגון שזרק גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה **אע"פ שבעלה חייב במזונותיה**[4] משום דאגידא ביה, ואיכא למימר שנתן לה קרקע זו כדי שתזון ממנה, **יש לה חזקה בנכסי בעלה,** דכיון שהוא שונא אותה לא היה מייחד לה קרקע, אלא נותן לה בצמצום. והתוס' כתבו דדווקא כשייחד לה קרקע אחרת למזונותיה אין לה חזקה בקרקע זו.

אלו שנתבאר לעיל שאין להם חזקה, **אם הביאו ראיה** שטר או עדים על המכירה **מעמידים את השדה בידם,** ודין זה הוא גם בבן שלא חלק ובאשה שלא נתגרשה. תוס'. אמנם גזלן אף אם מביא ראיה אין מעמידים את השדה בידו או ביד בנו או ביד הלוקח ממנו[5], ולענין המעות אם העדים ראו רק הודאה על המכירה אין לגזלן מעות, שלא הודה אלא מחמת פחד.

עשית דבר ע"י כפיה

ישראל שקנה קרקע מסיקריקון נכרי שהורג נפשות על עסקי ממון, בזמן שהיתה הגזירה שמי שלא הורג יהודי יהרגוהו, או שישלם ד' זוזי היתה חלה המתנה אגב אונסיה, אבל בזמן שאמרו שמי שהורג ישראל יהרגוהו אם קנה ממנו

---

[1] ומשמע שאריס בתי אבות אינו יכול להעיד. נ"י.

[2] ואע"פ שהקרק של הלוה היא זיבורית, והקרקע שמערערים עליה היא בינונית, לא חושדים בו שיעיד שקר בשביל ההבדל שבין בינונית לזיבורית. רא"ש.

[3] והנ"י כתב דלא מיבעיא אם הקרקע בינונית שדינו של בעל חוב לגבות ממנה שאינו מעיד, אלא אפילו בזיבורית אינו מעיד, דשמא ירצה המלוה קרקע זיבורית גדולה יותר, ואפילו בעידית אינו מעיד שמא יפייס את הלוה שיגבה מעידית כדי שלא יפרע ממנו או שיבה ממנה מעט מעט. אמנם אם יש ללוה קרקעות אחרות עידית בינונית וזיבורית יכול הקבלן להעיד.

[4] מבואר כאן שמגורשת ודאי אין לה מזונות אע"פ שלא גבתה כתובתה, אע"פ שבירושלמי לא משמע כך. נ"י.

[5] אפילו אם כתוב בשטר שהוא הודה בקבלת המעות. אמנם אם כתוב בשטר אחריות קנה, דאין האנס מקפיד שיכתוב לו אחריות, ואם לא שגמר והקנה לא היה כותב אחריות, כיון שלא מסר מודעה, אמנם אם האנס אמר לו לכתוב אחריות מקחו בטל. נ"י.

ישראל וחזר וקנה מבעה"ב, אם בעה"ב אמר לו לך חזק וקני מקחו בטל ואפי' למ"ד תליוה וזבין זביניה זביני, תליוה ויהיב לא הוי מתנה, דכוונתו לתובעו בדין, וקרקע אינה נגזלת, ואם כתב לו שטר לרב קנה דס"ל שאם לא היה נותן מעות לא היה עושה שטר. תוס'. ולשמואל לא קנה כיון שכתבו מחמת אימת הסיקריקון עד שיכתוב אחריות נכסים שרק באופן זה תולים שנתן מעות. תוס'. (וכן משמע מהברייתא). ולרב הונא דס"ל דתלויה וזבין זביניה זביני, צ"ל דמודה שמואל היכא שנתן מעות. ולרב ביבי מקבל הגזלן את מעותיו בחזרה ולא קנסוהו שיפסיד את מעותיו, וס"ל דתלויה וזבין לא הוי זביני, ודלא כרב הונא. וכתבו התוס' שמי שקנה מהאיש וחזר וקנה מהאשה, לרב אם כתב שטר קנה, והיינו כשהוסיף לכתוב שטר ראיה אחר הקנין, אבל בשטר קנין עצמו לתירוץ ראשון בתוס' לא מהני, ולתי' שני מהני.

במכירה- לרב הונא אם כופים אדם ע"י תליה או שייסרוהו[6] למכור וקיבל הדמים חלה המכירה, ודווקא מכר דאיכא תרתי יסורים ומתן מעות, דלא מפסיד מידי, אבל מתנה כיון שאינו מקבל כלום לא גמר ומקני[7]. ומסקנת הגמ' שאמר רב הונא דבר זה מסברא, דאגב אונסיה גמר ומקנה[8]. ומ"מ בעי קרא בקרבן דלא נימא שכיון שאינו מתרצה אלא ע"י כפיה הוי זבח רשעים ופסול. אבל אין לדמות דין זה לסתם מכירה שמוכר מחמת אונס שהוא דחוק במעות, די"ל דשאני אונס של עצמו מאנסוהו אחרים דלא גמר ומקני. ועיין לקמן שיטת רבא, ופסק ההלכה.

מ"ח. בקרבן- כתיב "יקריב אותו לרצונו" מדכתיב "יקריב אותו" מבואר שכופין אותו להקריב מה שנדר, ומאידך בעינן "לרצונו", הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ואין להוכיח מזה שהמוכר בע"כ הוי מכירה, די"ל דשאני התם דניחא ליה בכפרה ואמר רוצה אני בלב שלם. וכתבו התוס' שאף שחייבי חטאות ואשמות אין ממשכנים אותם משום דלכפרה קאתו, שאני התם שהם באות על חטא, אבל נדר ונדבה אינם מכפרים, וכוונת הגמ' כפרה במה שמקיים נדרו, ועולה אף שמכפרת על חייבי עשה אינה כפרה גמורה וקבועה.

בגט- גט מעושה ע"י ישראל כשר, וכופין אותו מוכה שחין ובעל פוליפוס עד שיאמר רוצה אני ד"ונתן" מדעתו משמע. ואין להוכיח מדין זה שהמוכר בע"כ הוי מכירה, די"ל דשאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים וגמר בליבו לגרשה, וגם כאן לא מפסיד כלום דכיון שאשתו שונאתו לא תעמוד אצלו בלאו הכי. ואם עישוהו עכו"ם מדאורייתא כשר דאגב אונסיה גמר ומגרש. רשב"ם. והתוס' ביארו דאיירי באלו שכופין אותם להוציא, ואין כאן פסול "לפניהם" ולא לפני עכו"ם כיון שהעישוי נעשה ע"י דייני ישראל, ואמרו חכמים שפסול וצריכה גט אחר, ואם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט מזה ומזה, כדי שלא תהא כל אחת הולכת ותולה עצמה בעכו"ם להחניף לו ולזנות עמו עד שיכריח את בעלה לגרשה ומפקעת עצמה מיד בעלה, ואף בדבר שכופין אותו להוציא גזרו כדין אטו שלא כדין. תוס'. ואם חכמים רוצים לכופו ע"י עכו"ם, חובטין אותו ואומרים לעכו"ם שיאמר לו עשה מה שישראל אומר לך.

כתבו התוס' שכל דבר שהאדם מחויב לעשות הוי כמו מכר ולא כמו מתנה, כגון קרבן או גט המעושה כדין, אבל מה שמרויח כפרה או שנפטר משאר כסות ועונה אינו סיבה להחשיבו כמכר, דא"כ אף בגט שלא כדין הוי כמכר.

מ"ח: שיטת רבא שתליוה וזבין זביניה זביני וכן מחמת אונס ממון. תוס'. דווקא שכפוהו למכור שדה סתם אחת משדותיו והוא ביירר איזו, דתולים שבירר שדה רעה שאינו צריך כל כך, אבל בכפוהו למכור שדה זו לא חלה המכירה, אא"כ המוכר ספר את המעות, או שהיה בידו להשתמט באיזה השתמטות שיכולה להיות כגון המתן לי עד למחר או להטעות את האנס ולא השתמט.

והלכתא בכל גוונא חלה המכירה אם לא ספר את המעות ולא היה יכול להשתמט דהוי אונס גמור, ואמר רוצה אני, ואפי' בשדה זו, וכמו בקידושין.

בקידושין- הכופה אשה להתקדש והסכימה, י"א דהוי קידושין דדמי למכירה שמוכרת עצמה למקדש, ולמר בר רב אשי הפקיעו רבנן קידושין אלו כיון שעשה שלא כהוגן ועשו המעות מתנה דהפקר בי"ד הפקר, דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, כדת משה וישראל, וכיון שרבנן אמרו דלא הוו קידושין נמצא שלא קידשה, ובביאה שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות. וי"מ שקידושי כסף דרבנן וביאה דאורייתא, וטעות היא דקידושי כסף לומדים מגז"ש. רשב"ם. והתוס' כתבו דסוגיין ס"ל שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, אף אם לא תלה הקידושין בדעתם, ושאלת הגמ' על ביאה היא, דכיון דאיכא עבירה וכי גם בזה עקרו, ומשני שגם בזה עקרו, והיכא שעשה כהוגן צריך לטעם דאדעתא דרבנן מקדש כדי שיפקיעו רבנן את הקידושין. עוד כתבו התוס' שאף שבמתנה תלויה ויהיב אינה מתנה, הכא בקידושי ביאה הוי כמכר לפי שמתחייב שאר כסות ועונה, שאף שלגבי גט אינו כמתנה מה שנפטר משאר כסות ועונה, שאני התם שברצונו היה נותן לה ולא מגרשה.

מודעה על מכירה באונס- לרב הונא שמכירה באונס הוי מכירה, אין העדים החתומים על השטר נאמנים לומר שמסר המוכר מודעה לפני המכירה המבטלת את המכירה דכיון שהם מודים שהשטר כשר, אינם חוזרים ומגידים, אמנם אם כתבו שטר מודעה לפני מכירת הקרקע, לא חלה המכירה, כיון ששטר המודעה קודם. וס"ל לרב הונא שכותבים מודעה על מכירה, (אבל לרבא אין כותבים מודעה על מכירה), ובמתנה לא הויא מתנה אם העדים יודעים מה האונס, ואם מוסר מודעה כותבים אפי' אין יודעים מה האונס. ואם ביטל את המודעה בשעת המכר הוי ביטול, אף אם אמר בשעת מודעה שמה שיבטל לא יהיה ביטול, דאגב אונסיה גמר ומבטל, אמנם במתנה אם יודעים מה האונס לא מועיל הביטול, אבל אם לא יודעים באונסו הוי ביטול. תוס'. ולמר בר רב אשי אם אמרו מודעה היו דברינו נאמנים, מפני שדבר זה ניתן ליכתב כדי להציל את האנוס מאונסו, ונאמנים אפי' אם כתב ידם יוצא ממק"א, ולא חשיב חוזרים ומגידים כיון שאין פוסלים את השטר, וכמו שבאומרים תנאי היו דברינו שנאמנים, ודווקא כשאומרים שהיו קטנים או פסולים אין נאמנים כשכתב ידם יוצא ממק"א. רשב"ם. והתוס' כתבו שאין נאמנים לומר מודעה היו דברינו אלא כשאין כתב ידם יוצא ממק"א, ונאמנים במיגו, כיון שאין חוזרים לגמרי מעדותם.

מ"ט. עדים שאמרו אמנה היו דברינו שלא היתה הלואה וכתבו שטר והאמינוהו שלא ישתמש בזה בלי הלואה, (ואם תהיה הלואה משעבד נכסיו מעכשיו, דלא הוי שטר מוקדם), אין נאמנים אם אין כתב ידם יוצא ממק"א וצריכים אותם לקיום, כיון שקיימו חתימותיהם, עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד, ואין חוזרים ומגידים[9]. וכתבו התוס' דגם מיגו לא מועיל כאן דלא אתי על פה ומרע לשטרא אפי' במיגו, דמדאורייתא השטר כשר בלא קיום, ולא הצריכו רבנן קיום אלא בטענת מזויף, אבל כשאומרים קטנים או אנוסים היינו אין מודים כלל שהשטר נעשה כדין, ולהכי מהני מיגו, (ולטעון פרוע במיגו דמזויף נאמן כיון שכשטוען פרוע אינו מכחיש את השטר, ולרב הונא גם בזה אינו נאמן). וטעם נוסף כתב הרשב"ם שאין נאמנים משום שאסור להשהות שטר אמנה בביתו, וממילא תולים שלא חתמו על שטר כזה, דאין אדם משים עצמו רשע[10].

דין הבעל בנכסי אשתו ואמירת אי אפשי בתקנת חכמים

אין לאיש חזקה בנכסי אשתו שאם החזיק ג' שנים בנכסי מילוג שירשה מבית אביה, אינו יכול לטעון שקנאם ואבד שטרו, מפני שכולם יודעים שירד לקרקע רק לפירות, (ולא דמי למשכנתא דסורא שצריך למחות כל ג' שנים, דשם לא יזכרו העדים שירד לקרקע למשכון).

ואף במקום שאינו אוכל פירות כגון שכתב לה בעודה ארוסה, דין ודברים אין לי בנכסייך, מ"מ אין לו חזקה מפני שאין האשה מקפידה אם אוכל פירות שלא כדין, ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ששתקתי, אבל לא מחלתי, (דאין דרך האשה למחות בבעלה מאחר שזן אותה. רשב"ם במתני'). וכתבו התוס' שצריך לכתוב "ובפירותיהן[11]", דלשון "בנכסייך" לא מהני אלא לענין שאם מכרה ונתנה קיים.

מ"ט: ודווקא כשכתב לה כשהיא ארוסה[12] שעדיין לא זכה בנכסים יכול להתנות, דאין מזכין לאדם בעל כרחו, ודווקא בדבר שיש לו מדרבנן, וכמו שיכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה, דעיקר התקנה לטובתה היא שיתן לה מזונות, אף אם אינה עושה מלאכה, ואח"כ תיקנו שהבעל נוטל מלאכת ידיה תחתיהן, כדאמר רבא שכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שעשו להנאתו שומעין לו, וכיון שכל יום זה חיוב חדש של מזונות מועיל בזה לשון דין ודברים אין לי וכו'. וכתבו התוס' שאשה יכולה להסתלק ממזונות אף בלשון דין ודברים וכו', דאי איירי בלשון טוב מהני אפי' אחרי שזכתה. ולר"י ראית הגמ' היא שאפשר להסתלק מדבר שלא בא לעולם, אע"פ שלהלכה אין אדם מקנה דשלב"ל, אפי' בלא תנאי גמור (דתנאי גמור מצינו שמועיל בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה), ואפי' בלא בקשת האשה, ואין אומרים דהוי פטומי מילי בעלמא. ולר"ל מעשי ידיה עיקר, ומ"מ היכא דלא ספקה אינו יכול לומר לה צאי מעשי ידיך למזונותיך.

אבל אם כתב לה כך אחר שנישאת לא מהני, וכמו שמצינו שאין מועיל לומר על שדה דין ודברים אין לי וכו' דאין זה לשון מתנה, וצריך לומר לשון מכירה או נתינה או הפקר. וכתבו התוס' דהמ"ל דאיירי כשכתב לה כשהיא נשואה בלשון טוב, או שנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, או שהבעל עצמו נתן לה, דאף באלו אין לו חזקה אף אם אכל פירות.

אי אפשי בפירות או בפדיון- כתב הרשב"ם שהבעל יכול להתנות בעודה ארוסה לא לזכות בפירות נכסי מילוג שתיקנו לו תחת פירקונה כיון שעדיין לא זכה בפירות, דס"ל לרשב"ם שפירי עיקר, אבל שיטת תוס' דפרקונה עיקר, והא דתנן שתיקנו פירקונה תחת פירות היינו שאינה יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות, כדי שלא תיטמע בין העכו"ם, או משום שמפקעת פירקונה לגמרי, משא"כ מזונותיה יכולה לחזור בה, וטעם נוסף שאינה יכולה להפקיע את הפירות, משום דידו כידה.

---

[6] וכן ע"י כפיית ממון. ואם מסר מודעה בכל הכפיות לא חלה המכירה, ואם ביטל את המודעה בשעת המכירה מועיל הביטול, אפילו אם כפו אותו לבטל את המודעה, ואפילו אם בשעת מסירת המודעה אמר שכל מה שיבטל לא יהא ביטול, דאגב אונסיה גמר ומבטל. רא"ש.

[7] אם העדים יודעים באונסו אפילו אם ביטל את כל המודעות שמסר, או שמסר מודעה ולא ביטל את המודעה, ולכן רגילים לכתוב במתנה ביטול מודעה. רא"ש. וכתב הרשב"א שאם הוא אומר שהוא פוסל כל עדים שיאמרו שהוא מסר מודעה על מכר זה מהני, דשווינהו לגביה כעדים פסולים. והר"ן כתב שהמודעה מועילה גם לומר שפסול העדים היה לאונסו. נ"י.

[8] ואפילו אם הוא לא בדק אם המעות יפות או רעות, ואפילו אם לא היה יכו להשתמט. ונחלקו הראשונים אם המוכר קיבל פרוטה על המכירה, אם המכירה חלה כמו בקידושין, או דשאני קידושין שהם בפרוטה משא"כ מכירה. נ"י.

[9] ואם העדים אומרים שרק אחרי שחתמו על השטר נודע להם שהוא שטר אמנה, נאמנים, דהרי הם כמעידים על השטר שהוא פרוע או מחול. נ"י בשם הריטב"א.

[10] אמנם בלא שטר אין איסור לעשות קנין ולהאמינו על המעות. נ"י.

[11] ובפירי פירותיהן עד עולם. נ"י.

[12] אבל לפני האירוסין לא מהני סילוק, כיון שאין לו בהם שום שייכות והוא מסולק ועומד. נ"י.

האומר דין ודברים וכו' על ירושה דאורייתא זוכה בה בעל כרחו, אא"כ יתננה בלשון מתנה. ובירושת הבעל אע"פ שכתב דין ודברים וכו' אם מתה ירשנה, או משום דירושת הבעל דאורייתא, ולרב הטעם משום שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ודווקא ירושה דשאר היורשים הוו כנכרים לגבי בעל, אבל בנכסי מילוג שזה כלפי האשה עצמה, לא עשו חיזוק כשל תורה. או דשאני ירושה שיש לה שורש מן התורה. או דבפירות כיון דלא שכיח לא עשו חיזוק, אבל בירושה לא שכיח שלא יהיה לאשה נכסי צאן ברזל. תוס'.

בעל שמביא עדים או שטר שאשתו מכרה לו מנכסיה זוכה בהם הבעל, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ולא היתה לי גמירות דעת למכור (ולא דמי לתלויה וזבין, ששם יש אונס, ומחמת האונס גמר ומקני), דאיירי בנכסי מילוג שכיון שהם שלה אינה מפחדת למחות בו שלא ימכרם. (וע"ע להלן).

הקונה מהאיש וחזר וקנה מהאשה שנתן לה דבר מועט כדי שלא תטרוף ממנו את הקרקע, שכל קרקעות הבעל משועבדים לכתובתה, שהרי כותב לה "כל נכסי אחראים וערבים לכתובתך", מקחו בטל, והיינו שמכירת האשה בטלה, ויכולה לטרוף אחרי מיתת הבעל, אבל בחייו אוכל הלוקח פירות, (והתוס' מביאים בשם רש"י שבג' השדות דלהלן בטל המקח מיד, ובשאר שדות שלו רק משעת טריפה), דיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שלא יכעס, (ולא דמי לתלויה וזבין דהוי זביני, דכיון דהכא ליכא אונס לא גמרה בדעתה להקנות[13]), ודין זה הוא בשדה שכתב לכתובתה שהזכירו בשטר הכתובה, או שיחד לכתובתה שאחרי הנישואין עשאה אפותיקי, אע"פ שלא נכתב בכתובה. רשב"ם. ולתוס' הכונה לנכסי צאן ברזל. או שהכניסה אותה מבית אביה ושמו אותה -נכסי צאן ברזל ששמים את שווים בשעת נישואין, ואם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו. רשב"ם. ולתוס' הכונה לקרקעות ששמו אותם לתוספת כתובה. ואף שכל נכסי הבעל משועבדים לכתובתה, בג' שדות הללו מקחה בטל, כיון שיותר סומכת עליהם לשיעבודה. וכ"ש שבשאר נכסי הבעל ג"כ מקחה בטל, דלא הסכימה למכור אלא משום איבה, שאם לא תמכור ללוקח יאמר לה עיניך נתת במיתה או בגירושין. אבל בנכסי מילוג מקחו קיים שכיון שהם שלה אינה מפחדת למחות בבעלה שלא ימכור.

נ. אשה שמכרה נכסי מילוג בחיי בעלה הבעל מוציא מיד הלקוחות, ואפי' מכרה רק גוף ולא פירות (שהרי הפירות של הבעל והגוף שלה) לא חלה המכירה, ואע"פ שכשמתה לא שייך טעם דפירקונה, ואת הגוף הרי מכרה, מ"מ הבעל מוציא מיד הלקוחות, שכך תיקנו הסנהדרין כשגלתה לאושא, דאלמוה לשיעבודא דבעל משום איבה, ועשאוהו לוקח ראשון, ואמנם מועילה המכירה שאם הבעל ימות בחייה יטלם הלוקח.

בעל שמכר נכסי אשתו ומת, האשה מוציאה מיד הלקוחות גוף הקרקע והפירות מכאן ולהבא, שאין לבעל אלא פירות בחייה[14].

אם הבעל והאשה מכרו שניהם את השדה לאדם אחר שהבעל מכר פירות והיא מכרה את הגוף, **או שהאשה מכרה לבעלה**, לל"ק זכה הלוקח, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, כיון שבנכסים שלה אינו מקפיד אם לא מוכרת, ובזה אם יביא ראיה בעדים או בשטר מקחו קיים. ובל"ב מבואר שדווקא אליבא דר"א (לגבי מוכר עבדו וכדלהלן) אפי' כשמכרו שניהם לא חלה המכירה, וכ"ש אם מכרה לבעלה, אבל לשאר השיטות הוי מכר, ובכהאי גוונא אם הביא ראיה המקח קיים.

קנין גוף ופירות לדין יום או יומיים

המוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום והכהו אחד מהם ועמד יום או יומיים ואח"כ מת, שהדין שבישראל אם מת אפי' לסוף שנה נהרג, וחובשין אותו, אבל בעבד שהכהו האדון ומת אחרי יום או יומיים פטור (ויומיים היינו יום שהוא כיומיים, והוא מעת לעת. תוס'), ואם הכהו אחר חייב, דעבד כנעני הרי הוא כישראל לכל דבריו, דיליף לה לה מאשה.

לר"מ הראשון פטור (-ישנו בדין יום או יומיים), והשני חייב מפני שאינו תחת ידו וכתיב "ומת תחת ידו", וקנין פירות כקנין הגוף וקנין הגוף אינו כלום, דאין גופו עומד אלא לפירותיו. רשב"ם. ולולא טעם זה אין סיבה לדרוש תחת יותר מכספו. תוס'.

לרבי יהודה השני פטור והראשון חייב, מפני שהוא ממונו של שני וכתיב "כי כספו הוא", דקנין פירות לאו כקנין הגוף.

נ: לרבי יוסי הראשון פטור מפני שהוא תחתיו, והשני פטור מפני שהוא ממונו, דמספקא ליה אם קנין פירות כקנין הגוף או לא וספק נפשות להקל דכתיב "והצילו העדה". רשב"ם. והתוס' כתבו דבלאו הכי לא קטלינן מספיקא, דאפי' ממון לא מפקינן מספיקא.

ולרבי אלעזר הראשון חייב מפני שאינו ממונו, והשני חייב מפני שאינו תחתיו, דכתיב "כי כספו הוא" כספו המיוחד לו, וילפינן מיתור, או מדכתיב כספו ולא כתיב כסף. וכתבו התוס' דאיתא בהחובל שלר"א מי שחציו עבד וחציו בן חורין או עבד של שני שותפין אינו יוצא בראשי אברים, וביארו דהיינו דווקא בשותפין שיש לזה גוף ולזה פירות, וחציו עבד היינו שנתן כל דמיו ואינו מעוכב אלא גט שחרור, אבל בשותפין בגוף יוצא בראשי אברים לפי חלקו. וה"ה לגבי נכסי מילוג אף אם מכרו שניהם מכרם בטל ויכולים לחזור בהם, כאדם המוכר דבר שאינו שלו.

ולענין דין יציאה בשן ועין באיש ואשה מבואר בהחובל שתליא בפלוגתא זו, דאיתא בהחובל שי"א שיוצא רק באשה, וי"א לא באיש ולא באשה, ומסקנת הגמ' שאם קנין פירות לאו כקנין הגוף יוצא לאשה, ואם כקנין הגוף אינו יוצא לשניהם, והק' התוס' שכאן מבואר שאם כקנין הגוף ישנו בדין יום או יומיים לבעל הפירות, ותי' דהתם לא יוצא באיש משום שמפקיע בזה את הגוף של האשה, או דשאני התם שלא היה לבעל בגוף מעולם, משא"כ מוכר עבדו. ור"י בר ברוך גורס שהמ"ד שלא לאיש ולא לאשה סובר כרבי אלעזר, ואפי' שניהם יחד לא יכולים לשחרר, ולא שייך תקנת אושא.

דיני בעל ואשה בחזקה ומכירה וכו'

נתבאר לעיל שהמחזיק בקרקעות שהיו של חבירו ג' שנים, המחזיק נאמן לטעון שהוא קנה או קיבל ממנו את הקרקע, אע"פ שאין לו שטר, דאל"כ לא היה הבעלים הראשונים שותק. אמנם באופן שאין ראיה מהחזקת הקרקע שהיא של המחזיק, כגון בעל המחזיק בנכסי אשתו או אשה המחזיקה בנכסי בעלה, אין להם חזקה, ודלהלן. ואגב זה יתבארו כמה דינים בדין ודברים שיש בין בעל לאשה על נכסים או מעות שבידה.

אם הבעל החזיק בנכסי האשה והאשה לא מחתה, אין לו חזקה, אבל אם חפר בשדה שלה בורות שיחין ומערות ולא מחתה יש לו חזקה, כיון שאין לו אלא פירות ואינו יכול לקלקל את הקרקע, ואיירי בשדה שאינה עשויה לבורות.

ומה שמצינו **שאין חזקה לנזיקין** ומשמע דלא הוי חזקה כלל כיון שלא החזיק כדמחזקי אינשי, היינו שאין שם דין חזקה -שא"צ ג' שנים, אלא לאלתר הוי חזקה, שאין אדם רואה שמזיקים קרקע שלו ושותק, **וללישנא בתרא** באמת אף בנזקין בעינן ג' שנים, **ואיירי ב**אדם העושה אפי' בשל עצמו קוטרא ובבית הכסא עשן וריח רע, דאפילו אחרי ימים רבים אין חזקתו מועילה להזיק את חבירו.

אם אדם מהשוק החזיק בנכסי אשה לרב לא הוי חזקה, דיכולה לומר שסמכה על בעלה שימחה (ואפי' אם כתב דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן, מ"מ היא סומכת עליו שימחה, כיון שאם מתה הוא יורש אותה. תוס'), או שתטען שלא אכל אלא את הפירות של הבעל ולכן לא מחתה. ולדייני גולה הוי חזקה, ואם אכל מקצת בחיי הבעל ושלש שנים אחר מיתת הבעל, נאמן לומר שמכרה לבעל וקנה מהבעל, מיגו שהיה טוען מינך זבינתה, שאע"פ שאריס אינו יכול לטעון שקנה את השדה, סתם אריס אין זמן לאריסותו, אבל כאן יכול לטעון שהבעל מכר לו אם הוא יירש אותה, שהרי כשמת בטלה המכירה, והיה עליה למחות, והוי כיורד מחדש לשדה, והאשה שתקה ג' שנים. וכתבו התוס' שאם אכל מקצת בחיי הבעל ומקצת לאחר מיתתו לא הוי חזקה.

נ"א. אשה שהחזיקה בנכסי בעלה אע"פ שייחד לה קרקע אחרת למזונותיה שאין לתלות שירדה לפירות ולכן לא מיחה הבעל, אין לה חזקה, מפני שאין הבעל מקפיד אם האשה אוכלת יותר. ואם האשה הביאה ראיה שבעלה מכר לה את הקרקע, תלוי אם חל הקנין או לא, וכדלהלן, וכן בשטר הודאה זוכה האשה בקרקע. תוס'.

קנין קרקע- נכסים שאין להם אחריות נקנים בכסף שטר וחזקה. ואמר שמואל שבמכר לא קנה בשטר עד שיתן מעות, אא"כ הוא מוכר את שדהו מפני רעתה (-שבזה גמר ומקני מיד והמעות הוו הלואה), או שנתן מעות וכתב לו לשון מכר כדי ליפות את כוחו. לרשב"ם כותב לו גם מכר וגם מתנה כדי שיהיה לו אחריות כמכר, ולא יהיה בה דינא דבר מצרא כמתנה. והתוס' (ד"ה ולמה) הקשו שמתנה שיש בה אחריות יש בה דינא דבר מצרא, ועל כן ביארו שכותב לו שתי שטרות, ואם יבוא הבר מצרא יוציא רק שטר מתנה. או שהיפוי כח הוא לענין מה מכר יחד עם הבית, וכדלהלן ע"א. או שהנ"מ בלשון מתנה שאינו צריך לשלם. או שכותב לו רק מכורה או רק נתונה, ומכורה היינו יפוי כח שיהיה לו אחריות על המתנה.

קנין שטר- לר"א דעידי מסירה כרתי אפשר לכתוב שטר על חרס שיכול להזדייף, והא דאמר לא הכשיר ר"א אלא בגיטין, הכונה לכל שטרות קנין, לאפוקי שטרות ראיה, או דאיירי הכא בכתב ידו שאין יכול להזדייף. ולר"מ דעידי מסירה כרתי, צריכים העדים לחתום על דבר שאינו יכול להזדייף, ואפי' אם יש עידי מסירה צריך שיהיה השטר מוכיח מתוכו, (כמו שמצינו שלר"מ אם כתב לגרש את הגדולה לא יכול לגרש אפי' אותה, כיון שאין מוכח מהשטר למי נכתב). תוס' (ד"ה רבותא). והקשו התוס' (ד"ה אע"פ) מה החידוש שמועיל שטר שאינו שוה פרוטה, בשטר קנין שאינו קונה בתורת כסף, שהרי המוכר נותנו, וקרקע אינו נקנה אגב כסף.

לוה מהאשה וגירשה (או מהעבד ושחררו) וכתב שטר ושעבד נכסיו, אינו חייב להם כלום, דכוונתו לגלויי זוזי, דלא ניחא ליה להיות "עבד לוה לאיש מלוה", אבל בשטר מכר לא שייך סברא זו, ואפי' קיבל אחריות הרי עדיין לא טרפוה מהלוקח. וכתבו התוס' (ד"ה לא) שבעבד אין חילוק בין לוה למכר, דמה שקנה עבד קנה רבו.

המוכר שדה לאשתו לרב נחמן קנתה, ואין אומרים שכוונת הבעל לגלויי זוזי -שרצה להוציא ממנה מעות שהטמינה ממנו, ולא התכוון למכור, וליכא גמירות דעת למכירה, ואם כתב לה שטר מכר פשיטא שקנתה

---

[13] והנ"י כתב שאם האשה קיבלה דמים חל המקח, דתלויה וזבין זביניה זביני.

[14] ובירושלמי איתא שאם הבעל מכר והאשה מתה המכר בטל, וביאר רבינו יונה שאע"פ שהבעל נחשב לוקח ראשון לכל דבר שהוא זכות לו, מ"מ ביטלו חכמים את המכר משום שבח בית אביה. וכתב הרא"ש שהמקח בטל לאלתר ולא רק אחרי מותה, וקמ"ל שאף אם לא ערערו על המכירה עד לאחר מותה המקח בטל.

דודאי אין כוונתו לגלויי זוזי, וגמר ואקני לה[15]. ואם אמר אי בעינא בכספא איקני אי בעינא בשטרא איקני, קנתה בכסף בלא שטר, ולא אמרינן לגלויי זוזי קא בעי, וכן בכתב שטר ואח"כ נתנה דמים. תוס'.

נ"א: ולענין אכילת הפירות בשדה שהבעל מכר לה, לרב ולרב הונא בר אבין הבעל אוכל פירות דלא גרע משדה שנפלה לה בירושה, ורק במתנה ס"ל לרב שאינו אוכל פירות דנותן בעין יפה הוא נותן. ולרבי אלעזר ורבי יוחנן בין במתנה בין במכר אין הבעל אוכל פירות, מפני שכוונתו לשם מתנה, וכתב לשון מכר כדי ליפות את כוחה. ולרבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור לגירסת הספרים ס"ל שאין הבעל אוכל פירות, ולגירסת ר"ת הבעל אוכל פירות. ולר"י המוכר לאשתו לא קנתה ורק במתנה קנתה.

שיטת רבא שאם קנתה במעות טמונים שלא היו ידועים לבעל[16] לא קנתה דלגלויי זוזי הוא דבעי, ואם קנתה במעות שאין טמונים קנתה והבעל אוכל פירות, דלא שייך כאן גלויי זוזי[17].

נתינת גט בחצר שהבעל הקנה לאשה- מבואר בגמרא גיטין ע"ז: שהבעל אינו יכול להקנות קרקע לאשה ולשים שם גט כדי לגרשה, משום דמה שקנתה אשה קנה בעלה. והקשו התוס' שהרי בנותן מתנה לאשה קנתה ואין הבעל אוכל פירות. ותירץ ר"ת שזכית הבעל לא תלויה באכילת הפירות אלא באם היא יכולה למכור או לתת את השדה במתנה, ובשדה שהבעל נתן לה במתנה אף שהפירות שלה, אינה יכולה למכור כיון שלא נתן לה על דעת למכור, וממילא אינה יכולה להתגרש. ואף ששכירות מועילה לקנין חצר אף שהשוכר אינו יכול למכור, שכירות עדיפה מאשה, דשכירות עוברת בירושה, אבל באשה אם מתה הבעל מוציא מיד הלקוחות[18]. ובירושלמי משמע שזכית האשה תלויה באכילת פירות החצר. ושיטת ר"י שרק כשהשאיל הבעל מקום לאשה אינה יכולה להתגרש בקנין חצר, אבל אם נתן לה קרקע במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות, וכתב עוד שאע"פ שאין הבעל אוכל פירות, מ"מ יקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. תוד"ה במתנה.

נ"ב. אין מקבלים פקדונות מנשים עבדים ותינוקות שמא גנבום מבעליהם ואדוניהם ובעה"ב שהקטנים גרים אצלו, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה, ואם לא יקבלו מהם יחזירום למקום שגנבו, ואם קיבל מהאשה יחזיר לה שאין להחזיקה שגנבה, ואם מתה יחזיר לבעל שאף אם הם שלה הוא יורשה, ואם קיבל מהעבד יחזיר לו[19], ואם מת יחזיר לאדון דבסתמא כל מה שקנה עבד קנה רבו, (וה"ה אם נשתחרר העבד ואח"כ מת, דסתם עבדים גזלנים הם, אבל באשה אם נתגרשה ואח"כ מתה יחזיר ליורשיה), ואם קיבל מהקטן יעשה לו סגולה שהרי אינו יודע לשמור, וישמרם עד שיגדל[20], י"מ ספר תורה ללמוד בו והקרן קיים, וי"א דקל שיאכל ממנו והקרן קיים, אבל בעיסקא לא שמא יאבד הקרן, ואם מת הקטן יחזיר ליורשיו[21], ואם אמרו בשעת מיתתן (אורחא דמילתא נקט, דבזמן אחר יכולים להחזיר בעצמם) של פלוני הם, יתנם למי שאמרו, ואם לאו -שאינם נאמנים על הנפקד, יעשה פירוש לפירושם ויחזירם לבעליהם ולא למי שאמרו, מפני שמתביישים לומר שהם של הבעלים וגנבו מהם[22]. אשתו של רבה בר בר חנה אמרה בשעת מיתתה שהעגילים שאצלה שייכים למרתא ובני ביתו, ואמר לו רב שאם אשתו נאמנת עליו שלא גנבה ממנו כלום יחזיר להם, ואם לאו יטלם לעצמו, ואיכא דאמרי שאמר אי אמידא לך אותם אנשים שהיא אומרת שזה שלהם, אי נמי אם אשתך יש לה אוהבים שיתנו לה ממון ע"מ שלא יהיה לך חלק בו יתנם להם, ואם לאו יטלם לעצמו[23].

דין מעות שביד האשה- אם האשה אומרת תן מעות לפלוני שהם שלו, נאמנת במיגו שיכלה לתת להם בעצמה, ואפי' אם הבעל אומר שהממון שלו, אין לו כח להוציא מידה, ובשעת מיתתה אין לה מיגו, וכן אם תקף הבעל מידה אין לה מיגו, ודווקא במעות טמונות, אבל במעות שאין טמונות הרי הם שלה ואם תקף מוציאים מידו. ואם היא נושאת ונותנת בבית אינה נאמנת לומר שהמעות שלה או של פלוני, ועליה להביא ראיה, ואם אינה נושאת ונותנת בחיי בעלה, וממון בעלה מצוי אצלה, ילה"ס אם דינה כנושאת ונותנת או לא. תוד"ה קיבל[24].

אשה שנתגרשה יש לה חזקה כשאר כל אדם.

חזקה באב ובן זה על זה- אב ובן אין להם חזקה זה על זה, ואם חלקו -שנפרדו ואין הבן סמוך על שלחן אביו ואינו מתעסק כלל בנכסי אביו, לרב יוסף אין להם חזקה דלא קפדי אהדדי, ולרבא יש להם חזקה, וכן הלכה, וכן מבואר בברייתא.

המתעסק בירושה ויצא שטר על שמו

ירושה שעדיין לא באה לידי חלוקה (-תפוסת הבית) הרי היא של כל היורשים. הגמרא מבארת מה הדין כשאחד טוען שממון מסוים הוא שלו ואינו מהירושה, האם הוא נאמן.

אחד מהאחים שהתעסק בירושת כל האחים ויצאו שטרות קנין והלוואה על שמו, וטוען שהממון שלו מבית אבי אמו ואין אחיו מן האב יורשים עמו, לרב עליו להביא ראיה שזה שלו, דבסתמא כיון שהוא מתעסק בנכסים נרשמו השטרות על שמו, ואינו יכול להוציא את הממון מחזקת האב, ולשמואל על האחים להביא ראיה שזה לא שלו כיון שבשטר כתוב שזה שלו, וצריכים לפסול את השטר. ובברייתא מבואר כשיטת רב.

נ"ב: עוד מבואר בברייתא שגם אם **האשה התעסקה בירושה** ויצאו שטרות על שמה, עליה להביא ראיה שהם שלה, ואע"פ שכבוד הוא לה שסומכים עליה בי"ד, ובני אדם משבחים אותה על כך, מ"מ אינה נאמנת, דאדרבה יש לחוש שיש לה הוראת התר כיון שטורחת עבור היתומים. תוס'. ואיתא בירושלמי שלאחר מיתת האב או הבן או הבעל או האשה יש חזקה בנכסיהם.

בביאור שיטת רב- רב חסדא אומר שדווקא אם אין **חלוקים** בשום דבר בעולם אפי' **בעיסתם** עליו להביא ראיה דאז אין במה לתלות שהגיע לו ממון אחר, אבל אם חלוקים בעיסתם על האחים להביא ראיה, שהרי יתכן שקימץ מעיסתו שהיה עצרן ביותר ומזה נתעשר[25]. וכתבו התוס' שאף שטוען שזה ירושה מאבי אמו, נאמן במיגו שהיה טוען שמעיסתו קימץ.

נחלקו רבה ורב ששת **איזה ראיה צריך** להביא, לרבה צריך להביא עדים, ולרב ששת צריך לקיים את השטר וכיון שקיימוהו ודאי חקרו כראוי, והשטר הרי רשום על שמו. ולהלכה צריך עדים[26].

ולשמואל רב **מודה היכא שאותו אח מת**, שדווקא אביהם יכול למצוא ראיה שזה שלו, אבל היתומים אינם יודעים היכן יש ראיה. וכתבו התוס' שאין הטעם משום שטוענים ליתומים שאם אביהם היה קיים היה מביא ראיה, דא"כ למה יורשים צריכים להחזיק ג' שנים, דילמא לאביהם היו עדים, אלא הטעם משום דמוכחא מילתא שהם של אביהם כיון שרשומים על שמו, ומ"מ אביהם כיון שיכול להביא עדים, אם אין לו עדים נראה שאינם שלו[27].

ור"פ מקשה על שמואל שהרי **אין טוענים לבן מה שאביו לא היה יכול לטעון**, ומה שמצינו שחזקה ליורשים הוי חזקה אע"פ שאינם טוענים שאביהם קנאה, התם הרי אביהם היה יכול לטעון לקוח הוא בידי. וכמו שמצינו שרבא הוציא מיתומים זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא, אף שהמערער לא הביא ראיה שהשאילם לאביהם, מחמת שהם דברים העשויים להשאיל ולהשכיר, דאינו נאמן לטעון בהם לקוחים הם בידי.

דעת התוס' (ד"ה דברים) שב**דברים העשויים להשאיל ולהשכיר** אינו נאמן לטעון לקוחים הם בידי, אפי' בדברים שאין דרך למכור ואין דרך להטמין, (וגרסו אחרת בגמ' שבועות מ"ו). עוד כתבו התוס' דסתם ספרים עשויים להשאיל ולהשכיר, ומה שמבואר בב"ק קי"ד שאם יצא על המחזיק שם גניבה ישבע כמה הוציא ויטול, ואינו נאמן במיגו שיטען השאלתי לך, י"ל דאיירי באדם שאין דרכו להשאיל לו, או דאינו נאמן במיגו משום דהוי מיגו להוציא, אע"פ שנוטל דמים שהוציא.

הלכה- לר"ח הלכה כשמואל, שכשהגמ' מסיימת ב"קשיא" לא בטלו דברי האומר, אבל כשהגמ' מסיימת תיובתא דפלוני תיובתא בטלו דברי האומר, ולרשב"ם אין הבדל בין קשיא לתיובתא דבטלו דברי האומר, ותיובתא היינו ממשנה או ברייתא, וקשיא היינו מדברי אמוראים, ואין הלכה כשמואל.

קנין חזקה

לאחר שביארה הגמרא לעיל (כ"ח. – נ"ב:) דיני חזקת ג' שנים כשיש ויכוח על הבעלות בקרקע בין המרא קמא לבין מי שמוחזק בקרקע, עוברת הגמרא לבאר איך קונים קרקע ע"י חזקה (ונתבאר בקידושין כ"ו שלומדים קנין חזקה מדכתיב "וירשתם אותה וישבתם בה" במה ירשתם בישיבה), וחזקה זו אין היא ראיה על הבעלות כמו בחזקת ג' שנים, אלא היא מעשה קנין ע"י הוראת בעלות, והיא מועילה בין בקנין מאדם אחר, בין במחזיק

---

[15] בעל העיטור מוכיח מדברי הגמרא כאן ששטר ראיה על מכירת שדה מועיל גם לקנין, וכן נראה דעת הרמב"ן, והרא"ה חולק. נ"י.

[16] והנ"י מבאר שמעות שאינם טמונים הכונה שהיו לה מעות שנתנו לה ע"מ שלא יהיה לבעלה רשות בהם, דכיון שהמעות גלויים ועומדים ליכא למימר שכוונתו לגלויי זוזי, אבל בסתמא לא קנתה, דחיישינן למעות טמונים, דמספיקא אוקי לקרקע בחזקת מריה, וה"ה מלוה אפילו בשטר אין לה עליו כלום ואפילו נתגרשה, עד שיהיה מפורש בשטר שזה ממעות שאין טמונים. ואם התנה בפירוש שתול למכור ולתת התנאי קיים, ויכולה למכור ולתת בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע.

[17] ומ"מ אם מתה הבעל יורשה, כמו שאב הנותן לבנו יורשו אע"פ שאין לו אכילת פירות, ואפילו אם היא מכרה או נתנה לאחר ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות. נ"י.

[18] ויש מתרצים דהכא גרע מחצר שכורה כיון שהבעל אינו נמנע מלעשות כל תשמישו במקום זה והאשה לא מקפידה על זה. רא"ש.

[19] דתלינן שמא הופקד בידו, או ניתן לו ע"מ שיצא בו לחרות. אמנם אם מת שאינו יכול לטעון שזה שלו, תולים שמסתמא זה מבית האדון. רא"ש.

[20] והיינו בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, דאם הגיע לעונת הפעוטות יחזיר לו, שהרי מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין. נ"י בשם הרשב"א.

[21] ברי"ף איתא שיחזיר לאב, וביאר הנ"י שהאב קודם לכל יוצאי יריכו.

[22] איתא בתוספתא האומר תנו מאתים דינר לבית הכנסת, יתנום לבית הכנסת שהיה רגיל בו, ואם היה רגיל בשני בתי כנסת ינתנו בשניהם. ואם אמר שיתנו מאתים דינר לעניים, יתנום לעניי אותה העיר. רי"ף. והוסיף הנ"י שבן האוכל משל אביו ועבד האוכל משל רבו יכול לתת מזה פת לעני או לבנו של אוהבו ואין בזה חשש גזל כיון שכך נהגו בעלי בתים.

[23] ושיטת הרי"ף שיש בגמרא מחלוקת בין ב' הלישנות אם באמידה מאמינים לה או לא, ורב עשה כלישנא קמא, או שהמחלוקת היא בלא אמיד ורב עשה לישנא בתרא, אמנם כיון שהגאונים פוסקים בכל מקום כלישנא קמא (שזה מה שהיה שגור בפי כל העולם אלא שמקצת החברים היו אומרים בענין אחר) נכון לומר שנחלקו באמידה כדי שרב יהיה כמו ההלכה. רא"ש.

[24] ואשה נאמנת לומר על מעות שבידה שהם שלה, ודעת הר"י שאפילו על פירות אשה נאמנת לומר שנתנום לה ע"מ שאין לבעלה רשות בהם, וכן דעת הרשב"א והריטב"א. נ"י.

[25] לשיטת רבינו חננאל מיירי שבי"ד ראו שהיה יכול לקמץ מעיסתו בשיעור זה. נ"י.

[26] הרשב"ם מבאר שהמחלוקת היא בשיטת רב שהלכה כמותו, ולפי הנ"י נחלקו במחלוקת רב ושמואל.

[27] והרא"ש כתב שכיון שהשטרות על שמו מסתבר שזה שלו, אלא שבחייו החמיר רב להצריכו להביא ראיה מפני שבידו להביא ראיה, אבל אחרי מותו שאין היתומים יכולים להביא ראיה סומכים על ההסתברות. והלכה כרב. והנ"י כתב שזה מדין טענינן.

בנכסי הגר שמת ואין לו יורשים. ולהלן יבוארו הרבה מפרטי דיני קנין חזקה.

כל מה שנתבאר לעיל בדיני חזקת ג' שנים איירי בחזקה שיש טענה כנגדה, אבל כשאין טענה כנגד החזקה **נעל או גדר או פרץ** בפני עדים הרי זו חזקה מיד ואינו יכול לחזור בו, וקונה במתנה או נכסי הגר או חלוקת ירושה.

הקובע מנעול בדלת לנעול בו הוי חזקה[28].

המוסר מפתח לחבירו למכור או להשכיר, לרשב"ם קנה, ולתוס' (ד"ה נעל) לא קנה, ולא מהני מסירת מפתח אלא שאצ"ל לומר לך חזק וקני, ורק בבדיקת חמץ חייב מי שהמפתח אצלו, מפני שהוא בידו לבדוק.

הסוגר את הדלת ונועל במפתח לרשב"ם לא הוי חזקה, דאינו אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו, ומבריח ארי הוא, ולתוס' (שם) קנה, ולא דמי למבריח ארי דהכא מוכחא מילתא שהבית שלו, שהרי בנעילה הוא מונע מכולם להכנס. אך הקשו התוס' שלקמן (נ"ג:) מבואר שהבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחד והעמיד להם דלתות קנה, ומיירי התם שנעלם דאי לאו הכי לא קנה, ומשמע שנעילה לא מספיקה אם לא העמיד את הדלתות[29].

מתי צריך לומר לך חזק וקני- אם מחזיק בפני המוכר אין המוכר צריך לומר לו לך חזק וקני ואם נתרצה המוכר בכך וכך מעות והחזיק בפניו קנה, דניחא ליה בהאי חזקה ולכך שתק, והלוקח חייב לתת לו דמי מקחו, ושלא בפני המוכר כגון שהוא בעיר אחרת, או באותה העיר ומחזיק שלא מדעתו, צריך לומר לך חזק וקני, ובמקום שרגילים לכתוב שטר אפי' נתן מעות אינו קונה עד שיכתוב שטר, אא"כ פירש שיקנה בכסף. ורב הסתפק במתנה אולי אף שלא בפניו אצ"ל לך חזק וקני, דבעין יפה הוא נותן שמחמת חיבה נתן לו וניחא ליה שילך ויחזיק והוי כאילו אמר לו שיחזיק, ולשמואל אם במכר שנותן לו מעות עכשיו או אח"כ צריך לומר, כ"ש במתנה שמפסיד ממון ויש לומר שעד שהחזיק כבר חזר בו, וס"ל דלא אמרינן שנותן בעין יפה אלא לאחר שהחזיק ונתקיימה המתנה.

נ"ג. שיעור החזקה- המוסיף על הגדר והשלימה לעשרה, אם כבר קודם לא היו יכולים לעבור דרכה שהיתה בנויה בשיפוע או על מקום מדרון לא הוי חזקה דהוי בנין בלא צורך, ואם היו נכנסים בה ברווח ועכשיו נכנסים בדוחק, אף שהוסיף רק כל שהוא הוי חזקה, ודין זה הוא גם כשהשלימה לפחות מי', ואורחא דמילתא נקט. וה"ה בנעל אם סתם פירצה כל שהוא שהיו נכנסים ברווח ועכשיו נכנסים בדוחק הוי חזקה.

וכן בפירצה אם כבר לפני שהוסיף על הפירצה היו יכולים להכנס לא הוי חזקה, ואם היו נכנסים בדוחק ועכשיו כשהוסיף כל שהוא נכנסים ברווח, הוי חזקה.

הסותם נקב בנכסי הגר או בקונה מחבירו ע"י צרור ועצר את המים מלהכנס לשדה ולשוטפה, או שפותח נקב ע"י נטילת צרור ויצאו המים מהשדה, לא הוי חזקה, דאינו אלא מבריח ארי וכל ישראל נצטוו להציל ממון חבריהם מנזק, ואינו קונה אלא כשגדר או פרץ או תיקן תיקון הנצרך לגוף השדה, כגון משקה או זומר או זורע או קוצר, והסותם נקב שלא יצאו המים שבה הנצרכים להשקיית השדה, ודמי לחורש שמיפה את השדה, או שפתח פתח שיוכלו המים מהנהר להכנס לשדה הוי חזקה.

חזקה בשתי שדות סמוכות-

שתי שדות שיש מיצר ביניהם אם החזיק באחת כדי לקנותה קנה, ואם התכוון לקנות גם את השניה לא קנה אלא אותה מפני שהמיצר מפסיק, (ולולא המיצר היה קונה את הכל אף בלא כוונה אלא בסתמא), ואם התכוון רק לשניה לא קנה כלום דאין אדם קונה שלא מדעתו.

נ"ג: והגמ' מסתפקת אם כוונתו לקנות את שתיהם עם המיצר, או שהחזיק במיצר וכוונתו לקנות את שתיהם, האם קונה כיון שהמיצר הוא אחד עם הקרקע, או שכל שדה נחשבת בפני עצמה שהמיצר מופלג מן השדה גבוה או נמוך, ולא קנה אפי' את המיצר. ואף אם החזיק בשדה לא קנה את המיצר, י"ל שאם החזיק במיצר קנה את השדה, כיון שהוא משועבד לשדה לשומרו, כמו שקונה י' בהמות באפסר אחד כיון שהאפסר משמר את הבהמות, או דילמא לא קני, ולא דמי לאפסר כיון שאין איגודו בידו[30].

ודווקא בנכסי הגר (או במתנה. תוד"ה אותה[31]), אבל במכר יכול לקנות י' שדות נפרדות ע"י שמחזיק באחת, דסדנא דארעא חד הוא, ודווקא כשנתן למוכר דמי כולם, ואל"כ לא קנה אלא כנגד מעותיו.

שתי בתים זה לפנים מזה יכול לקנות כל בית ע"י חזקה בו, ואם החזיק בפנימי יכול לקנות גם את החיצון אם לכך נתכוון כיון שיש לפנימי דריסת רגל בחיצון לצאת משם[32], אבל לא יכול לקנות ע"י הפנימי רק את החיצון, ואם החזיק בחיצון לא יכול לקנות גם את הפנימי כיון שאינו משועבד לחיצון.

הבונה פלטרין גדולים בנכסי גר שמת לא קנה, דליבני בעלמא הוא דמפיך דתחילת הבנין אינו עיקר אלא גמרו, ומעיקרא עיילי בה ברווח והשתא עיילי בה ברווח[33], ואם בא אחר והעמיד שם דלתות השני קנה, ד"נעל" היינו העמדת דלתות, אבל בנה לא קתני. וכתבו התוס' דלא דמי לסיוד וכיור שהשביח את הבנין, אבל הכא עד הגמר לא השביח את הקרקע, עוד כתבו דמה שמועיל בקרקע רפק בה פורתא, היינו דווקא בשדה העומדת לחרישה[34].

המוצא פלטרין בנכסי הגר ואין לו מה להוסיף ולגמור את הבנין, **וסד** בהם סיוד אחד, או כיור אחד, אמה על אמה כנגד הפתח ששם רואים יותר לנוי, קנה, אבל במקום אחר צריך יותר מטפח.

המציע מצעות בנכסי הגר ושכב שם על הקרקע קנה, ואע"פ שלא תיקן את הקרקע אלא השתמש בה, והמקור של חזקה הוא מ"ושבו בעריכם אשר תפשתם" או מדכתיב "וירשתם אותה וישבתם", ושכיבה בכלל ישיבה. וכתבו התוס' שאם הלך בבית או שכב אפי' על מיטות מוצעות לא קנה, ודווקא בהציע קנה[35]. וכמו שמצינו שקונים עבד כנעני ע"י שהעבד משמש את רבו הנעיל את מנעלו או התיר מנעלו, או שהוליך כליו אחריו לבית המרחץ, או שהפשיטו או הרחיצו או סכו או גרדו או הלבישו או הגביהו להעלותו למיטתו, ושימש לרבו שנסמך עליו, וכן כשנסמך ונשען בשכיבתו על הקרקע קנאה. ואם הגביה העבד את האדון לת"ק לא קנה שאין הגבהה קונה בבני אדם שאין דרך להגביהם, אלא במטלטלין, ולר"ש קנה[36], שהגבהה קונה בכל מקום אפי' ברשות מוכר, משא"כ במשיכה ומסירה, וגם קונה ברה"ר ובסימטא.

נ"ד. הזורע לפת בנקעים של קרקע הגר ולא כיסה עפר או דבר אחר, לא הוי חזקה, דהזריעה אינה משביחה את הקרקע, (משא"כ רפק ביה פורתא שהוא מעשה בגוף הקרקע שיש בו שבח), והשבח אח"כ הוא בלי מעשה, ואכילת הפירות אינה חזקה כיון שאין בזה תיקון לקרקע, וגם לא נהנה גופו מן הקרקע (כמו במציע מצעות בנכסי הגר).

הקוצץ ענפים מדקל של קרקע הגר אם בא להשביח את הדקל והיינו שקצץ משני הצדדים, קנה, ואע"פ שיתכן שהתכוון להאכיל בהמותיו, מ"מ מסתמא להחזיק נתכוון. ואם קצץ כדי להאכיל לבהמותיו לא קנה ואינו יכול לטעון שנתכוון להשביח את הדקל. ואע"פ שממילא יש תועלת לדקל הוי כמחזיק שלא מדעת, ואף אם מתכוון לקנות הוי כהולך בשוק ומתכוון לחזקה, דבעינן שיתכוון בתיקון עצמו לשם חזקה, ואם קצץ מצד אחד שמקלקל את האילן לא קנה.

המחזיק בשטרותיו של גר לא קנה קרקע, מפני שלא החזיק בקרקע, ולענין השטרות עצמם הגמרא בב"ק מסתפקת אם קנאם, דשמא אין כוונתו לקנות את השטרות, דהיכא שיודע ואינו מתכוון לקנות אינו קונה שלא מדעתו. (וכן בדבר שאינו רגיל שיהיה אין החצר קונה שלא מדעתו). תוד"ה אדעתא.

המנקה את הקרקע מקיסמים ועשבים רעים, אם כוונתו ליפות את הקרקע קנה, והיינו באופן שלקח את הגדולים והקטנים, שאז אפשר לתלות שכוונתו לקרקע, אבל אם כוונתו לקיסמים, והיינו באופן שלקח רק את הגדולים הראויים לשריפה, לא קנה, דלקיטת פירות לא קונה את הקרקע כיון שאין כוונתו לתקן את הקרקע. רשב"ם. והתוס' (ד"ה אדעתא) כתבו שלא קנה כיון שאינו מתכוון לקנות[37].

המוציא את התקלות מהקרקע שמסיר את המכשולות ומשוה פני הקרקע, אם כוונתו ליפות את הקרקע שתהיה חלקה ולא תישבר המחרישה קנה, והיינו באופן שלוקח מהתל וזורק לגומא, אבל אם כוונתו לעשות בי דרי -גורן, והיינו שהשוה את סביבות התל לתל שלא יהיה התל זקוף כ"כ, ואת סביבות הגומא לגומא, ונמצאת הקרקע מחולקת למקומות מקומות, לא קנה, דכיון שאחרי הגורן ירצה לזרוע שם ולא יוכל הוי קלקול, וכל בכל תיקון שסופו לסתור מעיקרא לאו מתקן הוא, אמנם כתב הרשב"ם שאם רצה לעשות שם גורן קבוע נראה שאין לך חזקה גדולה מזו, אבל שיטת ר"י דאורליינ"ש שאין דרך לדעת אם כוונתו לקבוע, ופירש בסוגיא דבי דרי היינו מקום להעמדת בהמות.

וכל החזקות הללו הם בין בנכסי הגר בין באחים שחלקו בין במתנה בין במכר. רשב"ם.

הפותח פתח לכניסת מים אם כוונתו להשביח את הקרקע ע"י השקית השדה, והיינו שפתח רק בצד אחד שיתעכבו המים ויהיו הדגים ניצודים מאליהם, קנה, ואם כוונתו לצוד דגים, והיינו שפתח משני צדדים, אחד להכניס ואחד להוציא, לא קנה.

---

[28] ומשמע מהרשב"ם שקנה גם אם לא נעל, וכן העמדת דלתות קונה בלי נעילה. רא"ש.

[29] והרא"ש מתרץ שגם בלי להעמיד דלתות קנה, ואורחא דמילתא נקט. עוד כתב הרא"ש שי"א שגם פתיחת נעילה קונה, והרא"ש סובר שפתיחת נעילה לא קונה.

[30] וכיון שהגמרא לא פושטת ספיקות אלו, א"כ בנכסי הגר אם בא אחר והחזיק חזקה גמורה קנה השני, דמספיקא נשארת הקרקע הפקר כמו שהיתה. רא"ש.

[31] והרא"ש כתב שנראה שמתנה דינה כמכר. והנ"י כתב שמתנה או באחים שחלקו קנה הכל.

[32] אבל דעת הרי"ף שא"א לקנות את החיצון ע"י חזקה בפנימי. ומסתבר כרשב"ם שקנה גם את החיצון. רא"ש.

[33] דבעינן שיתקן דבר בגוף הקרקע, ומ"מ שמין לו כיורד ברשות וידו על העליונה וזוכה כלבנים, שהרי נתכוון לקנותם במה שבנה מהם.

[34] ואף דלקמן נ"ד. פירש רשב"ם שאם תיקן את הקרקע לגורן קבוע קנה, שאני התם שגמר את תיקון הקרקע למה שהוא רוצה לעשות בה, אבל כאן ע"י חפירת היסוד לא נגמר הבית למה שהוא רוצה לדור בו. רא"ש. אבל שיטת הר"י מיגאש וכן משמע מהרמב"ן שאם חפר יסודות בקרקע קנה.

[35] וכן בישב בבית לא קנה, דתשמיש חשוב בעינן, ונראה שאם ערך שלחן ואכל קנה. רא"ש. וכתב הנ"י שבמציע מצעות קנה אף שלא תיקן כלום בקרקע, כיון שגופו נהנה מהקרקע, ולא דמי לאכילת פירות דלא קנה כיון שאינו נהנה מגוף הקרקע אלא מהפירות. ואם שכב ע"ג הקרקע לא קנה, דאין דרך הנאה בכך.

[36] וכן הלכה. נ"י.

[37] וכ"כ הנ"י. והרא"ש כתב דכללא דמילתא צריך שיעשה מעשה שנראה לעיניים שהוא בא לתקן את הקרקע, אבל אם לא נראה שבא לתקן את הקרקע לא קנה אף אם הקרקע מתוקנת עי"ז וגם הוא אומר שכוונתו היתה לתקנה. רא"ש.

האוכל פירות דקל רק מצד אחד שלו, ובא אחר ורפק תחתיו פורתא, השני קנה, מפני שהראשון לא אחזיק כדמחזקי אינשי.

המצייר בכותל בית של גר שמת, צורת חיה או עוף, קנה, וא"צ שיהיה אמה על אמה וכנגד הפתח.

האם קונים את כל השדה ע"י חזקה במקום אחד- שדה שמיצריה מסומנים בד' רוחותיה והכיש בה מכוש אחד והשדה עומדת לחרישה, לרב קנה את כולה בין במכר בין בנכסי הגר, ולשמואל לא קנה אלא מקום מכושו בלבד, ודווקא בנכסי הגר, אבל במכר יכול לקנות י' שדות בי' מדינות ע"י חזקה באחת, והלכה כרב. ושדה שאין מיצריה מסומנים, לשמואל לא קנה אלא מקום מכושו, ולרב קונה כשיעור חרישת צמד שוורים שורה אחת וחזרה עוד שורה, וכתב הרשב"ם ששורה היינו מקצה לקצה, וכיון שקנה שתי שורות קונה את כל השדה. והתוס' כתבו שבשדה גדולה לא היו חורשים במענה אחד את כל אורך השדה, ולא משמע בסוגיא שקונה את כל השדה, וכן צ"ב למה לא מספיק פעם אחת.

נ"ד: קנין ישראל מנכרי- נכרי המוכר קרקע לישראל ונתן הישראל מעות ועדיין לא החזיק, לשיטת שמואל הקרקע יצאה מרשות הנכרי ע"י המעות, לרשב"ם הטעם משום דעכו"ם כל קניינו בכסף, ולתוס' דווקא בעבד עברי כל קניינו של עכו"ם בכסף, אבל בעלמא אין קונה בכסף אלא במשיכה, וקונה קרקע בכסף כדאשכחן בעפרון, אבל בשטר לא קני, והישראל לא קונה עד שמגיע השטר לידו[38], דאפי' מישראל אינו קונה בלא שטר, במקום שרגילים לכתוב שטר, וכ"ש עכו"ם דסתם עכו"ם אנסים הם ואין בדעתו לקנות בלי שטר, (ואנן סהדי שאין כוונתו לקנות אלא בשטר כמו שקונה מישראל, כיון שלא אמר אי בעי בכספא איקני. תוס'). וכל המחזיק בקרקע זו זכה[39].

הרשב"ם מביא שי"א שצריך להחזיר מעות ללוקח ראשון[40], והרשב"ם סובר עצמו שא"צ לתת מעות, ואם יכול הלוקח לתבוע את המעות מהעכו"ם יתבע[41], (אע"פ שע"י כך יחזור העכו"ם ויגזול את המחזיק, ולמחזיק מותר להשתמט מן העכו"ם אע"פ שהלוקח הראשון מפסיד, דבדין הוא תובעו כיון שלא נתן מעות אלא כדי שתעמוד הקרקע בידו, אבל אם המחזיק רוצה לתת מעות ללוקח, והלוקח מפקיע ממנו את הקרקע ע"י העכו"ם, הוי מסור ממש. תוד"ה וישראל). אמנם השני נקרא רשע, דלא גרע מעני המהפך בחררה[42]. ובלוקח מישראל אע"פ שלא קנה השני לא יצאה הקרקע מיד הראשון, ושניהם יכולים לחזור בהם, ואין אחר יכול להחזיק בה.

אביי שואל שדברי שמואל הללו סותרים את דעתו שדינא דמלכותא דינא, שהמחזיק על פי חוק המלך הנהוג בעיר אין בו משום גזל, והרי המלך אמר שא"א לקנות בלי שטר, וא"כ איך יזכה בה השני, אלא יזכה בה הראשון על פי דינא דמלכותא כשיגיע השטר לידו. ורב יוסף אמר שכדברי שמואל הנ"ל פסק רב יהודה, שרוב שמועותיו משמואל רבו, וס"ל לרב יוסף שאין בזה דינא דמלכותא. וענה לו אביי ששם בעלי השדות לא היו משלמים טסקא, וחוק המלך שמשלם הטסקא מקבל את הקרקע, וא"כ הראשון לא יכול למכור, והשני שהחזיק ע"מ לתת טסקא למלך קנה, אבל קרקע שבכח הנכרי למוכרה, מוציאים אותה מהמחזיק ונותנים אותה לראשון כשיהיה שטר בידו.

שיטת ר"ח שאין הלכה כשמואל, שהרי יש סתירה בדבריו, ולרשב"ם הלכה כשמואל, כמו שפסקו כמה אמוראים.

רב נחמן סובר כשמואל שהקונה קרקע מעכו"ם בכסף הקרקע הפקר, (וכן שלח רב הונא בר אבין בשם רבותינו), וס"ל כרב שהמכיש מכוש אחד בקרקע קנה כולה.

נ"ה. דינא דמלכותא דינא מיסים וארנוניות ומנהגים שהנהיגו המלכים במלכותם הוי דינא, שבני המלכות מקבלים אותם עליהם מרצונם, תדע שהרי אנו עוברים על גשרים שנבנו מדקלים שהפקיע המלך[43].

אריסות של פרסיים היא מ' שנים, שאם החזיק העכו"ם מ' שנים בקרקע של ישראל, ואין לו שטר, וקנה ממנו ישראל אחר, הוי קנין גמור, אע"פ שאין לעכו"ם חזקה[44]. אי נמי בארץ פרס במקום ג' שנים לחזקה צריך מ' שנים.

קנין קרקע ע"י תשלום המס- עשירים המשלמים את המס שעל הקרקע (-טסקא) במקום בעלי הקרקע, קנו את הקרקע, שכך דינא דמלכותא, ואין הבעלים הראשונים יכולים להחזיר להם מה ששילמו ולקחת את הקרקע, ואם שילמו מס המוטל על ראש הבעלים ולא על הקרקע (-כרגא), לרבה לא קנו את הקרקע דאין זה דינא דמלכותא, ולרב הונא בריה דרבי יהושע הכל משתעבד למס ואפי' מטלטלין, וא"כ קנו העשירים את הקרקע, ואין לטעון דא"כ נכסי המוריש נחשבים "ראוי" שאין הבכור נוטל בהם פי שניים, שהרי המלך יכול לגבותם, דשעבודו עדיף משאר שעבודים והוי כגבוי, ובתוס' הוסיפו שהקרקעות עיקרם של המלך וכבר הוא מוחזק בהם, ואפי' קרקע של אלף זוז משועבדת לדבר מועט, (אבל בשאר חובות שיש לאדם הרי בענין אדרכתא ואכרזתא ושומא וגביה), דאיירי ששילם האב את המס של כל אותה השנה לפני מותו[45]. ולענין הלכה אף שכותבי השטרות של רבא אמרו שהלכה כרב הונא בריה דרבי יהושע, לא אמרו כך אלא כדי לקיים המכירה שמכרו קרקעות מחמת מס המוטל על הבעלים ולא על הקרקע.

אדם הבטל ממלאכה ומלימוד ומדרך ארץ ואינו עוסק בישובו של עולם כלל צריך להשתתף עם בני העיר בתשלום המס, ואיירי שבאו לגבות ממנו ובני העיר אמרו להם שיפטרוהו כי אין לו, והיו צריכים השאר לשלם יותר, אמנם באנדיסקי שמעצמם פטרוהו מחמת ששכחוהו או שסברו שאין לו ממון פטור, אע"פ שהשאר שילמו יותר. ולתוס' אנדיסקי היינו שכותבי שטרות המלך כתבו לו שהוא פטור מהמס[46].

מה מחלק שדה לשתים

הגמרא (לעיל נ"ג נ"ד) ביארה שהמחזיק בנכסי הגר לא קנה אלא את אותה שדה. ולהלן יבואר מה נחשב הפסק בשדה להחשיבה לב' שדות, ואגב זה יבואר מה נחשב הפסק לענין מצות פאה שצריך להניח ב' פאות, ולענין הדין בטומאה שלר"א הנכנס לשדה שיש בה טומאה הרי הוא טמא, ולענין הדין בשבת שלרבי יוסי המוציא ב' חצאי זיתים לב' רשויות מופרדות פטור, וכדלהלן.

המחזיק בנכסי הגר ויש בין השדות מיצר או חצב (-אילן או עשב, היורד ויונק כנגדו ולא מהצדדים), לא קנה את השדה השניה, שהרי אפי' בשדה אחת יש מ"ד שלא קנה אלא מקום מכושו, ובשתי שדות לכו"ע לא קנה, דבענין שיחזיק בכל השדות[47].

נ"ה: לענין פאה- נחל, שלולית מקום קיבוץ מי גשמים, וי"א אמת המים, דרך הרבים ט"ז אמה או היחיד ד' אמות שביל הרבים שהולכים שם רבים ברגליהם ולא עגלות וסוסים או היחיד שהילוכם קבוע בין בימות החמה בין בימות הגשמים שלא זורעים שם, (לרשב"ם לא זו אף זו קתני. ולתוס' קמ"ל דרך הרבים שלאילנות אין מפסיק אלא גדר, ושביל הרבים קמ"ל שבענין שיהיה קבוע גם בימות הגשמים), מפסיקים לפאה והיינו שצריך להניח פאה בשתי המקומות. המיצר והחצב, לרב אסי אין מפסיקים, ולרבין מפסיקים.

לענין טומאה- הנכנס בימות הגשמים לבקעה שדינה כרה"י כיון שבימות הגשמים אין מהלכים שם, ובאחת משדותיה יש טומאה, ואינו יודע אם נכנס לשדה זו, לחכמים טמא, ולר"א טהור (התוס' גורסים רבי אלעזר) דספק ביאה טהור, ורק ספק מגע טמא, ואם יש מיצר או חצב בין השדות אליבא דר"א, לרב אסי אין מפסיקים, ולרבין מפסיקים.

ביאור מחלוקת ר"א וחכמים בספק ביאה- לרשב"ם חכמים מטמאים כיון שזה נחשב ספק אחד אם הלך עד הקבר והאהיל או לא, ולר"א יש ב' ספיקות, א' אם נכנס, ב' גם אם נכנס יש ספק אם הגיע למקום הטומאה. ולרש"י בע"ז ע. איירי בשדה מלאה טומאה שיש רק ספק אחד, וטעמא דר"א דס"ל דספק ביאה טהור, דספק טומאה ילפינן מסוטה, ושם יש ודאי סתירה, וטעמא דחכמים משום שיש רק ספק אחד. ולר"ת רבנן מטמאים אפי' בכמה ספיקות (ולומדים זאת מסוטה, ואף ששם זה רק ספק אחד, מ"מ גם בזה היה צריך להיות טהור), ולר"א אינו טמא אלא בספק אחד, דאין לך בו אלא חידושו.

לענין שבת- המוציא חצי גרוגרת לרה"ר והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרת, לת"ק בהעלם אחד חייב אפי' בשתי רשויות, בשתי העלמות פטור דאם נודע לו בינתים שהוא שבת ידיעה מחלקת, ולרבי יוסי אף בהעלם אחד אם הוציא לשתי רשויות פטור, ושיטת ר"ח שאם הוציא לשני רה"ר חייב, כמו שמצינו שהכותב אות אחת בציפורי ואות אחת בטבריה חייב, ורבי יוסי איירי שהוציא מ<u>ש</u>תי רשויות, ולר"י נראה ששאני כתיבה שנגמרה המלאכה בכתיבת ב' אותיות, אבל בהוצאה לא חשיב הוצאה עד שיקרבם.

---

[38] וצריך לכתוב את השטר לפני קבלת הכסף, דאחר קבלת הכסף נסתלק מהקרקע, ואם כבר נתן את המעות יחזיק לפני שיקדמנו אחר. רא"ש ונ"י.

[39] אמנם הנכרי יכול לערער על המחזיק ולומר מי הורידך בארצי, אי נמי איירי בקרקע שקנאה הנכרי ע"י תשלום הטסקא, ובא ישראל והחזיק בה ואמר שהוא יפרע למלך את הטסקא. וי"מ שהכונה שאין לישראל להוציאה מהמחזיק ע"י הנכרי, כיון שהנכרי יקח אותה ממנו באונס.

[40] וכן דעת רב האי גאון ורבינו חננאל והרמב"ן, וכ"כ רבינו יונה בשם ריב"א, וביארו שאע"פ שאין לחייבו כלום מדינא דגרמי כיון שזכה מן ההפקר, מ"מ חלה זכית הלוקח בשדה למשכנתא בשעת מתן מעות. אמנם אם טרפו ממנו את הקרקע האחריות היא על הנכרי ולא על הישראל שלקח ראשון. רא"ש ונ"י. ומוסיף הנ"י שהראשון אין דעתו לקנות ללא שטר כלל, כיון שהוא חושש שהנכרי יקח את הקרקע, דסתם נכרי הוא אנס, אבל הישראל הזוכה דעתו לקנות בחזקה, שאף שהוא צריך לתת מעות ללוקח, הוא משלם על דעת שאם הנכרי יקח את הקרקע הוא יחזיר לו את המעות.

[41] ודעת הרא"ש שאין לתבוע את הנכרי, דאיך יוכל להוציא מעות מהנכרי אחרי שבדיניהם קנה, ואף בדיננו נגמר הקנין ע"י נתינת הכסף, וממילא אין הנכרי חייב להעמיד את המקח ביד הישראל. ולעשות תחבולה שהנכרי יוציא בכח מהישראל שזכה בקרקע זו עבירה ויש לזה דין מסור.

[42] וכתב הנ"י דאף במקום שנקרא רשע אין ב"ד מחייבים אותו להחזיר, דלא כר"ת שסובר שמחייבים אותו להחזיר. והרא"ש כתב שאינו נקרא רשע, דרק במכר או שכירות הנמצאים במקום אחר שייך דין עני המהפך בחררה.

[43] ומוכח מהסוגיה שדינא דמלכותא דינא נאמר גם בדבר שאין בו נ"מ למלך, שהרי אין למלך נ"מ אם יקנו בחזקה או בשטר. ורק בדברים שהם חוקי המלכים אמרינן דינא דמלכותא דינא, אבל מה ששר אנס נוטל בכח אינו דין, וישראל שקנה ממנו זה גזל. ודעת רבינו יונה שאם יכול ישראל לחייב את חבירו איזה דבר בדיני ישראל, והמלך לא כופה לדון בדיניו, לא פקע זכותו של הישראל מחמת אותו דינא דמלכותא, אא"כ הלך חבירו לדון לפני ערכאות שלהם. ואם נהוג באותו מקום שאין המלך מוכר את הקרקע אלא אחרי ג' או ד' שנים, ובתוך אותם שנים הוא משבית את הקרקע עד שיפרעוהו, אם מת בעל השדה בתוך הד' שנים הבכור נוטל פי שנים. נ"י.

[44] וכן אם היה חוק שהמחזיק שנה אחת בשופי זכה בקרקע, אם החזיק עכו"ם כך בקרקע של ישראל ומכרה לישראל אחר, קנה. נ"י.

[45] אבל שאר שעבודים כגון כתובת אשה ובעל חוב אינם מבטלים ירושת בכורה, דכיון שצריך ב"ד כדי לגבות אין לו בגוף הנכסים אלא שעבוד. ואם יש פירות בקרקע כיון שדין המלכות לגבות מהפירות א"כ הבכור נוטל בקרקע פי שנים. נ"י.

[46] אמנם אם פטרוהו מהמס אחרי שקבעו את סכום המס לבני העיר, שכבר חל עליו החיוב, חייב לשלם חלקו. נ"י.

[47] וכ"ש שמה שמפסיק לפאה ולטומאה ולשבת ולגיטין הוי הפסק למחזיק בנכסי הגר. נ"י.

נ"ו. איזה הפסק יש בין שתי הרשויות- לרבה צריך רשות היחיד ביניהם, אבל כרמלית כגון בקעה לא, דמדאורייתא בטלה להכא ולהכא. ולאביי אפי' כרמלית אבל פיסלא חתיכת עץ או עמוד לא, (לרשב"ם איירי בגבוהה י' או פחות ואין ברוחבה ד', והיא מקום פטור, ומותר אף מדרבנן לטלטל משום לרה"ר או רה"י או מהם לשם, ולתוס' איירי ברחבה ד' ונמוכה מי', והיא כרמלית אך כיון שהיא קטנה אינה חשובה להפסיק בין הרשויות), ולרבא אפי' פיסלא מפסיק דלא גרע ממיצר וחצבא, דס"ל שרשות שבת כרשות גיטין שכמו שאם הקנה לה חצירו כדי שתתגרש, ונפל הגט על הפיסלא, אינה מגורשת, מפני שלא השאיל לה אלא מקום אחד ולא שתי מקומות, ה"ה לענין שבת הפיסלא מחלקת בין הרשויות, ולשיטתו אף מיצר וחצב מפסיקים, אבל לרבי יוחנן אין מיצר וחצב מפסיקים.

אם אין מיצר וחצב, ושתי השדות נקראים שדה בלשון יחיד (בי גרגותא דפלניא -שדה שפלוני משקה מבורו) דינם כשדה אחת, ואם נקראים שדות אינם כשדה אחת. לרשב"ם איירי לענין לקנות כולה ע"י מכוש אחד, וריו"ח כאן נתן שיעור אחר מרב ושמואל לעיל נ"ד[48], ולתוס' (ד"ה אין) איירי לענין טומאה.

גבולות הארץ-

יהושע תיחם את הארץ ע"י חצב.

לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבולין, משום שבא להראות את תחומי הארץ. וכתבו התוס' (ד"ה העומדות) שהכונה לגבולות של כל שבט ושבט, ולא לגבולות הארץ.

כל מקום שהראה הקב"ה למשה דכתיב "ויראהו ד' את כל הארץ את הגלעד עד דן" חייב במעשר, דזה מקום ז' עממין, אבל מקום קיני וקניזי וקדמוני שניתנו לאברהם בברית בין הבתרים פטורים, לעת"ל, אי נמי אם כבשו מהם ישראל אחרי מות יהושע, דכתיב "זאת הארץ" למעוטי הני שנתוספו לאברהם על השבועה, וארץ רפאים לא נתמעטה, דהיינו חיוי. וכתבו התוס' (ד"ה חייב) דס"ל שקדושה ראשונה קידשה לעת"ל, אבל למ"ד לא קידשה לעת"ל כל מקום שלא כיבשו עולי בבל פטור ממעשר. לר"מ היינו נפתואה ערבאה ושלמאה, ולר"י הר שעיר עמון ומואב והא דמצינו שנהגה שביעית בעבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב, או דאיירי במקומות מעמון ומואב שלא כבש סיחון. (תוד"ה הר שעיר). ולר"ש ערדיסקיס אסיא ואספמיא. ומה שמצינו שעיברו שנה באסיא, אף שאין מעברים אלא ביהודה, האי עיבור היינו חישוב. תוד"ה ערדיסקיס.

עיין הערה בדין משכון של גר שמת[49].

עדים זוממין על חזקה

להשלמת סוגית חזקת ג' שנים שנתבארה לעיל, מבארת הגמרא מה הדין בעדים שהעידו על חזקת ג' שנים והוזמו, כמה צריכים לשלם. עוד יבואר בגמרא איך מצרפים עדים כשכל אחד מעיד על שנה אחרת מהחזקה, או כשכל אחד מקיים חתימה אחרת.

עדים שהעידו שאחד החזיק ג' שנים, ונמצאו זוממים שבאו עדים אחרים ואמרו בזמן החזקה עמנו הייתם במקום פלוני[50], משלמים הכל[51] דמי הקרקע שזממו להפסידו[52], חוץ מהקרקע עצמה שיטול מהמחזיק.

נ"ו: ואם על כל שנה העידה כת אחרת לתנא דמתני' הוי חזקה, ואם הוזמו כל כת משלמת שליש, ואין נעשים זוממים עד שיזומו כולם, (וכתבו התוס' (ד"ה משלשין) שאף שהמעידים על נגיחה שלישית אינם חייבים אלא חצי נזק, מפני שטוענים שלא התכוונו לעשותו מזועד, הכא כיון שבאו להעיד לטובתו, ודאי באו כדי להחזיקו בקרקע[53]). ולר"ע לא הוי חזקה, דכתיב "על פי שניים עדים יקום דבר" ולא חצי דבר, ואין כאן ב' עדים המעידים על חזקה שלימה[54], ולרבנן ממעטים עדות של שניים על שערה אחת בגבה ולא בדקו יותר[55], ושניים אחרים מעידים על שערה אחת בכריסה ששם הם בדקו, ולולא קרא היה כשר שהרי אין מכחישים זה את זה, וראו את ב' השערות בשעה אחת (דאל"כ שמא הראשונה נשרה ואינם אלא שומא), אבל בחזקה בהכרח כל אחד מעיד על יום אחר, והתוס' (ד"ה אלא למעוטי) ביארו שבחזקה יש משמעות לכל יום לענין התשלום על הפירות, אבל בשערות אין שום נ"מ בשערה אחת. ואם יש עד אחד על כל שערה הוי חצי עדות ולא חצי דבר, דאין כאן אלא עד אחד לכל שערה, ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין.

וכתבו התוס' (ד"ה ורבנן) דבחמשה בקר יש מחלוקת אם דורשים ולא חמשה חצאי בקר או לא, אבל הכא כיון שזה מיותר דורשים לכו"ע למעט חצי דבר, או שלא דורשים מדבר אלא מ"יקום" שמשמע שכל העדות תקום על פיהם, אבל בממון אין נ"מ על כמה מעיד, דמה שגנב ישלם. והמיעוט חצי כופר הוא שאין אדם מביא חצי כפרה, והמיעוט חמש סלעים ולא חצי חמש הוא שהמצוה לא מתקיימת בפחות.

ואם עד אחד אומר שהחזיק בשדה ע"י חיטים והשני אומר שהחזיק ע"י שעורים, לרב יהודה הוי חזקה, והקשה רב נחמן דאטו עד אחד על שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני על שנה שניה רביעית ושישית, הוי חזקה. הרשב"ם מבאר שהבין ר"נ שחיטים ושעורים זה לא באותה שנה אלא שנה אחרי שנה כמו המנהג לזרוע שנה חיטים ושנה שעורים, דאף לרבי יהושע בן קרחה ששתי כיתי עדים בזה אחר זה מצטרפים, וטעמו משום דתרוויהו אמנה קמסהדי, הכא חזקה בדילוג אינה כלום. ולתוס' (ד"ה אלא מעתה) כוונתו לשאול האם גם כשעד אחד אמר שהחזיק בראשונה שלישית וחמישית ובשניה רביעית ושישית הניחה בורה, האם גם שם יהיה חזקה אע"פ שמכחישים זה את זה, כיון דתרוויהו אמנה קמסהדי.

וענה לו רב יהודה דשם כל אחד מעיד על שנים אחרות, אבל כאן מעידים על אותם שנים, דבין חיטים לשעורים לא דייקי אינשי, ואע"ג דדייקי בין מנה שחור ללבן, שם צריכים לדעת איזה מנה חייב לשלם, אבל כאן בין בחיטים בין בשעורים הוי חזקה. ואמנם בין חיטים לקטנית עדותן בטלה כיון שאפי' בלא דקדוק אין טועים בזה. תוס' שם.

נ"ז. ואם העידו ג' אחים כל אחד על שנה אחרת ועד אחד העיד על ג' השנים, הרי אלו ג' עדויות והוי חזקה דאין כאן ב' עדים קרובים בעדות אחת, (והרי אפי' אותו אדם יכול להעיד על שלשת השנים. תוד"ה הרי), ולהזמה הוו כעדות אחת, שאם הוזמו משלשים ביניהם, ואין נעשים זוממים עד שיזומו כולם[56].

ואמנם שטר שמת אחד העדים החתומים בו שאינו יכול לקיים חתימת עצמו אלא צריך שניים שיקיימו את החתימה של המת, והחי יקיים את חתימתו, אינו יכול להצטרף עם אחר להעיד על חתימת חבירו, דא"כ ג' רבעי הממון יצאו על פיו, וכן אין אח של העד החי יכול להצטרף עם עד אחר להעיד על החתימה, משום שנמצא שג' רבעי הממון יצאו על פי שני אחים, ושאני מעדות על חזקה שרק חצי מהממון יצא על פי האחים, והתורה פסלה קרובים משום דחשיבי כאיש אחד, וכיון שעד אחד מצטרף עמהם לא יצא על פי האחים אלא חצי הממון. וכתבו התוס' (ד"ה הכא) שבחתימות יכול החי לחתום על חרס חתימה ויקיימו חתימתו, ואז הוא מצטרף להעיד על החתימה השניה, ורבינא סבר שאף בלא זה יכול להעיד כמו בחזקה.

חזקת תשמישין

לעיל נתבאר שהמחזיק ג' שנים בקרקע בטענה שקנה או קיבל אותה, הרי הקרקע נשארת בחזקתו. ולהלן יבואר מה הדין לגבי תשמישים מסוימים שאדם לא יכול לעשותם בלי רשות הבעלים, והוא טוען שהבעלים נתן לו רשות, מתי הוי חזקה (י"א אחרי ג' שנים וי"א מיד), משום שזה דבר שודאי אם בעה"ב היה מקפיד עליו הוא היה מוחה וא"כ ודאי ברשותו עשה, ומתי לא הוי חזקה משום שיתכן שעד עכשיו לא ראה צורך למחות והדבר לא נעשה ברשותו.

אלו דברים הוו חזקה מפני שהם תשמישים קבועים שאדם מקפיד עליהם שלא יעשום בלי רשותו. עשית מחיצה עשרה לבהמתו או לתנור או לכיריים או לריחים הוי חזקה על המקום שתוך המחיצות, הכנסת תרנגולים לתוך הבית, עשית מקום עמוק ג' או מחיצה גבוה ג' לזבל כדי שלא יתפזר. ובאלו אם החזיק בתשמיש זה ג' שנים ולא מחה, יכול לטעון שנתן לו תשמיש זה או מכרו לו, דודאי על פיו עשה וברשותו.

אלו דברים אינם חזקה- שהם דברים המיטלטלים ואינם קבועים, ואין בעל החצר מקפיד עד ד' וה' שנים, ויכול לטעון שעד עכשיו לא הקפיד ומעכשיו הוא מקפיד. העמדת בהמה בחצר, העמדת תנור ריחים וכיריים, גידול תרנגולים, נתינת זבל בחצר.

באיזה מקום איירי שאין מקפידים על העמדה אלא על מחיצה, דבסתמא מקפידים אף על העמדה, ומדלא מיחו הוי חזקה-

עולא רצה לבאר שרק דבר שקונה בנכסי הגר וקונה בנכסי חבירו אם אמר לו לך חזק וקני, הוי חזקה, אבל דבר שאינו קונה בנכסי הגר שלא עשה שום תיקון בגוף הקרקע, לא הוי חזקה, אמנם הכנסת תרנגולים לבית אף דהוי חזקה אינה קונה בנכסי הגר, ואף אם נעל בפניהם אינו אלא מבריח ארי.

והגמ' דוחה שעשית ניר קונה בנכסי הגר, אך לא הוי חזקה כיון שאינו מפסיד שהרי הבעלים יזרע ויאכל פירות.

---

[48] וי"מ שהגמרא שם מדברת בשדה הבעל שאינה צריכה השקיה, והגמרא כאן מדברת בשדה בית השלחין שכיון שהיא צריכה תמיד השקיה נתנו לה שיעור בהשקיה. רא"ש ונ"י.

[49] איתא בגמרא ב"מ מ"ט: גר המחזיק משכון של ישראל ומת, ובא ישראל אחר והחזיק בו, מוציאין אותו מידו, שכיון שמת הגר ואין לו יורשים זכה הלוה בחובו ופקע השעבוד, וממילא כבר לא שייך לומר בעל חוב קונה משכון, (ואם אם היו לו עבדים קטנים קנו עצמם בני חורין), אבל ישראל המחזיק משכונו של גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו, אם המשכון בחצירו של המלוה, והחצר משתמרת או שהוא בצד חצירו, זכה בו, ואם אין המשכון בחצירו, או שהחצר אינה משתמרת והבעלים איננו שם, המלוה קנה כנגד החוב והמחזיק קנה את השאר. רי"ף ונ"י.

[50] שהוא רחוק הרבה ממקום החזקה. נ"י.

[51] והקשה הריטב"א דאם לא נגמר הדין הרי אין חיוב עדים זוממין, ואם נגמר הדין פטורים מדין כאשר זמם ולא כאשר עשה. ותירץ אחד מגדולי צרפת שאין אומרים בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה, דאפשר בחזרה. והריטב"א מתרץ דאיירי שהמחזיק מחוץ לקרקע משעת העדות עד ההזמה. נ"י.

[52] וכן צריכים לשלם לו פירות של שתי שנים שאכל, אם יש למערער עדים כמה פירות אכל. רא"ש ונ"י.

[53] ולא כדי לחייבו על הפירות, דהאי אומדנא דמוכחא לא גרעה מהיכא שרמזו העדים זה לזה בנגיחה שהם חייבים לשלם. נ"י.

[54] אמנם עדים על גניבה ועדים אחרים על טביחה או מכירה לא חשיב חצי דבר, כיון שהעדים על הגניבה מחייבים בפני עצמם, וכן שנים המעידים על שליחות לקבלת גט ושנים אחרים המעידים על הקבלה מהני, כיון שהראשונים לא מעידים כלל על הגירושין אלא על השליחות. נ"י.

[55] אמנם להלכה אינה נעשית גדולה אלא על פי עדות על שתי שערות במקום אחד, והיינו בכריסה שזה כינוי לערוה. נ"י.

[56] ואף שנמצא שהאח מתחייב בגלל עדות אחיו, הרי מבואר בסנהדרין שהזמה מילתא אחריתי היא ומעלמא אתי להו, וכמו שהמעיד על אשה שנישאת ואח"כ הוא או אחיו בא עליה, שהם נהרגים. נ"י.

ואכילת פירות ג' שנים הוי חזקה ואינה קונה בנכסי הגר דאין זה נעל וגדר.

נ"ז: רב נחמן רצה לבאר **דאיירי בחצר השותפין** שאינם מקפידים זה על זה על העמדה ואינן מוחים כל זמן שזה לא מפריע להם, אבל על מחיצה קפדי. והגמ' שואלת שגם שותפין מקפידים על העמדה, שהרי שנינו שאם שותפין נדרו הנאה זה מזה הם אסורים להכנס לחצר, ואי נימא שאינו מקפיד הרי השדה כהפקר לענין עמידה ולא נחשב שנהנה מהשותף. ורב פפא מבאר שיש כאלו שמקפידים ויש כאלו שלא מקפידים, וממילא בממון הולכים לקולא שמותר לשותף לעשות העמדה, (ולא הוי גזלן כשואל שלא מדעת), ולא הוי חזקה כיון שיכול לטעון ששתק משום שהוא מאלו שלא מקפידים, וכל היכא שיש טענה למערער למה לא מיחה לא הוי חזקה, ובאיסורא בנדרים לחומרא דספק דאורייתא לחומרא. ולרבינא באמת שותפין לא מקפידים, והאיסור במודר הנאה הוא רק לפי ר"א הסובר שאף ויתור אסור במודר הנאה, כגון תוספת שרגיל החנוני להוסיף לכל הלוקחים, דרבנן שרו כיון שבשביל המקח הוא מוסיף, ור"א אוסר.

וכתבו התוס' (ד"ה בשותפין) דהא דאמר לעיל מ"ב דשותפין אין מחזיקים זה על זה, ואע"פ שמקפידים, יש לחלק בין נחית לפלגא לנחית לכולה, כמבואר שם, או דהתם איירי בשדה, אבל בחצר שנכנס דרכה לבית לא היה מניח לו להשתמש אם לא מכרה לו. עוד כתבו התוס' (ד"ה רבינא) שהאיסור בנדרו הנאה זה מזה הוא בין ביש בה דין חלוקה בין באין בה דין חלוקה, ואף שאין יכול למחות עליו מלהכנס יכול לאסור עליו להכנס, כמו שמצינו שמשכיר יכול להקדיש את השדה, (ואמנם בעל חוב שהקדיש יכול המלוה לגבות, דהקרקע יוצאת מיד הלוה לגמרי). עוד כתבו התוס' (שם) דהא דקאמר דלא קפדי אדריסת הרגל, איירי בבקעה, אבל בחצר קפדי, ואף המודר מאכל אסור בדריסת רגל בחצר.

רב נחמן מבאר **דאיירי ברחבה של אחורי הבתים** שאין מקפידים על העמדה אלא רק על מחיצה, אבל לפני הבתים שצריך מקום פנוי מקפידים אף בהעמדה.

שותפים יכולים לעכב זה על זה בכל התשמישים הקבועים בחצר, אם שאר השותפים לא רוצים לעשות כך, חוץ מכביסה שיכול לעשות בלי הסכמת השותפים, שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על הכביסה בנהר, משום צניעות[57].

ההולך בדרך שיש בה נשים העומדות על הכביסה, אי איכא דרכא אחרינא רשע הוא אע"פ שעוצם עיניו, שהיה עליו ללכת בדרך אחרת, ואי ליכא דרכא אחרינא אנוס הוא אף אם מסתכל דרך הליכתו, דאונס רחמנא פטריה, ואמנם צריך לאנוס את עצמו שלא להסתכל להטות עיניו לצד אחר, ואז הוא חסיד.

הנהגת תלמיד חכם-

חלוק ת"ח אין בשרו נראה תחתיו שהוא ארוך עד כף הרגל[58].

טלית ת"ח שמכסה בה שאר הבגדים, אין החלוק נראה מתחתיה טפח וכ"ש שאם אינו נראה כלל איכא צניעות טפי.

שלחן ת"ח שני שליש של רוחב השלחן מכוסים מפה לקנח פיהם ולתת שם פת, ושליש מגולה ושם נותנים קערות וירק שלא ילכלכו המפה ויתבזו האוכלים. וי"א שהמקום המגולה הוא באמצע. ושלחן עם הארץ דומה למדורה וקדרות מקיפות אותה. ולענין **מקום הטבעת** שתולים אותו בה לל"ק אם יש תינוק ישים מבחוץ שלא ישחק התינוק בטבעת וינענע את השלחן, ואם אין תינוק ישים מבפנים במקום הסמוך לו, כדי שלא יכשל בה השמש. ולאב"א איירי כשאין תינוק, וכשיש שמש יעשנה בפנים, וכשאין שמש יעשנה בחוץ שלא יוזקו בה האוכלים. וללב"ב איירי כשיש שמש, וביום יעשנה בחוץ כדי שלא יהיה המקום צר לאוכלים, ובלילה שאין השמש יכול להזהר יעשנה בפנים.

נ"ח. מיטת ת"ח אין תחתיה אלא סנדלים בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים, דאוכלים שתחת המיטה רוח רעה שורה עליהם אפי' מחופים בכלי ברזל, ושל עם הארץ דומה לאוצר בלוס -מעורב, שמניחים תחתיה כל דבר אוכלים וכלים.

רבי בנאה היה מציין מערות קבורה, ולפי שהיה אדם גדול וחשוב הותר לו להכנס בקברי צדיקים, אבל לאחר לא, והיה נכנס ומודד ומציין למעלה היכן יש טומאה (דבקבר סתום הטומאה בוקעת ועולה, ואף שאין קברי עכו"ם מטמאים באהל דכתיב "אדם", אברהם ואדם הראשון נקראים אדם. תוד"ה מצוין) ומציין בסיד, וכשהגיע למערת אברהם אמר לו אליעזר (שהוא אחד מז' צדיקים שלא מתו) שאברהם שוכב בין זרועותיה של שרה והיא מעיינת בראשו, ואמר אברהם שרבי בנאה יכול להכנס, כיון שידוע שאין יצר בעוה"ב[59], ונכנס רבי בנאה ועיין ויצא. וכשהגיע למערת אדם הראשון יצאה בת קול ואמרה שדי שנסתכל בדמות דיוקנו יעקב, ולא יסתכל בדיוקני עצמה שאדם הראשון נברא בצלם אלוקים, וא"צ למדוד את המערה כי גודלה כמו המערה השניה (החיצונה ששם היו ג' אבות ואמהות, וי"א שהשניה היתה תחתיה) ואמר רבי בנאה ששני עקביו של אדם הראשון דומים לשני גלגלי חמה, והא דכתיב "ואל עפר תשוב" היינו שעה אחת לפני תחית המתים.

הכל בפני שרה כקוף בפני אדם, וכן שרה בפני חוה, וחוה בפני אדם, ואדם בפני שכינה. שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרב, ודרב מעין דרבי אבהו, ודרבי אבהו מעין דיעקב אבינו, ולא חשיב רבי יוחנן משום שלא היה לו הדרת פנים. תוס', ודיעקב אבינו מעין דאדם הראשון.

ההוא אמגושא שהיה חטיט שכבי להפשיט המתים מבגדיהם, וכשהגיע למערת רב טובי בר מתנה תפשו בזקנו, ושחררו לבקשת אביי שהיה אוהבו, ולשנה אחרת לא שחררו עד שגזר אביי את זקנו.

חכמתו של רבי בנאה- בירר מהי כוונת האב שציוה לתת לבניו חבית עפר (-קרקע) חבית עצמות (-בהמות) וחבית מוכין (-בגדים), והאב עשה כך כדי שלא ידעו שהוא עשיר. בירר מיהו הבן שנולד מאביו ולא מזנות, שרק הוא לא הלך לחבוט על קבר אביו שהממזרים הם עזי פנים, ויפה דן דלא שייך הכא אלא שודא דדייני, והלשינו עליו ואסרוהו, וכשהסביר לבית המלך מה הכונה עבדא חד וכו' (שאמרה אשתו), וראו חכמתו, והושיבוהו בשער העיר, ואמר להם לכתוב שכל דיין שהוציאו ממנו ממון בדין לאו שמיה דיין ופסול לדון, דגזלן פסול לדין שמא יקבל שוחד, (ואיירי שכפר, אבל אם שילם במקום להשבע כשר. תוס'), (במקום לכתוב כל שתבעוהו לדין, שהרי כל אחד יכול לתובעו). ולכתוב שהדם הוא ראש לכל המחלות שלא הקיז דם, והיין ראש לכל הרפואות אם ישתה יין כמו שצריך, (במקום לכתוב שהם הגורמים לחיים ומות, שהרי שייך למות בנפילה, ולא בכל מקרה יין מציל ממות).

נ"ח: אנפק אנבג ואנטל הם מידה אחת, ונ"מ למקח וממכר, ואנטל היינו רביעית של תורה ביצה ומחצה, לד' כוסות (כנגד ד' לשונות של תורה והוצאתי וכו', וכן לנזיר ועוד דברים שיעורם רביעית).

המשך דיני חזקת תשמישין

מרזב (-צינור קטן שנותנים בסוף המזחילה כדי להרחיק את קילוח המים מהכותל) אין לו חזקה, לפי שרגילים להופכו לכל צד שירצו, ובגלל שאין לו קביעות לא מחה בעל החצר. ואיתא במתני' שיש למקומו חזקה. שמואל מבאר שאין חזקה באיזה רוח ישים אותו, ויכול בעל החצר להעבירו לצד השני, דאינו קבוע דווקא בצד זה, אבל באחד משני הרוחות יכול לשים אותו ואין יכול בעל החצר לעוקרו לגמרי, דבאחד הצדדים הוי קביעות כיון שסתם בית א"א בלא מרזב והיה על בעל החצר למחות. והתוס' (ד"ה המרזב) ביארו בשם הר' יוסף שאם המרזב ברוח מזרחית יכול להטותו לצפון או לדרום אבל לא למערב, ור"ח מפרש שאם הוא באמצע רוח מזרחית יכול להעבירו לשליש או לרביע הגג, אבל לא לרוח מערבית[60]. ולרבי חנינא אין חזקה לענין שיכול בעה"ב לקצרו אך לא לסלקו אפי' לצד אחר. ולרבי ירמיה בר אבא יכול בעה"ב לבנות תחתיו שלא נתן לו בעה"ב את הקרקע שתחתיו, אך אינו יכול לסלקו ולהגביה בניינו במקום שהיה המרזב[61].

מזחילה- אם בעל הגג הניח מזחילה לאורך הגג יש לו חזקה, דמילתא דקביעות היא ומדשתיק ודאי נתרצה בדמים, ולרבי ירמיה בר אבא הנ"ל איירי במזחילה של אבנים, שאומר בעל המזחילה שאינו רוצה שתתקלקל המזחילה מקול הפטיש וכו', (אבל במרזב לא חשיב כל כך, אי נמי סתם מרזב הוא של עץ). אבל בסתמא מה איכפת לו שיבנה תחתיו. וכתבו התוס' (שם) שכיון שיכול בעל החצר להעביר את המרזב לצד השני, א"כ אין החזקה אלא שלא יוכל לעקור את המזחילה ממקומה, אבל צריך להזיזה ולהגביה את הצד השני כדי שיפלו המים, או דאיירי במזחילה ישרה.

נ"ט. צינור של שופכין, לשמואל ורבי אושעיא בעל החצר יכול לעכב על בעל הגג שלא יסתום את הצינור, משום שהחזיק במים של הגג להשקות בהמותיו, ודמי למקח וממכר ששעבדו זה תמורת זה ואין אחד מהם יכול לחזור בו[62], ולרבי חמא אביו של רבי אושעיא אינו יכול לעכב, ולרבי ביסא אביו של רבי חמא יכול לעכב[63], וקרו עלה "והחוט המשולש לא במהרה ינתק" שאחרי ג' דורות התורה מחזרת אחר אכסניא שלה, וכתבו התוס' (ד"ה והחוט) דאיירי בראו זה את זה, (וכתבו שרבי אושעיא מוזכר לפני אביו מפני שהיה גדול יותר מדאי, ולא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו).

---

[57] ואיתא בירושלמי שאם האנשים מכבסים יכולים להקפיד, ואם הוא מכבס בד' אמות שלו אינו יכול להקפיד אא"כ זה מקום מדרון שיכולים המים להשפך לתוך שלו. נ"י.

[58] ועיקר דין זה נוהג בארץ ישמעאל שרגילים ללכת יחפים וחלוק ארוך מכסה את כף הרגל. נ"י.

[59] ומבואר שאין ראוי להתנהג עם אשתו בכיוצא בדברים הללו בפני אחרים. נ"י.

[60] אמנם בעל הגג אינו יכול לעשות בו שום שינוי שלא מדעת בעל החצר, שמא ירבה לו בנזק. וכשעוקרו צריך לעשות זאת באופן שהוא לא יטפטף על הכותל ויקלקלו. נ"י.

[61] דעת הרא"ש שיש כאן מחלוקת, וכיון שלא נפסקה ההלכה כאחד האמוראים, והוא החזיק במרזב, אזלינן בתר המיקל, ולא יגע בו, אך יכול לבנות תחתיו, אמנם אם אין נ"מ לבעל המרזב בהזזתו למקום אחר, כופין על מידת סדום. אבל הנ"י כתב דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וקיימא לן ככולהו.

[62] אבל אין לו חזקה במים, דזו חזקה שאין עימה טענה, אלא רק שהסכים לצינור תמורת המים, וממילא אם נפל הגג אין לו כלום. נ"י בשם הריטב"א.

[63] ואם סתמו בעל הגג, ובעל הצינור ראה ושתק, איבד זכותו לאלתר, (ורק בבא לקנות זכות ושעבוד לכתחילה צריך ג' שנים). וכתב הרא"ה שאם בא בעל הגג לסתור גגו או לעשות שם עליה אין בעל החצר יכול לעכב עליו, דלא קנה אלא את מי הגג כשהגג קיים, והריטב"א והנ"י חולקים.

סולם- הנותן סולם בחצר חבירו לעלות לגגו, אם הוא סולם המצרי והיינו שאין לו ד' שליבות אין לו חזקה דאין בעל החצר מקפיד[64], ולצורי סולם גדול יש לו חזקה.

חלון- העושה חלון בכותל ביתו להביט דרך שם ולשמור פרדסו וגינתו, והחלון פתוח לחצר חבירו, והחזיק בו ג' שנים, אם הוא חלון המצרי שהוא קטן וראשו של אדם יכול להכנס שם, בין למעלה מד"א בין למטה מד"א אין לו חזקה דאינו דבר קבוע, ואין השכן יכול למחות[65]. ולר"י אם יש לו מלבן משקוף לחלון מכל הצדדים יש לו חזקה.

לרבי זירא אם החלון למטה מד' אמות מקרקע הבית יש לו חזקה, ויכול בעל החצר למחות, לרשב"ם איירי בחלון צורי, דכיון שהוא גדול ונמוך ויכולים להסתכל ממנו לחצר ודאי ברשותו עשה, ואם בא שכנו לבנות מול החלון צריך להרחיק ד' אמות, ולמעלה מד' אמות אין לו חזקה ואינו יכול למנוע מבעל החצר לבנות כנגד הכותל ואין בעל החצר יכול למחות. שיטת התוס' (ד"ה למטה) שהחילוק בין למטה מד' ללמעלה הוא בחלון מצרי, אבל בחלון צורי שהוא קבוע אפי' למעלה מד' יש לו חזקה. ולרבי אילעא אף למעלה מד"א יכול למחות, אך אין לו חזקה, ואף דס"ל דכופין על מידת סדום, מ"מ אומר לו שיתכן שישים ספסל מתחת החלון ויראה בחצירו.

חלון העשוי לאורה אפי' כל שהוא יש לו חזקה כיון שהוא דבר קבוע היה לבעל החצר למחות בתוך ג' שנים, ומדלא מיחה ודאי ברשותו עשה[66], ומתני' איירי בחלון העשוי לשמור גינות ופרדסים ולא לאורה.

נ"ט: זיז-

המכניס זיז (–כעין נסר או קורה הבולטים מהעליה לחוץ וראוים לתלית חפצים) לחצר חבירו, אם הזיז הוא פחות מטפח אין לו חזקה ויכול בעל החצר לבנות שם, דפחות מטפח לא חשיב, ואין בעל הגג יכול למחות בבעל החצר שלא ישתמש בזיז, דכיון שיכול לסלקו לגמרי אין לו הפסד במה שמשתמש בו, אי נמי אין בעל הגג יכול למחות בבעל החצר שלא יקבע זיזים סמוך לכותלו, שהרי אין הזק ראיה, כיון שהוא עליון.

ובעל החצר לרב יהודה אינו יכול למחות שלא יכניס זיז בחצירו, דאף דהזק ראיה שמיה הזק מ"מ כיון שאינו ראוי לתשמיש אלא לתלות עליו, והוא יחזיר את פניו בשעה שתולה עליו, שאם לא יחזיר פניו יהיה נתפס עליו כגנב[67], וכתבו התוס' (ד"ה ואפילו) דאין חוששים שמא יפלו דברים על בעל החצר (כדחיישינן בעירובין דילמא נפיל ואתי לאתויי) כיון שבעל החצר אינו עומד שם כל הזמן, אי נמי להניח אסור אבל בתליה לא חיישינן לנפילה. ואף שחייב בעל הגג במעקה הוא יכול להשתמש בזיז אם הוא בקרן זוית בסוף המעקה. ולרב הונא[68] יכול למחות שמא מתוך פחד ליפול מהגג יסתכל לחצר וממילא יסתכל גם בלא פחד ולא יהיה נתפס כגנב, ואיכא הזק ראיה, ולא הוי זה נהנה וזה אינו חסר.

ואם הזיז הוא טפח יכול בעל החצר למחות, ויש לו חזקה ואין בעל החצר יכול לבנות בנין ולסתור את הזיז, דמדלא מיחה איכא למימר ברשותו הוציא[69]. וכתבו התוס' (ד"ה עד) שגם בעל הגג יכול למחות בבעל החצר, כיון שעל טפח יכול להניח דברים גדולים המכבידים על הכותל, או שיניח כלי מלא מים וישפך ויקלקל את הכותל, ואיירי לפני שהחזיק ג' שנים. עוד פירשו דאיירי אחרי ג', ויכול למחות בעל הגג בבעל החצר כיון שבעל הגג רוצה להשתמש בו, אבל בתוך ג' אין בעל הגג יכול למחות, ובעל החצר יכול למחות.

ואם הזיז הוא טפח ואורכו ארבעה יכול לשים זיז ברוחב ארבעה דכיון שנתרצה באורך של מקום חשוב נתרצה ג"כ ברוחבו, דאין מקום חשוב בפחות מד' על ד'[70].

פתיחת חלונות לחצר- אין לפתוח חלונות לחצר משום הזק ראיה, ואפי' לחצר השותפין אסור, (כתבו התוס' (ד"ה מאי) שלרשב"ם איירי בחצר שאינו שותף בה, ור"י סובר שגם הוא שותף, והאיסור הוא משום שעכשיו הוא מזיק לו מעוד חלון), דעד עכשיו לא היה צריך להצטנע ממנו בבית אלא בחצר שהיה נזהר בחצר שלא יראהו מפתח ביתו, ועכשיו גם בבית צריך להזהר שלא יראהו מהחלון הגבוה, אי נמי עד עכשיו לא היה נזהר אלא כשהשני בחצר, ועכשיו צריך להזהר גם כשהוא בבית. ואם פתח ולא מחו וטוען שפתח ברשות בני החצר, לרבי ישמעאל ברבי יוסי יש לו חזקה דסבר דלאלתר הוי חזקה, ולרבי חייא אין לו חזקה עד ג' שנים, אמנם מודה רבי חייא שאם בנו מול החלון ושתק[71] הוי חזקה מיד, שאין אדם שותק כשסותמים את אורו והוי הודאה שמתחילה החזיק שלא כדין.

ס. מה אסור לעשות בחצר השותפין-

רבוי דיורים- הקונה בית בחצר הסמוכה לא יפתחנו לחצר השותפין, ואפי' לביתו כדי שלא יכנסו משם לחצר השותפין. תוס'. מפני שמרבה את העוברים וליכא צניעות כדמעיקרא[72], אבל מותר לחלוק חדר לשניים, או לחלק גובה דירתו הקיימת ולעשות שם עליה, ולפותחם לביתו ולא לחצר השותפין שהרי יכול למלא את ביתו באנשים[73], אבל להוסיף על הבנין אסור מפני שמרבה את העוברים.

אסור לפתוח לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון אלא צריך להרחיק משהו[74], ואפי' יש לו חזקה, והטעם משום צניעות דכתיב "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו", ואמר "מה טובו אהליך יעקב", שאין פתחיהם מכוונים זה לזה, ואמר ראויים אלו שתשרה עליהם שכינה, ומחנה ישראל כחצר השותפין, שלא היה רה"ר אלא במחנה לויה.

אסור להגדיל את הפתח היוצא לחצר השותפין, לא מיבעיא אם היה ברוחב ארבע שאסור להגדילו לשמונה, שעי"ז נוטל ח' אמות בחצר כנגד כל הפתח כמבואר לעיל י"א. אלא אפי' שתיים לא יעשהו ארבע, משום שיותר קשה להצטנע בפתח גדול. ואסור לחלק פתח אחד לשניים, לא מיבעיא אם היה ד' אמות שלא יחלקנו לשניים, מפני שעי"ז יטול ח' אמות בחצר, אלא אפי' אם היה ח' אמות לא יחלקנו לשניים מפני שיותר קשה להצטנע בשני פתחים, שאף אם אחד נעול השני פתוח.

לרה"ר מותר לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון[75], ולהגדיל פתח או לחלקו לשניים, מפני שהוא בעצמו צריך להצטנע מבני רה"ר שרואים דרך פתח הבית, ורוכבי הסוסים רואים דרך החלונות[76].

הזק לבני רה"ר

אין עושין חלל תחת רה"ר אע"פ שישלם את הנזק, מפני שאין רוצים להתדיין עמו[77]. ור"א מתיר אם עגלה טעונה אבנים יכולה ללכת שם דאזיל בתר השתא שהכיסוי חזק, ולרבנן אסור שמא יתקלקל המכסה ולא ישים לב.

ס: אילן הנוטה לרה"ר אם מקפידים על כך בני רה"ר מפני שמפריע לגמל ורוכבו צריך לקוצצו, ורבי ינאי היה לו אילן נוטה לרה"ר, וכשבא אחר לשאול על אילנו וראה שמקפידים בכך, קצץ את שלו, ואח"כ אמר לו לקצוץ, דכתיב "התקוששו וקושו" קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים.

אסור להוציא זיזין קורות קטנות **וגזוזטראות** קורות גדולות לרה"ר שמא יכשלו בהם בני רה"ר, ואם רצה כונס לתוך שלו כשיעור הזיזין ומוציא, ואם כנס ולא הוציא לריו"ח יכול להוציא[78], ולר"ל אינו יכול להוציא. וביאר רבי יעקב שלכו"ע יכול להוציא, ונחלקו אם יכול להחזיר את הכותל למקומו, שלריו"ח אינו יכול להחזירו, דמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו[79], ולר"ל יכול להחזירו, כיון שיש לבני רה"ר רווחא דסתם רה"ר מרווח.

ואם קנה חצר ובה זיזים וגזוזטראות הרי זו בחזקתה שודאי המוכר כנס, דטועניים ליורש וללוקח, אבל המוכר צריך להביא עדים או חזקה, ואם נפלה יכול לחזור ולבנותה.

---

[64] ואם הוא קבוע במסמר יש לו חזקה, ולצורי יש חזקה אע"פ שאינו קבוע במסמר, דכובדו קובעו. נ"י.

[65] ומיירי כשאינו פתוח לחצר חבירו, דאין חזקה להזק ראיה, אלא עשאו לשמור גינותיו ופרדסיו, או שהוא פתוח למקום שאינו עשוי לתשמיש כלל, ולפיכך אם בא חבירו לבנות אינו צריך להרחיק, אבל אין כופים אותו לסתום כיון שאינו מזיק לחבירו כלום. ומשמע בתוספתא דאפילו ביש מלבן או צורת הפתח אין לו חזקה. נ"י.

[66] ומסתבר דהיינו אפילו למעלה מד' אמות. רא"ש. וכתב הנ"י דאיירי בבית אפל שאין לו אור אלא מחלון זה, ולכן זה נחשב דבר קבוע. ואיירי ביש לו צורת הפתח או מלבן, דבלאו הכי הוי כחור שחוררוהו העכברים ואפילו לאורה אין לו חזקה.

[67] ומכאן נראה שצריך להזהר מלהסתכל בבית חבירו עד שיהא נתפס כגנב בהסתכלות זו, כיון שאין לו טענה. נ"י.

[68] וכן הלכה. רא"ש.

[69] ואע"ג שלדעת הרי"ף והרבה פוסקים אין חזקה להזק ראיה, היינו דווקא מחלון לחצר דקביעא תשמישא, אבל מגג לחצר וכ"ש בתשמיש של זיז מהני חזקה. נ"י.

[70] וכתב הרי"ף שיש לו גם ד"ט למטה מן הזיז, ואינו מסתבר, דזיז משתמשים בו מעליו ולא מתחתיו. רא"ש. וכתב הנ"י בשם הריטב"א שזיזים שמוציאים מגג רעפים כדי לשמור על הכותל מן המטר, מותר משום דזה נהנה וזה לא חסר, וממילא אין לו חזקה, וכשיבוא השני לבנות יסלקם לגמרי, ואם הוא שותף בכותל יטול חצי עובי הכותל.

[71] או שהוא עצמו סתמו. וחשיב סתימה אף בלא פריצת פצימין, ואפילו בנו כנגדו בתוך ד' אמות ולא מיחה איבד את זכותו, וסתימה בנסרים ומטלניות אינה נחשבת סתימה, ואם בי"ד ציוו עליו לסותמו צריך לסתום סתימה גמורה ברכסא וטינא. נ"י.

[72] ומדלא נקט שאסור לפתוח למבוי דהוי רבותא טפי מוכח שלמבוי מותר. נ"י.

[73] שכיון שהם עוברים דרכו אינו עשוי להשכירו לאחרים ולהרבות דיורים, אלא להרווחת תשמישו, ולכן מותר לו לבנות שם, ואחרי שמותר לבנות הרשות בידו להשכירו, כמו שיכול למלא ביתו אכסנאים. ולפ"ז יכול לבנות גם מעליו, ובלבד שהפתח יהיה לתוך ביתו. נ"י בשם כמה ראשונים.

[74] שאף שיש לו רשות לפתוח, צריך להרחיק משהו משום הזק ראיה, כדי שלא יראהו ממנו להדיא, ולא חיישינן שיציץ, דגם בחצר יכול להציץ. אמנם בפותח כנגד פתח או חלון של חצר אחרת צריך להרחיק לגמרי, כדאיתא בגמרא כ"ב. החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ד' אמות. והיכא שבאו שנים לפתוח בבת אחת, יעשו פשרה ביניהם, ובמקום שאחד אינו ניזוק כופין על מידת סדום. נ"י.

[75] דעת הרשב"א שמבוי שאינו מפולש אם הרבים תדירים בו דינו כרה"ר, אבל דעת הרא"ה והריטב"א שאין דינו כרה"ר, דלעולם אין עוברים בו תדיר, וכן משמע מהירושלמי. נ"י.

[76] אמנם מול חלון העליה אסור לפתוח חלון, משום ששם בני רה"ר לא רואים. רא"ש.

[77] ודווקא כשהחלל הוא במקום שרגלי בהמות ועגלות מצווים כגון באמצע רה"ר, אבל מן הצדדים כיון שנתן כסוי העומד בפני עגלה מהלכת טעונה אבנים סגי, ודווקא בנזקין דרבים חוששים לנזק עתידי, דקדירא דבי שותפי לא חמימי ולא קרירי, אבל בנזקי יחיד בתר השתא אזלינן. נ"י.

[78] והיינו למעלה משיעור גמל ורוכבו, אף אם רגילים באותו מקום להוציא גם למטה משיעור זה, משום שיש בזה רבוי נזק, והוי כעושה בור ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו, ואם החזיק להוציא למטה מגמל ורוכבו עלתה לו חזקה כיון שבשלו עשה, ואם הזיק ישלם כדינו. נ"י.

[79] ואם החזיקו רק יחידים יכול להחזיר הכתלים למקומם. נ"י.

ורבי אמי היו לו זיזים למבוי[80] כיון שבני המבוי מוחלים[81], אבל לרה"ר לא דאין בזה מחילה.

זכר לחורבן

אסור לסייד ולכייר צורות, וי"א דהיינו סיוד לבן יותר, ולפייח צורות של מיני צבעונים, בזמן הזה, ואם עשו כך לפני כן הרי זו בחזקתה, ואם נפלה אפי' נבנתה בהתר. תוס'. אינו חוזר ובונה אותה (ושאני מזיזים דהכא הוי איסורא), ואם עירב בסיד חול שמכהה את הלובן לת"ק מותר[82] ולר"י אסור, ואם עירב בו תבן מותר אף לר"י.

אחרי החורבן היו פרושים שרצו להמנע מאכילת בשר שהרי היו מקריבים ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל, ולהמנע משתית יין שהרי היו מנסכים ממנו על המזבח ועכשיו בטל, ואמר להם רבי יהושע שא"כ גם בלחם הרי בטלו מנחות, ובפירות מז' מינים הרי בטלו ביכורים, ובמים הרי בטלו נסכים, ומי בורות אף שפסולים לנסכים הרי הם ממין הכשר. תוס'. וכיון שא"א לא להתאבל כלל, וא"א לגזור גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה ומסכימים לגזירה, צריך בסיוד לשייר אמה על אמה כנגד הפתח, ובסעודה לשייר כסא דהרסנא דגים מטוגנים בשמנם בסולת, ובתכשיטים לשייר בת צדעא, ולתת אפר מקלה אפר כירה השרופה באש בראש חתנים במקום תפילין, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

רבי ישמעאל בן אלישע אמר שבגלל הגזירות היה ראוי לגזור שלא לישא אשה ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאיליו בענין טוב, ולא יבטלו מצוות, והתוס' כתבו דאיירי אחרי שהוליד בן ובת שקיים פרו ורבו. אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים ויחשבו שאין איסור בדבר ואל יהיו מזידים, שאם יגזרו על כך לא יקיימו ויהיו מזידים. וכתבו התוס' שדין זה הוא בדבר שידוע שלא יקבלו, אבל בספק אם יקבלו צריך למחות.

המוכר את הבית

מה כלול במכירת בית או שדה בסתמא

בסוגיות הבאות יבוארו אופנים שונים של המוכר דבר לחבירו ולא פירש בצורה ברורה מה בכלל המכירה, מה ודאי בכלל המכירה ומה אינו בכלל המכירה ומה ספק ומה הדין בספק. (וילה"ס אם הנדון הוא באומדן דעתם או שהנדון הוא מה נכלל בלשון).

ס"א. יציע אינו כלול במכירת בית, אע"פ שהוא פתוח לבית ותשמישו לבית.

י"מ שיציע היינו אפתא (–בנין נמוך ליד הבית בצדו או מאחוריו), וכ"ש שבדקא חלילה (–כנ"ל אלא שהוא עשוי חלונות חלונות לנוי) אינו נמכר עם הבית כיון שהוא עשוי לנוי ולהתקרר שם. וי"מ שיציע היינו בדקא חלילה, אבל אפתא שתשמישו דומה יותר לתשמיש הבית נמכר עם הבית. ובברייתא איתא שיציע נקרא גם צלע וגם תא.

ג' שמות יש ליציע (לרשב"ם (ס. ד"ה ומאי) באה הגמרא לבאר שהיציע שמוזכר במשנה הוא בנין נמוך בצידי הבית או מאחוריו ואינו שוה לגג הבית. ולתוס' (ד"ה והתא) הגמרא מדברת על היציע האמור בפסוק), יציע, צלע, תא. יציע דכתיב "היציע התחתונה חמש באמה רחבה" -היו ג' שורות תאים זו ע"ג זו, וכל שורה היתה רחבה אמה מזו שתחתיה מפני שהיו גורעים אמה מעובי הכותל כדי להניח עליו את קורות רצפת התאים, כדי שלא יצטרכו לנקוב בקירות עצמם. צלע דכתיב "והצלעות צלע אל צלע שלש ושלשים פעמים". תא דכתיב "והתא קנה אחד אורך וקנה אחד רחב (ומידת הקנה שש אמות) ובין התאים חמש אמות". ואי בעית אימא תא היינו בנין שמאחורי בית מדתני כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש. ולא פרכינן דהוי כיהודה ועוד לקרא אלא היכא דתני ועוד. תוד"ה ואיבעית. והתא שש היינו שורת התאים האמצעית, אבל כנגד התחתונה היה עובי הכותל שבע, מפני שהמגרעת היתה אמה. ולשיטת ר"י המגרעות היו חצי אמה בכותל ההיכל וחצי אמה בכותל התא, ולפי זה כותל ההיכל מלמטה היה שש וחצי, והתאים היו מרובעים, התחתונים חמש על חמש, האמצעיים שש על שש, והעליונים שבע על שבע, וי"ל שהיה חילוק בזה בין בית שני לבית ראשון. תוד"ה והתא.

מר זוטרא אומר שיציע שאין בו ד' על ד' נמכר עם הבית, כיון שאין לו חשיבות בפני עצמו[83]. ואף שבור (-חפירה) ודות (-בנין מעל הקרקע) אינם נמכרים עם הבית אף בשיעור זה דסתם בור אין בו ד' אמות רוחב, שאני התם שתשמישם שונה מתשמיש הבית כיון שהם עמוקים, ותשמישם למים, משא"כ יציע שהוא מקום דירה.

חדר פנימי הפתוח רק לבית ושימושו להצניע חפציו, אינו כלול במכירת הבית, אע"פ שסימן לו את מיצרי הבית וחדר זה בתוכם, דלא עשה כך אלא כדי לסמן לו מיצרים הניכרים. ור"י (תוד"ה לא) מסתפק אם גם ביציע אמרינן מיצרים הרחיב לו, או שכיון שזה אותו תשמיש קנה הכל[84].

ס"א: המוכר בית לחבירו בבירה גדולה שהבירה היא באמצע הבתים ואינה עשויה לתשמיש אלא לישיבה והילוך בין הבתים, ועמד באחד הבתים ומכר לו בית זה, אם הבירה כזו עם הבתים נקראת בית וכשרוצים למכור בית אחד אומרים שמוכרים בית בלא בירה (ריב"ם תוד"ה אלא, ועיין מהרש"א) ושיטת ר"י שכשמוכר בית מזכיר בית, ורק היכא שציין המיצרים שסביבה מכר גם הבירה, גם הבירה בכלל המכירה, ואם הבירה נקראת בירה ולא בית, אין הבירה בכלל המכירה, ואם הרוב קוראים לבירה בירה ולבית שבבירה בית, ומיעוט קוראים לבירה בית, מ"מ אין הבירה בכלל המכירה, דהיה עליו לכתוב "ולא שיירית בזביני אילן כלום"[85].

וכן לענין שדה **המוכר שדה לחבירו בבקעה גדולה** שיש שם הרבה שדות והם שלו, והוא עומד באחת השדות ואומר שדה זו אני מוכר לך וסימן לו את המיצרים החיצוניים שהבקעה בתוכם, אם הבקעה נקראת בקעה ולא שדה, לא מכר לו את הבקעה[86], ואם הבקעה נקראת שדה מכר לו גם את הבקעה, ואם הרוב קוראים לבקעה בקעה ולשדה שדה, ומיעוט קוראים לבקעה שדה, מ"מ אין הבקעה בכלל המכירה, דהיה עליו לכתוב "לא שיירית בזביני אלין קדמי כלום".

וא"א ללמוד דינים אלו זה מזה, דבקעה כולה תשמיש אחד לחרישה משא"כ בית ובירה, ומאידך בבקעה היה צריך לסמן גבולותיה משא"כ בבית שהבתים שונים זה מזה.

מתי אומרים שהדמים מודיעים- הקשו הראשונים למה לא אמרינן הדמים מודיעים בבירה או בבקעה, ותי' הרשב"ם שאין אונאה לקרקעות, והק' ר"י (תוד"ה שמע) שדין אונאה הוא גז"כ, אבל שייך הודעת דמים, ועוד שהרי ביטול מקח יש להם, והתוס' ביארו שבקרקע לא שייך הודעת דמים, דפעמים אדם קונה אותה בהרבה יותר משוויה, או דקאי כרבנן דס"ל אין הדמים ראיה.

בשטרות מכירה צריך לכתוב "לא שיירית בזביני אלין קדמי כלום", וכנ"ל, וזו תקנת חכמים כדי שלא יפסיד הלוקח, כיון שיש בני אדם שמרחיבים את המיצרים ואין מוכרים כל מה שבתוכם[87].

כמה קרקעות אדם התכוון למכור בלשונות שונים- המוכר "ארעתא דבי חייא" דהוא לשון יחיד, אף שיש לו שתיים כאלו לא מכר אלא אחת, ויטול את הקטנה שבהם דיד בעל השטר על התחתונה[88]. ואם מכר ארעתא, מיעוט ארעתא שתים, ואם מכר כל ארעתא, מכר כל קרקעותיו, חוץ מבוסתני ופרדיסי. ואם מכר לו זיהרא שכך קרויים כל הקרקעות, מכר גם בוסתני ופרדיסי, אבל לא מכר בתים ועבדים. ואם מכר נכסיו, מכר גם בתים ועבדים. וכתב הרשב"ם דאין מטלטלין בכלל אא"כ אמר כל נכסי, והתוס' (ד"ה ואי) כתבו דאין נ"מ אם אמר כל, אך אם אמר נכסיי זה כולל מטלטלין, או שאף בנכסי במתנה כולל גם מטלטלין דבעין יפה נותן, משא"כ במכר[89].

מיעוט ארעתא שתיים- כתבו התוס' (ד"ה ארעתא) דמ"מ המשאיל מרא לעדור פרדיסי כוונתו לכל הפרדיסי ולא לשניים, דדרך הוא להשאיל לכל מה שצריך, וי"מ דשאני התם שהשואל מוחזק, ואין נראה לר"י דכיון שעתיד להחזיר חשיב המשאיל מוחזק, כמו שקרקע עומדת בחזקת בעליה, והטעם בקרקע הוא משום שסופה לחזור, (ולא מטעם שחזקה במטלטלין היא יותר טובה מחזקה בקרקע, שהרי גם בבא בסוף החודש אמרינן שהיא בחזקת בעליה), וריב"ם מחלק בין ארעתא לפרדיסי.

ס"ב. המוכר שדה ולא סימן כל מיצריה- המוכר שדה לחבירו וסימן לו **מיצר אחד ארוך ומיצר אחד קצר**, וכן את שני המיצרים האחרים, רב סבר שקנה כנגד המיצר הקצר, דמיצרים הרחיב לו כיון שהוצרך לכתוב מיצר שלם[90]. ומ"מ אם בכל צד יש קרקעות של שני בני אדם ואם כוונתו למיצר הקצר היה מזכיר רק אחד מהם, קנה כנגד המיצר הארוך "ראש תור" -אלכסון בין הארוך לקצר, ורב כהנא ורב אסי טענו שתמיד יקנה כנגד ראש תור, ושתיק רב והודה לדבריהם[91].

---

[80] שאינו מפולש, שאע"פ שזה מקום הילוך לבני החצרות יכולים למחול כיון שזה שלהם. אבל מבוי מפולש דינו כרה"ר. נ"י.

[81] ואיירי במחלו בפירוש. נ"י.

[82] אפילו בלי שיור אמה על אמה, דאם שייר אמה על אמה מותר גם בסיד גמור. נ"י.

[83] והרא"ש מסתפק מה הדין בחדר שאין בו ד' אמות.

[84] והנ"י מביא שדעת רבינו יונה והרשב"א שאף ביציע ובעליה בולטת אמרינן מצרים הרחיב לו, ולא קנה.

[85] ואם כתב לו נוסח זה מכר לו את כל הבירה, אם יש כאלו הקוראים לבירה בית. ואם יש לבית בור ודות ומחילות וגג גבוה י' טפחים, אע"פ שסימן לו מיצרי הבית וכתב "לא שיירית בזביני אלין" לא קנאם, דאינם בכלל בית. רא"ש.

[86] ומיירי שיש מיצר מפסיק, דאי לאו הכי מכר כל מה שבאותו מיצר. רא"ש.

[87] י"א שזה מועיל רק בבית ובירה ודומה, שיש שקוראים להם בשם אחד, אבל בור ודות וחדר שיש לכל אחד שם בפני עצמו לא. נ"י.

[88] דמאחר שלא ביירר דבריו משמע דהכי קביל עליה. נ"י.

[89] ורבינו יונה מחלק דהכא מיירי באומר נכסי דבי חייא, דמטלטלין הנמכרים אינם קרוים על שם המוכר, אבל האומר כל נכסי אני מוכר לך גם המטלטלין בכלל. רא"ש.

[90] ואם סימן לו רק שני מצרים, קנה כל מה שבין המצרים. רא"ש.

[91] ושתק בגלל שלא היתה לו תשובה, דרב כהנא ורב אסי היו גדולים ותלמידים חברים של רב ואם היה לו תשובה היה לו להשיב, אבל במקום שהשואל הוא תלמיד לפעמים השתיקה היא מפני שלא חשש להשיב. רא"ש.

המוכר שדה ששדות שני בני אדם מקיפות אותה אחד במזרח ומערב והשני בצפון ודרום, צריך לכתוב "מיצר ראובן תרי רוחי, ומיצר שמעון תרי רוחי", דאם כתב לו שהיא בין שניהם לא קנה אלא חצייה באלכסון.

הגמ' מסתפקת מה הדין במוכר שדה **וציין רק את הפינות** האם לא קנה אלא כנגד הפינות באלכסון, או שכיון שאין למכור כך קנה הכל. ואת"ל שלא קנה אלא כנגד הקרנות מה הדין במכר **כמין גאם** ג' יוונית כמו כף (סופית) בני פינות זה מול זה באלכסון, די"ל דהכא כיון שציין גם את הצדדים קנה הכל, או שקנה רק באלכסון כל מה שבין הקרנות, (ולר"י גאם היינו בפינה אחת, והתוס' הסכימו לפי' הרשב"ם) ואת"ל שלא קנה אלא באלכסון מה הדין **בסירוגין** שדה שמקיפים אותה ב' בני אדם מכל צד, וכתב רק אחד מהם לסירוגין, די"ל שאין דרך למכור לסירוגין, ולא כתב כולם משום הטורח, וקנה הכל, או שלא מכר אלא כנגד כל אחד מהם באלכסון. תיקו[92].

ס"ב: ואם ציין רק ג' ממיצרי השדה לרב קנה הכל מה שבין ג' המיצרים חוץ מתלם אחד של מיצר רביעי שהרי לא כתבו, ולשמואל קנה הכל דמה שלא כתבו משום שלא צריך, ולרב אסי לא קנה אלא תלם אחד כמין ח' על פני כולה, דס"ל כרב שכוונתו לשייר, וכמו ששייר במיצר אחד כוונתו לשייר בכל המיצרים.

ואמר רבא שלהלכה בשדה עצמה לא שייר כלל, ולענין המיצר הרביעי אם הוא בלוע בין המיצרים האחרים מהצדדים ואין עליו דקלים צפופים ואינו ט' קבין כשיעור שדה קנה גם מיצר זה דאיכא תרתי לטיבותא, ואם אינו בלוע ויש שם דקלים צפופים ויש שם ט' קבין דאיכא תרתי לריעותא לא קנה מיצר זה, ואם הוא בלוע בין המיצרים אך יש שם דקלים צפופים, או שאינו בלוע אך אין בו דקלים צפופים, לל"ק אמר רבא שקנה, ולל"ב אמר רבא שלא קנה, והלכתא שודא דדייני לפי אומדן הדיין אם עינו של המוכר יפה או רעה[93].

כללי הפסק בספיקות- כתב הרשב"ם שלא בכל ספק בב' לישנות אמרינן שודא דדייני, אלא רק היכא שמוזכר להדיא. והוסיפו התוס' (ד"ה איתמר) דבסתמא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, בין בספק במציאות (תרי ותרי) בין בספיקא דדינא (מרחץ), ויש מקומות שנראה לחכמים לומר יחלוקו, והיכא שהגמ' לא אומרת מה לעשות בספק, הדין הוא המע"ה, והיכא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, אם לדיין נראה כאחד הצדדים דעבד כמר עבד[94], ואם הדיין מסופק המע"ה.

שותף שמכר לאדם שלישי בלשון **פלגא דאית לי בארעא**, מכר כל חלקו, ואם מכר פלגא בארעא דאית לי מכר רק רבע דכוונתו לחצי מהחלק שלו. ואביי טען שאין חילוק בין המקרים וגם במקרה השני כוונתו שאותו חצי בשדה זה מה שיש לו, ומכר כל חלקו, ולא הסכים עמו רבה.

המוכר חלק משדהו- אם אמר שהמיצר שמכר הוא פלגא מהשדה ששייר, קנה הלוקח חצי שדה דמשמע חלוקה לחצאין, ואם אמר שהמיצר המכור פסוק מהשדה ששייר, קנה ט' קבין דכוונתו לשדה הראויה לחותכה מהשדה שלו, ומחותך משמע שהמועט חתוך מהמרובה, וט' קבין הם שיעור שדה. ולאביי בשני האופנים אם אמר לו אלו מיצריה מכל הצדדים קנה חצי דיתור הלשון הוא כדי ליפות כוחו, ואם לא אמר לו לשון זה קנה ט' קבין.

ס"ג. המחלק נכסיו שכיב מרע, או בריא המחלק נכסיו על פיו, ואמר **יחלוק פלוני בנכסי**, יקבל חצי מנכסיו. והגמ' מסתפקת מה הדין באמר **תנו חלק לפלוני בנכסי** אם כוונתו למחצה, או חלק הראוי לתת, כפי שישערו בי"ד. והגמ' מביאה ברייתא שהאומר **תנו חלק לפלוני בבור** מים, לסומכוס מקבל מעט יותר מרביע דמספקא ליה אם כוונתו למשהו (רביעית הלוג או יותר. תוד"ה אין) או לחצי, וממון המוטל בספק חולקין[95], ואם אמר שיתנו מים מהבור למלא לחבית להשקות בהמותיו ולא להשקות שדותיו נוטל מעט יותר משמינית דחצי הבור צריך לחבית וא"כ כוונתו לרבע, או דכוונתו למשהו, וחולקין, לקדירה לתיקון המאכל נוטל אחד משנים עשר והביאור כנ"ל, לטפיח כלי קטן לשתית בני אדם נוטל אחד מט"ז. וי"מ שהשיעורים הנ"ל הם אומדן דעת הנותן, ולא נהירא. והגמ' פושטת מזה לאומר תנו חלק לפלוני בנכסי שנוטל מעט יותר מרביע.

והקשה הרשב"ם דבתוספתא איתא להדיא שהאומר תנו חלק לפלוני בנכסי יירש עם הבנים, וא"כ מה הספק בגמ'. ותירץ: א' איירי שאין לו בנים, ואף שיש לו יורשים אחרים אינו מקפיד שלא להפסידם. ב' איירי הכא שאת שאר הנכסים נתן לאחרים. ג' לא שמיע להו הך תוספתא, ד' התוספתא כחכמים וההלכה כסומכוס. ושיטת התוס' (שם) שאין הלכה כסומכוס.

תנאי שכוונתו שיור- לוי שמכר שדה לישראל והתנה שהמעשר ראשון שלו, המעשר ראשון שלו, דכיון שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כוונתו לשייר במכירה[96], דאין אדם מתנה על חינם, והוי כמוכר שדה לאריסות שהלוקח יטול ט' חלקים והוא יטול חלק אחד. וממילא אף אם הלוקח מכר לאחר המעשר ראשון שלו, וה"ה ישראל שהתנה הכי ואורחא דמילתא נקט. וכתבו התוס' (ד"ה על) דלא הוי ככהן המסייע בבית הגרנות, משום דהוי שיור, אלא שנתן ללוקח זכות לעשר מזה על חלקו. ואם אמר שהמעשר ראשון יהיה לו ולבניו, אם מת יתן לבניו, אבל אם לא פירש הכי אינו מוריש לבניו, דלא אמרינן דהוי שיור מחמת יתור הלשון אלא לעצמו. ואם אמר לו כל זמן שהשדה בידך, אם מכרה פקעה זכותו, ואפי' חזר ולקחה דהלוקח מכר לו כל מה שיש לו. וכתבו התוס' (ד"ה ואמאי) שהגמ' לא ביארה דאיירי לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל, דלא אמר ר"מ אלא כשהדקל בעולם והפירות גדלים מאליהם, אבל הכא מי יימר דחרש, ובקידושין נחלקו אי איירי בשחת שכבר גדלו קצת, או באגם שרק יצאו מהקרקע, אבל בלא יצאו לא מהני. ורבינו יצחק פי' דאף לר"מ א"א להקנות למי שאינו בעולם, והק' התוס' דשמא כוונתו לבניו שהם בעולם.

המשך הסוגיא מה כלול במכירת בית-

דיוטא העליונה- המוכר בית לחבירו ע"מ שדיוטא העליונה גג שיש לו מעקה גבוה י' שלו, דיוטא העליונה שלו, וכיון דבלאו הכי המוכר את הבית לא מכר את הגג וממילא לא היה צריך להתנות ובהכרח כוונתו לשייר יותר, וכנ"ל, ונ"מ לרב זביד שיכול להוציא בה זיזים כנגד רשותו של לוקח, דכוונתו שתהיה שלו לגמרי, כמו שהיה יכול להשתמש בה לפני מכירת הבית, ובנו אינו יכול להוציא זיזים, וכנ"ל, ואם נפלה אינו יכול לבנותה. והתוס' (ד"ה על מנת) ביארו דאיירי שלא מכר את החצר, וזיזים היינו שאם בונה בחצר יכול להניח את הזיזים על הדיוטא, אף שמכביד על הכותל, ולהלן ס"ד (ד"ה ואי) ביאר ר"ת שדיוטא היינו שורה העליונה של אבנים שהגג עומד עליה. ולרב פפא נ"מ שיכול לבנות עליה על גבה והיינו שאם נפלה יכול לבנותה מחדש, דכוונתו ביתור הלשון לומר שתהיה שלו לעולמים. וכתבו התוס' שכל זה בדיוטא, אבל עליה שנפלה כיון שהיא חשובה יכול לחזור ולבנותה אף בלא יתור הלשון.

ס"ג: - ס"ד. עומקא ורומא, בור ודות, וגג-

לרב דימי מנהרדעא בסתמא לא קנה עומקא ורומא ויכול המוכר לחפור מתחת לקרקע הבית באופן שלא יזיק לבית[97], וגג שיש לו מעקה גבוה י' הוא של המוכר[98], ויכול להוציא זיזין או לבנות באויר באופן שלא יכביד על ביתו של הלוקח, ואם כתב לו עומקא ורומא קנה גם למעלה ולמטה, וגג שיש לו מעקה גבוה י'[99], אבל לא קנה בור ודות (היינו בור היינו דות עמוקים בקרקע ויש בהם מים מכונסים, אלא שהבור בחפירה בלא כותל והדות בבנין שחופרים בעפר תיחוח ובונים לו כותל אבנים, ואי תנא בור הו"א שדות הוא בכלל בית כיון שהוא בבנין, ואי תנא דות הו"א שבור כיון שאינו חשוב הוא בטל אגב הבית), כיון שלשון זה נצרך לקנות עומקא ורומא עצמם, ואם כתב לו מתהום ארעא עד רום רקיעא קנה גם בור ודות[100].

וכתב הרשב"ם שלשון "עד רום רקיעא" אין בו נ"מ כיון שזה כלול ב"רומא", אלא שאם היה אומר עד שיפולי הבית היה משמע שלמעלה מזה לא מכר לו. אבל התוס' כתבו בשם ר"י שעד רום רקיעא הוא נ"מ לקנות גם גג שיש לו מעקה עשרה, וכתבו שלרשב"ם בעומקא ורומא כלול גם גג, ואהני לשון עד רום רקיעא לקנות בור ודות שעל הגג.

והגמ' אומרת שאין לזה ראיה ממתני' די"ל שבסתמא קנה עומקא ורומא, וממילא אם כתב לו עומקא ורומא קנה גם בור ודות.

והא דתני במתני' שלא קנה את הגג אם יש לו מעקה גבוה י' טפחים, ואי נימא שקנה גם את האויר שמעל הבית, א"כ אין סברא לומר שלא יקנה את הגג ויהיה הפסק בקניינו. תוס' (ד"ה דאי) בדברי הרשב"ם, והתוס' עצמם ביארו דאי נימא שבסתמא קנה עומקא ורומא, א"כ קונה בקלות דבעין יפה מוכר, ולמה לא יקנה גם את הגג, י"ל שאף אם בסתמא קנה עומקא ורומא, לא קנה את הגג, לפי שהוא חשוב בפני עצמו.

ואין ראיה מדברי רב פפא הנ"ל שהמוכר בית ע"מ שדיוטא העליונה שלו, אהני לשון זה שיכול לבנות על גבה, ואי נימא שעומקא ורומא לא כלולים במכירה מאי אהני האי לשון, די"ל דנ"מ שאם נפלה יכול לחזור ולבנותה, לרשב"ם היינו שאם נפלה הדיוטא יכול לחזור ולבנותה, ולתוס' היינו שאם נפל הבית ואין הלוקח רוצה לבנותו, הרי בעל העליה בונה את הבית והעליה ע"ג עמודים, והתועלת שלו בבנית הבית היא שאינו יפחד תמיד שהעליה תיפול, וכדי שלא יכנס קור מתחת העליה.

ס"ד: מתי צריך לקנות דרך כדי להגיע לרשות שלו בתוך של חבירו-

מוכר ששייר בור ודות לר"ע צריך לקנות דרך מהלוקח, אא"כ מכר לו את הבית ואמר חוץ מבור ודות דכיון שבלאו הכי אינם כלולים במכירה, כוונתו היתה

---

[92] וקנה הפחות. רא"ש.

[93] ולא כשאר שודא דדייני שפירש ר"ת שזה כפי מה שירצה הדיין בלא טעם ובלא ראיה. רא"ש. וכתב הנ"י שדווקא כאן בב' לישנות עושים שודא, אבל בעלמא פוסקים כלישנא בתרא, א"נ בספיקא דממונא אמרינן המע"ה.

[94] דיש לו רשות לדון כפי מה שדעתו נוטה. נ"י.

[95] ומשמע בתוספתא שדין זה הוא גם במכירה, אבל דעת רב האי גאון ור"ח שדווקא במתנה דינא הכי, אבל במכר הדמים מודיעים, ואף שבצמד ובקר דעת רבנן שאין הדמים ראיה, התם באים ע"י הדמים להוסיף דבר על המכירה, אבל כאן הנדון הוא לברר מה הוא מכר. נ"י.

[96] ואף שאדם מתנה על מה שלא בא לעולם, סבר האי תנא שע"מ זה שיור ולא תנאי. רא"ש.

[97] ודווקא בבית או בחצר בסתמא לא קני, אבל בחורבה כיון שסתם חורבות עשויות להבנות יש לו באויר כסתם גובהו של בית אע"פ שלא תב לו עומקא ורומא. ובשדה וכרם אין המוכר יכול לבנות על גביהם, דא"כ לא יהיו לזריעה, ולענין עומקא י"א שלא קנה, ודעת הרא"ה שקנה. נ"י.

[98] והנ"י כתב בשם הריטב"א שגם גג שאינו מקורה ומגופף אינו כלול במכירת בית, שכיון שיש לו אפילו צורת פתח הוא נראה כרשות אחרת.

[99] ואם מצר לו מצרים החיצוניים מכר גם את הבירה, ולא דמי לבור ודות שאינם בהם תשמיש בית. ואם כתב ולא שיירית בזביני אילין קדמאי אפילו בור ודות במשמע. וילה"ס אם בירה היא בכלל עומקא ורומא. נ"י.

[100] ואם כתב מארעית תהומא עד רום רקיעא ולא כתב עומקא ורומא מסתבר דאהני. רא"ש ונ"י.

לשייר לו דרך, ולרבנן אף בסתמא א"צ לקנות דרך. ומאידך המוכר בור ודות לאחר, לר"ע אין הלוקח צריך לקנות דרך, ולרבנן צריך לקנות דרך.

המוכר שדה לא מכר בור גת ושובך שבשדה בין חרבין בין ישובים והיינו מיושבים, דאינם בכלל שדה, לר"ע צריך המוכר לקנות דרך, ולחכמים א"צ לקנות דרך. ומאידך אם מכרן לאחר לר"ע א"צ לקנות דרך, ולחכמים צריך לקנות דרך.

ביאור מחלוקתם- ר"ע סובר שמוכר בעין יפה הוא מוכר בכל דיני מכירות שבעולם, ולכן לעולם הדרך של הלוקח, ולחכמים מוכר בעין רעה מוכר, ולכן לעולם הדרך של המוכר. וכן מכר אילנות ושייר קרקע לפניו, לר"ע יש לו קרקע שאם ימות האילן יכול ליטע אחר במקומו, ולחכמים אין לו.

הגמ' רצתה לבאר מחלוקתם, שנחלקו אם דעת הלוקח לקנות שדה שלא ידרסו בה ועל דעת זה המוכר מכר, והיה לו לשייר לעצמו דרך בפירוש, או שדעת המוכר שלא למכור באופן שיצטרך לפרוח באויר דאיזה הנאה יש לו בבורו בלא דרך, או שנחלקו אם הולכים אחרי דעת המוכר או אחרי דעת הלוקח, דיש כאן טענה שאינו רוצה שידרסו בחצירו, ומאידך השני אינו רוצה שלא יוכל להגיע לשלו, ובזה ר"ע אזיל בתר לוקח, דלא שדי איניש זוזי בכדי, ורבנן אזלי בתר מוכר, דיד בעל השטר על התחתונה. ולפי ביאורים אלו לא נחלקו אלא כאן, ולא במכר אילנות ושייר קרקע.

והגמ' מוכיחה מיתור סיפא דמתני' מכרן לאחר וכו', שנחלקו אם מוכר בעין רעה הוא מוכר או בעין יפה.

ס"ה. הלכה- לרב הלכה כחכמים שהמוכר בעין רעה הוא מוכר, ולשמואל הלכה כר"ע דבעין יפה מוכר, וכן הלכה.

וכמו כן נחלקו באחין שחלקו ששניהם נחשבים מוכרים זה לזה, שלשמואל מוכר בעין יפה מוכר ולכן אין להם זה על זה לא דרך לשדה הפנימית (והחיצון לא נחשב עין רעה במה שלא נותן לו דרך, שהרי בשדה החיצונה אינו מכור אלא לוקח), ולא סולמות ולא חלונות שיכול השני לבנות כנגד חלונו ולא אמת המים, ולרב יש להם דמוכר בעין רעה מוכר והוא משייר לעצמו במה שמכר לאחיו. והצריכותא היא דהו"א שביורשים יש להם משום שהוא רוצה לדור בה כמו אביו וע"מ כן חלקו, דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך", קמ"ל.

בית פנימי וחיצון אם שניהם קנו מאחד או ששניהם קיבלו מתנה מאחד אין להם דרך זה על זה מפני שלשניהם מכר בעין יפה, ואמנם אם מכר את הפנימי ושייר לעצמו את החיצון מכר לפנימי גם דרך, וכ"ש אם החיצון במתנה והפנימי במכר, אבל אם החיצון במכר והפנימי במתנה יש לו דרך, דמאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב.

המשך הסוגיא מה כלול במכירת בית-

דלת, נגר (-בריח הקבוע בכותל), מנעול, מכתשת קבועה (ובברייתא איתא שמכר חקוקה שחקקה בסלע היוצא מהכותל ולא קבועה ומתני' כר"א דלהלן), ואיצטרוביל (-עיגול שסביב הריחיים והוא קבוע), כלולים במכירת הבית. כללא דמילתא כל תשמישי הבית שהם קבועים ולא מיטלטלים כלולים במכירת הבית[101].

מפתח, מכתשת מיטלטלת, קלת -אפרכסת, תנור כיריים וריחיים, אינם כלולים במכירת הבית, ויש גורסים שמכר תנור וכיריים אבל לא ריחיים, וצ"ל שחיבורם נחשב חיבור משא"כ חיבור הריחיים. תוד"ה לא.

לרבי אליעזר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.

אם אמר שמוכר בית וכל מה שבתוכו הרי כולם מכורים והיינו הדברים הנ"ל אבל שאר תשמישין לא, שלא ריבה אלא תשמישים המיוחדים לבית שאין רגילות להשאילם מפני כובדם, דלא בטילי לבית, אי נמי הוא צריך אותם לבית אחר בעיר, אמנם מפתח שהוא מתאים דווקא לדלת זו נכלל בכל מה שבתוכו (והמוכר חצר וכל מה שבתוכה מכר גם את כל כלי התשמיש המיטלטלים ולא חיטים ושעורים, דכיון שהוא מסתלק מהעיר טורח הוא להוציא מיטלטליו, או משום שהם בטלים לעיר), אך לא מכר בור דות ויציע, דהם בניינים בפני עצמם.

ס"ה: שיטת ר"מ שמכר כל דבר הקבוע בבית, (ואילו במתני' מבואר שלא מכר מפתח, ואיירי במפתח קבוע לעולם דהא דומיא דדלת קתני), דאמר ר"מ מכר את הכרם מכר תשמישי כרם כגון קנים שבכרם שהם לצורכה. לרשב"ם ר"מ חולק על מכתשת, ולתוס' על מפתח.

תלוש ולבסוף חיברו

נתבאר לעיל שחכמים ור"א נחלקו בדין דבר שהיה תלוש וחיברו לקרקע, האם הוא נחשב כקרקע לענין שהוא כלול במכירת הבית או לא. והגמרא דנה האם זה מחלוקת כללית אם תלוש ולבסוף חיברו נחשב כקרקע או לא, ונ"מ לגבי דינים נוספים כמו פסול מים שאובים במקוה, כתיבת פרוזבול, קבלת טומאה, או שזה מחלוקת פרטית.

במכירת בית- נתבאר לעיל שהמוכר בית ויש בו תנור וכדומה, לרבנן אינם מכורים, ולר"א אם חיברם לקרקע הרי הם כקרקע. הגמ' אומרת שאין מכאן ראיה שהמחלוקת היא אם תלוש ולבסוף חיברו הוי חיבור או לא, די"ל שנחלקו אם מוכר בעין יפה מוכר וממילא אף אם יש לתנור דין כלי, מ"מ הוא כלול במכירת הבית, או שמוכר בעין רעה מוכר.

במקוה- מבואר בתוספתא שאם חקק צינור ואח"כ קבעו, המים שעוברים דרכו פוסלים את המקוה מדין מים שאובין, שכיון שהיה עליו תורת כלי לפני שקבעו לא בטל ממנו תורת כלי (לרשב"ם איירי בפתוח משני צידיו, והתוס' (ד"ה צינור) כתבו דאיירי דווקא אם חקק גומא באמצעו לקבל צרורות, עוד כתבו התוס' דאיירי שהמים נכנסים ישר למקוה, אבל אם הם נופלים לקרקע ומשם למקוה הוי המשכה שאינה פוסלת אם יש כבר במקוה סאה מי גשמים), אבל אם קבעו ואח"כ חקקו אינו פוסל דדמי לעושה חריץ בקרקע.

ס"ו. כוורת דבורים המחוברת לקרקע בטיט לר"א דינה כקרקע לכל דבר, ונקנית בכסף שטר וחזקה, וכותבין עליה פרוזבול (עיין ברשב"ם שפירש מהו פרוזבול), ואינה מקבלת טומאה במקומה דבטלה לקרקע, וגם הדבש אינו מקבל טומאה (ואם הוזזה ממקומה לרשב"ם הדבש מקבל טומאה, ולתוס' (ד"ה הרי) גם הכוורת מקבלת טומאה), והרודה ממנה בשבת כשהיא במקומה חייב חטאת, ולחכמים אין דינה כקרקע לדינים הנ"ל. ר' אלעזר מבאר שטעמא דר"א דכתיב "ויטבול אותה ביערת הדבש", ללמד שהרודה מכוורת חייב חטאת כמו התולש מיער, וממילא לא איירי אלא לגבי הדבש ולא לגבי הכוורת. תוס' שם.

טומאה במדף שקבעוהו בכותל הבית- דף (-נסר רחב) של נחתומין (שהם נותנים עליו פת למכירה, וי"מ שהם לשים ועורכים עליו את הפת) שקבעו בכותל, ר"א מטהר דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, וחכמים מטמאים דאינו בטל לקרקע. ואיירי בדף של מתכת שפשוטי כלי מתכת מקבלים טומאה.

הגמ' אומרת שאין סתירה מדין זה שמבואר בו שלרבנן טמא אף בקבעו ולבסוף חקקו, ולר"א טהור אפי' בחקקו ולבסוף קבעו, ותיקון הדף הוי כחקיקה, לדין מקוה שמבואר בו שרק בחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה. דיש לחלק דמקוה פסול שאובין הוא מדרבנן, (ומ"מ בחקקו ולבסוף קבעו פוסל כיון שיש עליו תורת כלי בתלוש, ולא רצו חכמים להקל כ"כ, דאין לך שאיבה גדולה מזו), אבל הכא איירי בדף של מתכת שטומאתו דאורייתא, (ודף של עץ טומאתו דרבנן לרשב"ם דווקא אם הוא ראוי למידרס, ולתוס' (שם) בראוי למידרס טומאתו מדאורייתא, והכא איירי בדף המשמש את האדם או את משמשי האדם).

פסול מים שאובים במקוה- שיטת הרשב"ם שאף דמדאורייתא בענין מקוה העשוי בידי שמים, מ"מ היכא שהיו מ' סאה כשרים והוסיף מים שאובים בטלים ברוב, אי נמי קמא קמא בטיל, ואינו פסול אלא מדרבנן. ולר"י אף כולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן (ומה שגזרו רבנן בג' לוגין שאובין היינו שמא יטבול בכלי שזה פסול מדאורייתא, דבעינן טבילה בקרקע. ולר"מ מפונטויזא אע"פ ששאובין פסולים מדאורייתא, מ"מ בקרקע טהור כיון שאפשר בלא המשכה, ולר"ת במקוה חסר מים שאובים פוסלים אותו, אבל במקוה שלם אין פוסלים אותו אפי' כל המים שבעולם).

ס"ו: בהכשר לקבלת טומאה- מי גשמים שחשב להדיח בהם את האיצטרובלין שזה דבר שהיה תלוש וחיברו, לר"א אין המים מכשירים זרעים לקבלת טומאה, דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע אפי' במכתשת קבועה וכ"ש באיצטרוביל, ולחכמים יש להסתפק אם מכשירים כיון שאינו כקרקע וכל משקה שתחילתו לרצון אע"פ שאין סופו לרצון מכשיר, או שאינם מכשירים דכקרקע חשיב, והתם הטעם משום דמוכר בעין רעה מוכר, **תיקו.** ע"כ לפירוש רשב"ם. ולתוס' (ד"ה בעי) הנדון כאן הוא המשך למחלוקת בדף של נחתומין, דהכשר וטומאה דמו להדדי, והנדון הוא דווקא באיצטרוביל, לר"א כמו שדף נחשב מחובר לקבלת טומאה, ה"ה לענין הכשר זרעים, וכ"ש באיצרוביל, ולחכמים י"ל דאינו מחובר כ"כ, ושאני מכר דבעין יפה מוכר.

ס"ז. בעישור נכסים- בת גובה מירושת אביה עישור נכסים לצורך נישואיה (ואומדים כמה היה האב רוצה לתת, ואם אין יודעים דעתו נוטלת עישור נכסים), מקרקעות ולא ממטלטלין, וגובה אפי' מאיצטרובל הריחיים דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, וכר"א (דכך מסקנה דשמעתין, וכן פסק ר"ח), **ואפי' משכירות הבתים** דשכר מקרקעי חשיב מקרקעי. וכתבו התוס' (ד"ה מעמלא) דאיירי בשכירות שעדיין לא שילם, או שיכולה להשכיר לצורך נדוניא, אבל מה שכבר גבו הוי מטלטלין.

מה כלול במכירת חצר

לת"ק המוכר את החצר מכר בתים חיצוניים הפתוחים לחצר ופנימיים, בית החולסאות (-קרקע חולית שעושים ממנה זכוכית), חנויות הפתוחות לתוכה שמוכרים מהם רק לבני החצר אף אם יש להם פתח גם לרה"ר, אם עיקר תשמישם לתוכה[102], וכן מכר בורות שיחין ומערות שבתוך הבית, (ואע"פ שהמוכר בית לא מכר בורות שיחין ומערות, מ"מ לגבי החצר הם בטלים). אבל לא מכר מטלטלין -תשמישי הבית שאינם קבועים, וכ"ש שאר מטלטלין. ואם מכר את החצר וכל מה שבתוכה מכר גם מטלטלין של תשמישי הבית אבל לא שאר מטלטלין, אבל לא מרחץ ובית הבד שבחצר דאינם בכלל חצר, וחנויות הפתוחות לרה"ר או שפתוחות לכאן ולכאן ועיקר תשמישם לרה"ר אינם נמכרות עם החצר.

לר"א המוכר חצר לא מכר אלא אוירה של חצר. וליכא למימר הדמים מודיעים, דאין אונאה לקרקעות.

ביאור מחלוקתם- ללישנא קמא במוכר דירתא לכו"ע מכר גם בתים דאין דרים אלא בבתים, ונחלקו היכא שמכר דרתא, לת"ק משמע בתים, ולר"א משמע תרביצא, ומשמע דבמוכר חצר לכו"ע לא מכר אלא אוירה של חצר. וללישנא בתרא דרתא לכו"ע משמע בתים, ונחלקו במוכר חצר, לר"א הכונה לאויר החצר, ולת"ק זה כולל בתים וכמו שמצינו בחצר המשכן דהא דכתיב "אורך החצר מאה אמה" זה כולל את קודש הקדשים ואהל מועד שהם כמו בתים. ומסתברא כלישנא בתרא.

המוכר חולסית (-קרקע חולית שמוציאים ממנה זכוכית) **ומצולה** (-קרקע הנהר שמוציאים ממנה כסף וזהב, וי"מ לדגים) והחזיק באחד מהם חזקה לקנין שלא יוכל המוכר לחזור בו, ללישנא קמא לא קנה את השני אע"פ שסמוכים זה לזה, ואף שאפשר לקנות י' שדות בי' מדינות ע"י חזקה באחת מהם אם נתן לו דמי כולם (אך באותו מקום רגילים לכתוב שטר), דסדנא דארעא חד הוא (אמנם בנכסי הגר שאין מתן מעות לא קנה ב' שדות שיש מיצר ביניהם), שאני הכא שתשמישם שונה, וכתיב "וירשתם אותה וישבתם בה", ו"שבו בעריכם אשר תפשתם" ומשמע שאינו קונה עיר אחרת בישיבת אותה העיר. וללישנא בתרא החזיק בחולסית קנה מצולה, וקמ"ל דאע"פ שתשמישם שונה קנה[103].

---

[101] מלבד מפתח שמבואר בגמרא שאע"פ שהוא קבוע אינו מכור, כיון שאין קביעותו קביעות גמורה. נ"י.

[102] שכיון שרוב תשמישם לפנים, זה נחשב כאילו אין פתח כלל לחוץ, וה"ה איפכא. נ"י.

[103] והנ"י מסתפק האם מי שבא לקנות שני בתים והחזיק באחד מהם קנה את השני, דסדנא דארעא חד הוא, או שרק בקרקע אומרים כך ולא בבתים הבנויים על הקרקע. והביא

ס"ז: מה כלול במכירת בית הבד- המוכר בית הבד מכר גם ים (-קערה עגולה), מלל (-אבן נקובה שמכניסים בה עץ כדי לכתוש את הזיתים, וי"מ שהכונה לעץ עצמו) **ובתולות** (כלונסאות שמעמידים בהם את הקורה), **ובברייתא** איתא שמכר גם **נסרים** הקבועים לעולם, **ויקבים** (-ים חקוק), **וריחיים התחתונות**[104]. לשיטת הרשב"ם כל אלו הם קבועים, ולתוס' (ד"ה ים) ים היינו עיגול של טיט שאינו מחובר, ויקבים היינו סלים, שאינם מחוברים, והטעם שהם כלולים במכירה הוא משום שהם בטלים כיון שאינם חשובים, או משום שאינם עשויים אלא לבית הבד.

אבל לא מכר עבירים (-נסרים שמניחים על הזיתים), גלגל להעלות ולהוריד את הקורה, וקורה, (ואת הריחיים העליונות. ברייתא), דמיטלטלי הם, **אא"כ אמר לו שמוכר לו בית הבד** וכל מה שבתוכו שבאופן זה מכר כל דבר הנמצא שהוא נצרך לבית הבד, (אבל מה שלא נצרך לא), **אבל גם באופן זה לא מכר** עבירין שקין ומרצופין שנושאים בהם זיתים לבית הבד, ולר"א המוכר בית הבד מכר גם את הקורה, דבית הבד נקרא על שם הקורה.

מה כלול במכירת מרחץ- המוכר מרחץ מכר גם את בית הנסרים ובית היקמין ובית הספלים ובית המגבות ובתים אלו מחוברים למרחץ, ומכר גם את הבית הפנימי שרוחצים בו וגם את הבית החיצון שעומדים שם מלובשים, **אבל לא מכר** את הנסרים שמעמידים על הקרקע כדי שלא יטנפו הרגלים או מחמת החום, **והיקמין** (-סודר לעיטוף הראש מפני חום המרחץ), **והספלים**, וי"ג בברייתא ספסלים, **והוילאות** (י"מ וילונות וי"מ מגבות), והטעם הוא דמטלטלי לא מיזדבני, **ואם מכר לו את המרחץ ואת כל מה שבתוכו**, כולם בכלל המכירה, חוץ ממגורות המים בין בימות החמה אע"פ שהם מועטים אינם בטלים למרחץ, בין בימות הגשמים, וחוץ מאוצרות העצים ובתי העצים, מפני שאינם מיוחדות למרחץ אלא גם לביתו, **ואם אמר שהוא מוכר מרחץ וכל תשמישיו אף אלו בכלל המכירה**, ואם סימן לו את המיצרים החיצוניים לא מכר את בריכות המים ובית כינוס העצים אא"כ מכר לו מרחץ וכל תשמישיו וסימן לו מיצריו והם בתוך המיצר, דאז הם בכלל המכירה כיון שהם ראויים קצת לתשמיש בית הבד.

ס"ח. המוכר בית הבד ויש לידו חנויות ושוטחים בהם שומשמין לייבשם, אך עיקר התשמיש הוא למכור פת ויין, אם סימן לו את מיצרי בית הבד הרי כולם בכלל המכירה, ואם לא סימן את המיצרים אינם בכלל המכירה.

מה כלול במכירת עיר

המוכר את העיר מכר את החצרות, שעיקר העיר זה אויר העיר, וכן בכלל המכירה גם בתים בורות שיחין ומערות מרחצאות ושובכות בתי בד ובתי שלחין שחוץ לעיר וסמוכים לעיר, וכדלהלן, אבל מטלטלין כלי תשמיש כגון תנור וכיריים וכו' וכ"ש חיטים ושעורים אינם בכלל המכירה, ואם מכר לו גם את מה שבתוכה מכר אפי' בהמה ועבדים שבתוכה וכ"ש חיטים ושעורים וכסף וזהב שהם מטלטלי דלא ניידי, ואף אי נימא דעבדא כמקרקעי (היינו אף בלשון בני אדם, אבל מדאורייתא ודאי כמקרקעי דמו לקנותם בכסף שטר וחזקה), מ"מ כיון שהם ניידי ויכול להוליכם לעיר אחרת ממילא אינם בטלים לעיר ואינם כלולים במכירה אא"כ אמר שמוכר גם מה שבתוכה.

לרשב"ג המוכר את העיר מכר את הסנטר. בבבל מפרשים שהכונה לבר מחווניתא (-עבד של שר העיר הממונה על תחומי הקרקעות, שא"א לעיר בלעדיו, ולר"ח הכונה לשומר העיר), **ולדבריהם כ"ש שבאגי** (-שדות הסמוכות לעיר) נמכרות עימה, דהא לא ניידי, וזה הכונה במתני' בית השלחין שאף לת"ק הם בכלל המכירה (ואין הכונה לשדה בית השלחין, דאין חילוק בין שדה בית השלחין לשדה בית הבעל לענין מכירת העיר. תוד"ה מה). ולשמעון בן אבטולמוס הכונה לבאגי, ולדבריו הא דתנן במתני' בית השלחין הכונה לגינונייתא (-גנות הסמוכות לעיר ושבתוך העיר, הראויות לטייל כמו בבית), אבל באגי אינם בכלל המכירה לת"ק אלא לרשב"ג[105].

ס"ח: בתוספתא איתא (למסקנת הגמ' דאמרינן איפוך) שלר"י סנטר מכור, אבל אנקולמוס אינו מכור, וכן לא מכר את שיירי העיר (והיינו פיסקי בגי בקעה גדולה בסמוכה לעיר המופרדת ממנה קצת בצונמא, אבל בגי עצמם בכלל המכירה), ואת בנותיה כפרים הסמוכים לה (ולרשב"ג מכר גם את בנותיה), ולענין חורשים יערות המוקצים לה וביברים של חיות עופות ודגים- אם פתחם לתוכה הרי הם מכורים, ואם אין פתחם לתוכה אינם מכורים. ואם יש לעיר חלק אחד בים ונקרא בשם העיר או חלק אחד ביבשה שרחוק ממנה קצת ונקרא בשם העיר הרי הם נמכרים עימה.

מה כלול במכירת שדה

ס"ט. אבנים- המוכר שדה מכר גם אבנים שלצורכה ואע"פ שהם מיטלטלי, כיון שהם קבועים לתשמיש זה ואין מזיזים אותם משם לעולם הרי הם כמחוברים, **והיינו אבני דאכפא** (-אבנים שמניחים על העומרים אחרי הקצירה), **ודבר זה תלוי במחלוקת ר"מ ורבנן**, דמצינו שלר"מ המוכר כרם מכר גם תשמישי כרם, אפי' תשמישים שאינם קבועים כ"כ, ולרבנן צריך שיהיו מיוחדים לתשמיש קבוע וחשוב, **דלר"מ מספיק שהתקינם, ולרבנן צריך גם שיניחם בשדה** (לתוס' (ד"ה והוא) איירי שכבר הונחו פעם אחת על העומרים), **אבל אם לא התקינם לר"מ או שהתקינם אך לא הניחם בשדה לרבנן, אינם בכלל מכירת השדה. ולעולא אבנים שלצורכה היינו אבנים הסדורות לגדר, לר"מ מספיק שהתקינם, ולרבנן צריך גם שיסדרם, אבל אם לא התקינם לר"מ או שלא סידרם בשדה לרבנן, אינם בכלל מכירת השדה.**

קנים המחולקים שבכרם לצורך העמדת הגפנים שלא יתקלקלו האשכולות מהקרקע הרי הם בכלל המכירה, לר"מ מספיק שהחליק את הקנים, ולרבנן צריך גם שיעמידם, אבל אם לא החליקם לר"מ או שלא העמידם לרבנן, אינם בכלל המכירה. ומהא שמעינן שהמוכר שדה מכר גם את האילנות שבתוכה, מלבד חרוב המורכב וסדן השקמה.

תבואה המחוברת לקרקע הרי היא בכלל המכירה אע"פ שעומדת לקצירה, אבל תלושה אע"ג שצריכה לקרקע אינה בכלל המכירה.

ואם אמר לו שהוא מוכר את השדה עם כל מה שבתוכה הרי כולם מכורים.

חיצת קנים (-הרבה קנים הגדלים בקלח אחד) אם היא פחותה מבית רובע הרי היא בכלל המכירה, אע"פ שהקנים אלימי, אבל אם יש בה בית רובע אע"פ שהקנים קטיני, ואפי' מכר אותה ואת כל מה שבתוכה, אינם בכלל המכירה דחשוב שדה בפני עצמו, ואפי' ערוגה קטנה של בשמים אם יש לה שם בפני עצמה, והיינו שקרויה וורדא דפלניא, אינה בכלל מכירת השדה.

שומירה -סוכת שומרים אם אינה עשויה בטיט שאין הכתלים טוחים בטיט הרי היא בכלל מכירת השדה אע"פ שאינה קבועה בקרקע, אבל אם היא עשויה בטיט אינה בכלל מכירת השדה אע"פ שהיא מחוברת בקרקע, ואע"פ שמכר גם את כל מה שבתוכה, שכיון שהיא טוחה בטיט אינה מיטלטלת עוד והיא חשובה ויש לה שם בפני עצמה, וכמו שבית אינו נמכר עם השדה. רשב"ם. והתוס' (ד"ה ואת השומירה) מביאים שר"ח גריס איפכא.

מלבנות של פתחים המחוברות בטיט הרי הם בכלל מכירה של בית, ורבי אלעזר מסתפק מה הדין במחוברות בסיכי (-יתידות) שאינם נצרכים כ"כ לפתח, ורבי זירא מסתפק אם תימצי לומר שבמחוברות בסיכי הם בכלל המכירה, י"ל דהיינו משום שהם עשויות לחיזוק, אבל יש להסתפק מה הדין במלבנות של חלונות והם מחוברות בסיכי (ונראה שבמחוברות בטיט ודאי נמכרות עימה), אם אינם בכלל המכירה כיון שהם לנוי, או שהם בכלל המכירה כיון שהם מחוברים. ורבי ירמיה מסתפק מה הדין במלבנות של כרעי המיטה (-חתיכות עץ שהיו נותנים תחת רגלי המיטה כדי שלא ירקבו מהקרקע, היכא שאינם מיטלטלות עימה. תיקו.

ס"ט: חרוב שאינו מורכב ובתולת השקמה הרי הם בכלל המכירה אע"פ שהם אלימי, אבל חרוב המורכב **וסדן השקמה** כשהזקינו הרי אינם בכלל המכירה אע"פ שהם דקים וקטנים, אע"פ שמכר גם את מה שבתוכה, דמה שבתוכה אינו מוסיף אלא תשמישים של שדה שאינם קבועים כ"כ, אבל לא דברים שיש להם שם בפני עצמם (כמו שהמוכר שתי שדות שביניהם יש עוד שדה, שלא מכר את השדה האמצעית אע"פ שאמר שמוכר כל מה שבתוכה), **דכתיב "ויקם שדה עפרון וכו'** וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב", והמכירה היתה שדה בסתמא, דכתיב "נתתי כסף השדה", ו"אשר בכל גבולו סביב" זה קרא יתירא, לומר **שאינו בכלל השדה אלא דבר הצריך לגבול סביב** שאם לא יעשה גבול מסביבם יטען השכן שהם נטועים בתוך שלו והם שלו, והיינו אילנות דקים שאין להם שם ולא זוכרים מי נטעם, אבל חרוב המורכב וסדן השקמה הם גדולים וחשובים ומפורסמים וידוע של מי הם ובשל מי הם נטועים וא"צ לעשות גבול סביבם, ולכן אינם בכלל השדה, **ומכאן לומדים שהמוכר שדה מכר גם את המיצרים** דמשמע מהפסוק שאברהם קנה את כל האילנות הנטועים בקרקע המיצר.

המוכר שדה צריך לכתוב שמוכר דקלים (-שגדלו כל צרכם) **ושתילים** (נטיעות צעירות) **והוצין וציצין** (מיני דקלים, וי"מ שהם לא טוענים פירות), **כדי ליפות את השטר** שאפילו בי"ד טועים יתנום לו, ומ"מ קונה דברים אלו גם אם לא כתב כך **בשטר**, דמבואר במתני' שרק חרוב המורכב וסדן השקמה אינם בכלל המכירה.

מכירת שדה ואילנות-

המוכר **ארעא ודיקלי** צריך לתת לו ב' דקלים שיש לו מלבד הדקלים שבשדה, **ואם אין לו צריך לקנות עבורו** שלא יהיה מחוסר אמנה[106], או שיחזיר לו ממעות המכר בשווי ב' דקלים, **ואם דקליו משועבדים צריך לפדותם.**

המוכר **ארעא בדיקלי** אם יש בשדה עצמה דקלים קנה, **ואם לאו הרי זה מקח טעות**, שאע"פ שאין אונאה לקרקעות כשמוכר קרקע ביותר משוויה אפילו יותר משתות, מ"מ לא קנה את הקרקע אלא על דעת שיש בה דקלים, והמעות חוזרים.

המוכר **ארעא בי דיקלי** ואין בה דקלים, כוונתו לקרקע הראויה לדקלים, ואם יש בה דקלים הרי הם בכלל המכירה, דבאופן זה כוונתו שהדקלים שבשדה טוענים פירות הרבה.

המוכר שדה **חוץ מדקל פלוני**, אם זה דקל משובח כלומר שהוא מן הבינונים שטוענים קב פירות, **כוונתו לשייר רק אותו** כדי להנות מעט מפירות שדהו, **ואם הוא גרוע** שאינו טוען קב פירות **שייר לעצמו גם את הטובים ממנו** וכוונתו שאפילו דקל זה הוא משייר לעצמו, וגם הגרועים ממנו הם בכלל המכירה.

המוכר שדה **חוץ מהאילנות שבה** (זיתים ותאנים וכדומה, אבל דקלים וגפנים אינם נקראים אילנות) **הרי היא מכורה חוץ מהאילנות שבה, בדקל השיעור הוא כל שעולין לו בחבל** ללקט פירותיו (דדקל שהוא גבוה ופירותיו בראשו), אבל אם הם קטנים אינם נקראים אילנות, **ובשאר אילנות כל שאין העול כובשו** (שהוא מעכב את השור שחורש מסביבו, מפני שאין העול מכופף את האילן) **הוי אילן** (אמנם דקל שעולים לו בחבל י"ל שהוא נחשב אילן אע"פ שהעול מכופפו), אמנם אם יש שם רק אילנות קטנים כוונתו לשייר אותם. **ואם יש בשדה רק דקלים או גפנים כוונתו חוץ מהם, אך אם יש בה גם אילנות וגם גפנים או דקלים, אין בכוונתו לשייר אלא את האילנות, ואם יש בה גפנים ודקלים כוונתו לשייר את הגפנים.**

שראה יש מי שאומר שהמוכר בית ושדה והחזיק באחד מהם, קנה.

[104] ופליגא אמתני', וקיימא לן כמתני'. נ"י.

[105] הרי"ף פוסק דלא כרשב"ג, והקשה הרא"ש מדאיתא בגמרא בשם רבי יוחנן שבכל מקום הלכה כרשב"ג חוץ מג' מקומות, ושמא י"ל שאין כוונת רבי יוחנן שבכל מקום הלכה כרשב"ג.

[106] אבל אינו מחויב לקנות לו ב' דקלים, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וכל דבר שאינו ברשותו נחשב לא בא לעולם. רא"ש.

ע. ואם מכר את השדה **חוץ מחרוב** מורכב **פלוני** או חוץ מסדן שקמה פלוני, לא קנה אף את שאר החרובים דגם בלי הכתיבה אינם בכלל המכירה, ומה שכתב חוץ ממנו כוונתו לפי ר"ע (ס"ד.) לשייר לו דרך לאותו חרוב, ולרבנן י"ל שהדגיש חרוב או סדן זה מפני שבו הוא חפץ יותר, ואף שגם השאר אינם בכלל המכירה עשה זאת לשופרא דשטרא כדי שהלוקח לא יתבענו לדין, ועל השאר לא היה חושש, וגם אם אין מה לומר שכוונתו להוסיף לא אומרים שכוונתו לגרע, כמו שבאומר שדי מכורה לך חוץ משדה פלונית הסמוכה לאותה שדה, שלא קנה גם את השדות האחרות שהרי לא מכר לו אלא שדה אחת. וי"ג שכוונתו לדמי, והיינו לשייר בשדה זו דמי השדה השניה. ולא נהירא.

ולל"ב אמר רב ששת שאם מכר את השדה **חוץ מחצי חרוב פלוני** או חוץ מחצי סדן פלוני, לא קנה שאר החרובין, ואף לא את החצי השני, כמו שבאומר שדי מכורה לך חוץ מחצי שדה פלוני, שלא קנה גם את החצי השני.

טענת החזרתי בפקדון עם שטר- המפקיד אצל חבירו בשטר שחתומים עליו עדים, לרב חסדא נאמן הנפקד לטעון החזרתי אע"פ שטוען לו שטרך בידי מאי בעי, מיגו שהיה טוען נאנסו, ואינו נחשב מיגו במקום עדים, שיכול לטעון איבדתי את שטרי, והנפקד אינו חושש לשטר כיון שהוא יכול לפטור את עצמו בטענת אונס, ואמנם חייב שבועה כמו שבנאנסו חייב שבועה דכתיב "שבועת ד' תהיה בין שניהם" ומכאן שהתורה האמינה לנפקד בטענת נאנסו, והשטר מועיל שלא יוכל לטעון לא היו דברים מעולם. אבל בהלואה לא יכול לטעון פרעתי כנגד השטר, כיון שאפילו אם טען נאנסו חייב לפרוע, דמלוה להוצאה ניתנה. וכתבו התוס' (ד"ה סוף) שלשיטת ר"ת שהטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב שבועת השומרים אא"כ הוא מודה במקצת, כוונת הגמרא כאן לשבועה שתיקנו חכמים לפני תקנת שבועת היסת, ואין הכונה לשבועת היסת.

ע: גבית עיסקה מיתומים- המוציא ליתומים שטר כיס שנתן לאביהם מעות בעיסקה[107] (שהיא פלגא מלוה להתחייב באחריות, והיינו אותו חצי שהמקבל מקבל ממנו את הרווח, ופלגא פקדון (שתיקנו חכמים שהאחריות מתחלקת ביניהם, דניחא להו בהכי. וכיון שחצי זה מלוה צריך הנותן לקבל עליו שני שלישים מההפסד כדי שמה שהמקבל טורח בחצי מעות של הנותן זה לא יהיה ריבית על הפלגא מלוה, או שהנותן יקבל חצי מההפסד ושליש מהרווח, שאז התוספת של המקבל היא התמורה לטירחה ואין כאן ריבית), והיתומים טוענים שמא אבינו החזיר לך, אי נמי בטענת ברי, דאילו במלוה גמורה נשבע המלוה שלא נתקבל כלום (אם הלוה טוען שהחזיר, וביתומים טוענים להם מה שהיה אביהם טוען) וגובה כל השטר מהיתומים, כיון שאביהם לא היה נאמן בטענת נאנסו[108], אבל בעיסקה יש מחלוקת כיון שחצי ממנה זה פקדון), לדייני גולה נשבע וגובה כולו, ולדייני ארץ ישראל נשבע וגובה מחצה של המלוה, אבל על הפקדון טוענים ליתומים שאביהם החזיר, ונשבעים שבועת השומרים ונפטרים, (והשבועה היא שיש לי בידם ואין לי פחות ממחצה, כמו בשנים אוחזים בטלית, דאין לו להשבע על מה שהוא לא מקבל, ואם ישבע על חצי מרע ליה לדיבוריה. תוד"ה נשבע), (וכן הלכה, וי"א שהמחלוקת היא הפוכה).

הגמרא אומרת שאין הכרח לבאר שנחלקו אם יכול לטעון שטרך בידי מאי בעי על החלק של הפקדון, אבל על החלק של המלוה לא נחלקו כיון שבמלוה אינו יכול לטעון נאנסו, ויש במלוה טענה של שטרך בידי מאי בעי, (ואף שהאבא היה יכול לטעון נאנסו לא טוענים זאת ליתומים לפוטרם מהחצי השני, כיון שאונס יש לו קול ואינו שכיח. ואין לחייב את היתומים בטענת נאנסו מדין מתוך שאינו יכול לישבע משלם, דביתומים לא אומרים מתוך. ואין לחייבם מדין אין אדם מוריש שבועה לבניו, והיינו ממון שיש בו שבועה, שהכונה שם שהיתומים לא יכולים לגבות ע"י שטר ממון שיש בו שבועה, אבל להוציא ממון שהם מוחזקים בו אין מוציאים. תוד"ה מ"ד), די"ל שאינו יכול לטעון כך, וטעמא דדייני גולה שאם היה פורע היה אומר לבניו (והיינו במלוה בשטר[109], אבל מלוה על פה אין גובים מהיתומים אע"פ שאביהם הניח להם קרקעות ואפילו בגדולים, אא"כ הודה ומת או ששמתוהו ומת בשמתא. תוד"ה דאם), ודייני א"י סוברים שי"ל שמלאך המות אנסו ולא הספיק לומר זאת לבניו. ובאמת לרב הונא בר אבין המפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי, ומ"מ בשטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה כולו.

אם בור גת ושובך והדרך אליהם כלולים בשדה

ע"א. המוכר שדה אפי' מכר גם כל מה שבתוכה לא מכר בור גת ושובך, בין חריבין בין ישובין, דאפילו למ"ד מוכר בעין יפה הוא מוכר, הכונה שמכר כל מה שפירש במכירתו, אבל אין הכונה שהוא מכר דברים שאינם בכלל השדה.

ולרבי עקיבא צריך המוכר לקנות מהלוקח דרך כדי לעבור לבור או לגת או לשובך, ולחכמים א"צ לקנות דרך מהלוקח, ואם מכר לו שדה ואמר לו חוץ מהבור או הגת או השובך, אף לר"ע אינו צריך לקנות דרך מהלוקח.

המוכר בור או גת או שובך לר"ע אין הלוקח צריך לקנות דרך מהמוכר, ולחכמים צריך לקנות דרך מהמוכר.

מתי קנה בור גת ושובך- הנותן מתנה והאחים שחלקו והמחזיק בנכסי הגר, קנו אף בור גת ושובך[110]. והחילוק בין מתנה למכר הוא שבמכר לא היה לו לפרש דלא מכר אלא מפני שהוצרך למעות ולא מכר אלא מה שפירש, ואפילו אם יש מוכר שמוכר בעין יפה, מסתמא אין לומר כך, דיד לוקח על התחתונה, אבל במתנה היה לו לפרש כיון שסתם נותן רגיל לתת בעין יפה יותר מדאי, אפילו דברים שאינם בכלל השדה, אמנם זה דווקא בדברים הקבועים בשדה, אבל אם יש בשדה מעות או תבואה תלושה שאינה צריכה לקרקע, או כל דבר שהתנא לא הוצרך לומר במכירה שאינם בכלל משום שזה פשיטא, אף באלו לא קנה. (ור"ח מבאר שהקונה היה לו לפרש מה הוא קונה, שכיון שהוא נותן דמים הוא לא מתבייש מהמוכר, אבל מקבל מתנה אין לו לפרש מפני שהוא מתבייש מהנותן, ולכן על הנותן לפרש ואם לא פירש קנה הכל). ובאחים שחלקו הטעם הוא מפני שנתכוונו להסתלק אחד מהשני, אמנם י"ל שיש לפנימי דרך על החיצון, דכוונתו לקבל את השדה כמו שדר בה אביו, דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך". ובמחזיק בנכסי הגר קנה ב' שדות דווקא כשאין מיצר ביניהם.

המצוה לתת לפלוני בית המחזיק מאה חביות, ונמצא הבית מחזיק מאה ועשרים ואין לו בית אחר שמחזיק מאה חביות, למר זוטרא לא אמר לתת אלא כשיעור מאה חביות וזוכה בבית כשיעור זה, ולרב אשי כיון שנותן מתנה נותן בעין יפה זכה בכל הבית[111], והנותן חשב שנכנסים שם רק מאה חביות, וכוונתו להחשיב את הנתינה שנותן מתנה גדולה.

מה כלול בהקדשת שדה

לעיל נתבאר מה נכלל במכירה או במתנה וכדומה, ולהלן הגמרא דנה מה הדין בזה לגבי מקדיש, אם הוא מקדיש בעין יפה או בעין רעה, ובמקדיש שדה ושייר אילנות יש לדון אם הקרקע שלהם קדושה ונמצא שהם יונקים מהקדש, וכן נ"מ לגבי דין פדיון שדה אחוזה, שהפודה קרקע שיעור הפדיון הוא בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אבל אילנות ללא קרקע נפדים בשוים.

איתא במתני' שהמקדיש שדה לת"ק הקדיש את כולם דמקדיש בעין יפה מקדיש כמו במתנה, ולר"ש לא הקדיש את כולם דמקדיש הוי כמוכר, אלא רק חרוב מורכב וסדן שקמה אע"פ שבמכירה אינם מכורים, ובברייתא מבואר דטעמא דר"ש הוא כיון שהם יונקים משדה הקדש.

והנה מצינו שרב הונא אמר שהמוכר קרקע ושייר שני אילנות יש למוכר קרקע, (אף לרבנן שהקונה שני אילנות אין לו קרקע שביניהם וחוצה להם כמלוא אורה וסלו, ואם מתו אין לו קרקע ליטע אילנות חדשים, אבל אם קנה ג' אילנות קנה את הקרקע שביניהם וחוצה להם כמלוא אורה וסלו, ואם מתו האילנות יש לו קרקע).

הגמ' רצתה לומר שדינו של רב הונא הוא אף לר"ע דס"ל מוכר בעין יפה מוכר, דכיון שהאילנות מכחישים את הקרקע הוא משייר לעצמו קרקע, שלא יאמר לו לעקור את האילנות כשימותו, דאנן סהדי שהשאיר לעצמו את האילנות על דעת שיוכל ליטע אחרים במקומם, כדרך שהיה יכול עד עכשיו. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה לימא) הכונה שצריך לשייר קרקע כדי שלא יאמר לו לעקור מיד את האילנות, ומיגו דנחת לשיורא משייר גם קרקע לזרוע סביב האילן וליטע אחר במקומו כשייבש, אבל בלוקח שאין הדבר תלוי בו אלא במוכר לא אמרינן האי מיגו. (משא"כ בבור ודות שאינם מכחישים את הקרקע לא שייר לעצמו קרקע). אבל לוקח אילנות עביד איניש דזבין ארעא ליומא, ולפירות קנאו.

ע"א: והגמ' שואלת א"כ למה לר"ש המקדיש שדה לא הקדיש מהדברים שבמכירה אינם בכלל המכירה אלא חרוב המורכב וסדן שקמה, והטעם שבזה הקדש שונה ממכירה הוא כיון שהם יונקים משדה הקדש וגידולי הקדש הם הקדש, דכיון שהוא הקדיש בעין יפה הוא לא שייר לעצמו קרקע, (וגם שאר האילנות בכלל ההקדש). ואם הוא משייר לעצמו קרקע במכירה, וה"ה בהקדש שדינו כמכירה, הרי הם יונקים משדהו ולא משדה הקדש. ואף ששיעור היניקה הוא ט"ז אמה כמבואר לעיל כ"ו: מ"מ היכא שענפי האילן הם ט"ז אמה א"כ אינם יונקים משדה הקדש, ור"ש לא חילק בזה. אי נמי דווקא מוכר קרקעות שייר קרקע רק שתחתיהם וביניהם, אבל המשייר קרקע לעצמו משייר כל הנצרך ליניקה. תוד"ה ואי.

ובהכרח שלר"ע אף במוכר אילנות לא שייר לעצמו קרקע, ור"ש ס"ל כר"ע רבו, שמוכר מוכר בעין יפה ולא משייר לעצמו כלום, בין לצורך דרך לבור ודות שהשאיר לעצמו, בין ליניקת האילנות ששייר, (אמנם על דברים שאינם השדה לא אמרינן מוכר בעין יפה הוא מוכר לומר שמכר גם אותם, דמה שלא פירש לא מכר. מיהו למסקנה גם לר"ע מוכר אילנות משייר לעצמו קרקע כמבואר לעיל ל"ז.), ורק לרבנן שמוכר בעין רעה מוכר ומשייר דרך לבור ודות ה"ה ששייר לעצמו קרקע ליניקת האילנות, והחידוש הוא שאם יפלו יכול לחזור ולשותלם ולא אומרים ששייר לעצמו קרקע רק בזמן שהאילנות קיימים. והא דלא משני שר"ש סובר שמקדיש מקדיש בעין יפה יותר ממוכר, דאינו סברא לומר שמקדיש לא דומה לא למוכר ולא לנותן מתנה.

ע"ב. והנה מצינו בברייתא שהמקדיש ג' אילנות בשיעור עשרה לבית סאה והיינו מאתים וחמישים אמות מרובעות לכל אחד, שזה נחשב שדה אילן, הרי בכלל ההקדש גם הקרקע והאילנות (לרשב"ם הכונה לאילנות קטנים, ולתוס' (ד"ה ואת) הכונה לאילנות סרק, וכיון שהם עומדים ליעקר לא נחשב שהאילנות צפופים) שביניהם, ושיעור הפדיון הוא בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, אבל אם האילנות צפופים יותר שזה נחשב יער וסופו להתלש, או מרווחים יותר שאין הקרקע נצרכת להם והוי כמקדיש אילן אחד שאינו מקדיש את הקרקע, או שהקדישם בזה אחר זה, לא הקדיש את הקרקע והאילנות שביניהם, ושיעור הפדיון הוא לפי השווי שלהם כדין כל הקדש (דחשבון חמישים שקל כסף נאמר רק במקדיש שדה אחוזה), ואפי' אם הקדיש את האילנות בזה אחר זה והקדיש אח"כ גם את הקרקע, צריך לפדות את האילנות בשוויים, ואח"כ לפדות את הקרקע לפי שיעור בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, מפני שזה ב' הקדשות נפרדים, ומשעה שהוקדשו האילנות הם ראוים ליפדות בשווים, ואין לנו להפסיד להקדש, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ואיירי הכא בנטיעות, דבאילנות זקנים צריך בית סאה לשלשה, ואיירי הכא לענין הקדש שזה תלוי ביניקה, אבל לענין מוכר שזה תלוי בדעת המוכר, מבואר לקמן פ"ב: שמכר עמהם קרקע כאשר המרחק ביניהם הוא מד' אמות עד ט"ז, שזה הנצרך ללקיטת הפירות.

הגמ' דנה כשיטת מי ברייתא זו, שהרי לר"ע שמוכר בעין יפה מוכר והמוכר ב' אילנות יש לו קרקע, א"כ כ"ש מקדיש שאם הקדיש ב' אילנות או ג' בזה אחר זה יש להקדש קרקע, ולמה הקרקע לא קדושה, ואף לרבנן שמוכר בעין רעה מוכר, הרי מקדיש בעין יפה מקדיש כמבואר בסיפא דמתני'.

---

[107] ואיירי שאין העסק או מה שקנה בו בעין, דאם הוא בעין גובה בלא שבועה אפילו מיתומים קטנים, שאפילו אביהם לא היה יכול לטעון חזרתי ולקחתי ממנו. נ"י.

[108] הרשב"א לומד מדין זה שהמוציא שטר בכתב יד הלוה אין הלוה יכול לטעון פרעתי, דמבואר כאן שהנאמנות היא מיגו דנאנסו, ובחוב אין טענת נאנסו. ודעת מקצת הגאונים שהוא נאמן, שכל שטר שאין גובים בו ממשועבדים אין הלוה חושש להשאירו בידי המלוה, וכן דעת הריטב"א. נ"י.

[109] שהמלוה נשבע והיתומים חייבים לשלם, דאף אביהם לא היה נאמן אפילו בשבועה, אמנם כיון שהאב יכול לטעון שישבע שלא פרעו, טוענים זאת ליתומים. נ"י.

[110] שהם דברים שעומדים בתוך הקרקע שנתן, ואפילו אם הם מיטלטלים קנה, אמנם יציע וחדר שאינם ממש בקרקע הבית אים בכלל המתנה. נ"י.

[111] כתב הריטב"א שאין לומדים מדין זה לדברים אחרים, וכן אם יש בבית שיעור של יותר מאה ועשרים חביות לא קנה, והנ"י חולק על שיעור זה.

ובהכרח שהברייתא כר"ש, וא"כ אין לומר דס"ל כר"ע, שהרי לר"ע כ"ש שמקדיש בעין יפה מקדיש, ובהכרח שר"ש ס"ל כרבנן וס"ל שגם מקדיש בעין רעה מקדיש, ולכן לא הקדיש את הקרקע של האילנות, ולא כמו שתירצנו לעיל את דברי רב הונא שר"ש סובר כר"ע, וחוזרת הקושיא על רב הונא למקומה. רשב"ם. אבל דעת התוס' (ד"ה מדמוכר) שהקושיא אינה על רב הונא, אלא אדרבה הגמרא באה לקיים דבריו הראשונים שגם לר"ע שמוכר בעין יפה מוכר, מ"מ מוכר שני אילנות משייר לעצמו קרקע, והקושיא היא סתירה בדברי ר"ש.

ע"ב: ונמצא שטעמא דר"ש הוא שמקדיש בעין רעה מקדיש והיינו שהוא משייר לעצמו גם במה שהוא מקדיש כגון חרוב ושקמה או קרקע הנצרכת לאילנות, ומה שאמר שהטעם הוא "הואיל ויונקים משדה הקדש" היינו לומר שגם לסוברים שבעין יפה מקדיש, לא הקדיש אלא חרוב מורכב וסדן שקמה שאם לא יקדישם נמצא שהם יונקים משדה הקדש, אבל לא הקדיש בור ודות ושובך, ורבנן ס"ל שאין חילוק דבעין יפה מקדיש וכנותן מתנה שכל מה ששייך קצת לשדה הוא בכלל המתנה, ונמצא שגם לר"ע המוכר קרקע ושייר ב' אילנות יש למוכר קרקע, ואפשר להעמיד את דברי רב הונא אפילו לר"ע.

והנה מצינו בהמשך הברייתא שאף המקדיש ג' אילנות ואח"כ את הקרקע, פודה את האילנות לפי שוויים, ואת הקרקע לפי שיעור בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. ומבואר מדין זה שאין הולכים אחר שעת פדיון שהרי בשעת פדיון הכל קדוש.

ומה שמצינו בברייתא שלר"י ור"ש הקונה שדה מאביו והקדישה ואח"כ מת אביו דינה כשדה אחוזה, דכתיב "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו" והיינו דווקא שדה שאינה ראויה בשעת ההקדש להיות שדה אחוזה היום ולמחר, כגון שקנאה מאחר או מאביו ולא מת קודם היובל. ור"מ דורש מפסוק זה שאם הקדישה אחר מיתת אביו דינה כשדה אחוזה, ומבואר לכאו' שלר"י ור"ש הולכים אחר שעת פדיון, דאל"כ מנין להם לרבות הקדישה לפני מיתת אביו, דילמא קרא איירי בהקדישה אחר מיתת אביו, וכר"מ.

והגמ' דוחה שבאמת לר"ש אין הולכים אחר שעת פדיון, ומדכתיב "אשר לא משדה אחוזתו" ולא אשר לא אחוזתו או אשר לו שדה אחוזתו, מדויק דאיירי באינה ראויה להיות כלל שדה אחוזה.

דין חרוב המורכב וסדן השקמה- אם הקדיש או מכר ב' אילנות וגם חרוב המורכב או סדן השקמה, יש לו קרקע, דחשיבותם אינה מגרעת מכוחם, אך אם מכר את הקרקע אינם נמכרים אגב הקרקע.

עומר שיש בו סאתים אם שכחו יחד עם שני עומרים אחרים מצטרף עמם ולא הוו שכחה, אך אם שכחו לבדו אין בו דין שכחה.

המוכר את הספינה

לאחר שנתבאר בפרק הקודם מה כלול במכירת בית חצר שדה עיר וכדומה, שהם דברים המחוברים לקרקע, עוברת הגמרא לבאר דיני מכירת מטלטלין ומה כלול במכירתם.

ע"ג. מכר הקדש ומתנה- כתב הרשב"ם שהדינים שבפרק זה הם גם בהקדש ובמתנה, דאיירי במוכר מטלטלין[112], אבל הפרק הקודם שמדבר בקרקע, גם מה שלא מכר יתכן שבהקדש ובמתנה זה בכלל הקרקע.

מה כלול במכירת ספינה-

המוכר ספינה בסתמא מכר עמה גם תורן שעליו פורסים את המפרש, נס המפרש עצמו, עוגין -עוגן של ברזל, ומשוטים, וכן מכר את האיסכלא ואת בור המים שבתוכה. ולרבי נתן וסומכוס מכר גם את הביצית והיינו הדוגית[113].

אבל לא מכר עבדים, מרצופין ששמים בתוכם את הסחורה, ואת הסחורה שבספינה, אא"כ מכר את הספינה ואת כל מה שבתוכה.

דברים שסיפר רבה

רבה מביא מעשיות שונות המלמדות נפלאות הבורא ומתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא, ומקראות שבספר איוב.

רבה שמע מנחותי ימא שגל שמטביע ספינה נראים בראשו ניצוצות של אש לבנה של מלאך מזיק, ושכדי להנצל ממנו צריך להכותו במקלות שכתוב עליהם אהיה אשר אהיה וכו'. עוד שמע מהם שבין הגלים יש מרחק של שלש מאות פרסה, וגובה כל גל הוא ג' מאות פרסה, וכשהלך בדרך השליכו הגל עד שראה את הכוכב הקטן שגודלו כמקום זריעת מ' כור זרעי חרדל, ואם היה מושלך גבוה יותר היה נשרף מהחום, ושמע שגל אחד אומר לחבירו שילך להחריב את העולם מפני עון הדור, ואמר פוק חזי גוברתא דמרך שאינו נותן לו לצאת ממקומו.

רבה ראה שד שלא הצליח להזיק לאדם ובא ללמד שהקב"ה שומר על בריותיו, ושלא לצאת לדרך יחידי, וראה שד קופץ מעל נהר מצד לצד ובידו שתי כוסות יין ושפך מזה לזה ולא טפטף מזה לארץ אע"פ שהיתה רוח סערה, עד ששמעו זאת בבית המלך של השדים והרגוהו על שהיה מגלה סודם, שאין דרכו של שד להיראות לבני אדם. וי"מ שהקיסר הרגו שמא יטול ממנו את המלכות שהוא נולד מאדם שבא על שידה והיה מהלך בין אנשים.

ע"ג: רבה בר בר חנה מתאר שראה בריות גדולות מאד-

ראם בן יומו שגודלו ד' פרסאות כהר תבור וצווארו ג' פרסאות, ומקום ראשו פרסה ומחצה, והפסולת שלו סתמה את הירדן לפי שעה עד שמסמסוהו המים מעט מעט.

צפרדע בגודל שישים בתים שבלע אותה תנין וציפור בלעה את התנין וישבה על עץ, ורואים מזה חוזקו של העץ.

דג שמת והים פלטו לפי שהים אינו סובל דבר מת, והרס שישים כרכים מפני גודלו ואכלו מבשרו בעודנו לח שישים כרכים, ושישים כרכים שהיו רחוקים משם מלחו בשרו ונשאו את הבשר למקומם ואכלוהו, ומשומן עינו מילאו שלש מאות חביות שמן, ואחר י"ב חודש ראה שניסרו מעצמותיו סככות וישבו לבנות את המקומות שנחרבו.

דג שצמחו עליו עשבים והיה נראה כמו יבשה ועלו על גבו ואפו ובישלו שם, והדג התהפך בגלל החום, ואם לא היתה ספינה קרובה לשם היו טובעים.

ספינה ששטה ג' ימים ולילות בין סנפיר הראש לסנפיר הזנב בזמן שהדג שט לכיוון ההפוך מהספינה, והספינה שטה שישים פרסאות בזמן שמחממים קומקום מים, ויותר ממהירות חץ, והוא מהדגים הקטנים שבים.

ציפור שמי הים הגיעו עד קרסוליה וראשה ברקיע, ורצו להכנס למים ויצאה בת קול ואמרה שלא יכנסו מפני שנפל לשם גרזן ועדיין לא הגיע לקרקעית הים, ולא בגלל עומק המים אלא מפני זרימתם.

אוזים שנשרו נוצותיהם בגלל שומנם, ונמשך מהם נחלי שומן, ושאלם אם יש לנו חלק בכם לעולם הבא, ואחד הגביה כנפו והשני את יריכו, ואמר על זה רבי אליעזר שעתידים ישראל לתת עליהם את הדין שבחטאם מתעכב המשיח והאווזים מצטערים מרבוי השומן.

ע"ד. דברים שהראה סוחר ישמעאלי לרבה בר בר חנה-

ידע לפי ריח העפר מה הדרך הנכונה ומה המרחק למים.

והראה לו את **מתי המדבר** ששכבו אפרקיד -על גבם (מכאן מוכיח ר"ת שאפרקיד פניו למעלה, ודלא כפירוש ר"ח בנדה שפניו למטה, דא"כ לא היה הסוחר יכול לעבור תחת ברכו. תוד"ה וגנו), ונראו כמבוסמים (משמע מכאן כמ"ד שלמתי מדבר יש חלק לעולם הבא. תוד"ה ודמו), וברכו של אחד מהם היתה זקופה ועבר הסוחר תחתיה על גמל עם רומח זקוף ולא נגע בו. ורצה לקחת מאחד מהם כנף הטלית ולא יכל ללכת עד שהחזירה. וכשסיפר את הדבר לחכמים אמרו לו שכל הנקרא אבא הוא שוטה כחמור, וכל בר בר חנה הוא שוטה, דלא היה לו לקחת את הכנף בשביל לדעת אם הלכה כב"ש שנותן בציצית ד' חוטים או כב"ה שנותן ג' חוטים, מפני שהיה יכול למנות את החוטים והחוליות לפני שהחזירו לשם.

אם שמים ציצית למתים- כתבו התוס' (ד"ה פסקי) שאין ראיה מכאן ששמים ציצית למתים, שהרי הם היו נכנסים לקבר בכל ערב תשעה באב כשהם חיים, אמנם במנחות ובמדרש מבואר שיש ציצית למתים, והא דאיתא בברכות שבבית הקברות צריך שלא יהיו הציציות על הקברים כדי שהמתים לא יתבזו, הטעם הוא בגלל שהמתים פטורים, כדאמר כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות. ומה שנהגו להסיר הציציות מהטליתות של המתים הטעם הוא מפני שהציצית היא עדות שקיים את כל התורה (דציצית בגימטריה ת"ר ויחד עם ח' חוטים וה' קשרים יוצא תרי"ג) ועכשיו שאין אנו חשובים כ"כ הרי הוא כאילו מעיד עדות שקר. ואומר ר"י שבימיהם לכולם ציציות ולכן עשו גם למתים, משא"כ עכשיו שלא כולם לובשים בחייהם ציצית, וגם מי שלבש לא עושים לו לאחר מותו כדי שלא לבייש את מי שאין לו. ורבינו חיים כהן צדק מבאר דקיימא לן כרבי יוחנן שמצות בטילות לעתיד לבוא, והגמרא במנחות והמדרש סוברים כשמואל שהמצוות לא יתבטלו לעתיד לבוא, וכיון שהצדיקים יעמדו בלבושיהם עשו להם ציצית. ועוד אומר ר"י שעושים ציצית למתים כדי שיהיה ניכר שקיים מצות ציצית, ומיד מסירים אותה, כדאיתא במסכת שמחות, וכן נוהגים בארץ אשכנז.

והראה לו את **הר סיני** והיו סביבו עקרבים העומדים כחמורים לבנים, ושמע שם בת קול שאומרת אוי לי שנשבעתי (על הגלות) ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, וחכמים אמרו לו שהיה עליו לומר מופר לך, והוא חשש שהכונה לשבועה שלא יבוא מבול, וחכמים אמרו שאם הכונה למבול למה שמע "אוי לי". והתוס' (ד"ה ועכשיו) דנים למה לא היפר הקב"ה לעצמו.

והראה לו מקום שנמצאים בו **בלועי קורח**, שיש שם ב' בקעים ויצא מהם עשן, ולקחת גיזת צמר ושרה אותה במים ועץ אותה בראש רומח והכניסה לשם ויצאה חרוכה, ושמע אותם אומרים משה אמת ותורתו אמת והן בדאין, ואמר לו הסוחר שכל ל' יום בראש חודש הגיהנום מחזיר אותם כמו בשר בקדירה שהופכים אותו בשביל שיתבשל והם אומרים כך.

והראה לו **המקום שהרקיע והארץ נושקים זה לזה**, והניח שם סל ואח"כ לא מצאו משום שהגלגל מסתובב, ואמר לו שמחר יחזור לכאן שוב.

כמה דברים שראו האמוראים-

רבי יוחנן ראה דג עם עינים מאירות כירח, והוציא מים מנחיריו כשני נהרות שבסורא.

רב ספרא ראה דג שהיו לו קרנים וחקוק עליהם אני בריה קלה שבים וגודלי ג' מאות פרסאות ואני מאכל הלויתן.

רבי יוחנן ראה בים ארגז שקבועים בו אבנים טובות ומרגליות וסביבו דגים הנקראים כרשא, ורצה בר אמוראי (-אדם היודע לצלול במים) למשות את הארגז מהמים, והדג רצה לחתוך את יריכו, והבר אמוראי זרק עליו חומץ והוא ברח, יצאה בת קול ואמרה שהוא מיועד לאשתו של רבי חנינא בן דוסא, שהניח בו תכלת לצדיקים לעת"ל.

ע"ד: רב יהודה הינדוה ראה בים אבן טובה שתנין שט סביבה, ורצה בר אמוראי להוציאה ובא התנין לבלוע את הספינה ובאה נקבת העורב וחתכה את ראשו והמים נהיו

---

[112] ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו, הרי כולם מכורים. רא"ש.

[113] ואין הלכה כמותו. רא"ש.

אדומים כדם מפני שהתנין היה גדול מאד, ובא תנין אחר והניח על התנין שמת את האבן והוא חזר לחיות והוא בא לבלוע את הספינה ובאה ציפור וחתכה את ראשו והם לקחו את האבן מהמים והניחוה על ציפרים שנמלחו לראות אם יחזרו לחיות והם חזרו לחיות ולקחו את האבן ופרחו משם.

הונא בר נתן ראה במדבר חתיכות בשר שנתחברו, וגחלים לוחשות אחר י"ב חודש, ואמר אמימר שזה עישבא סמתרי -עשב שמחבר, וגחלי רותם שאינם כבים מהר.

רבי יהושע ראה מאור גדול בים, אמר לו ר"א שמא עיניו של לויתן ראית.

ויברא אלוקים את התנינים הגדולים- י"מ ראמים שבים, וי"מ לויתן נחש בריח -לויתן זכר שהוא זקוף כבריח, ולויתן נחש עקלתון -לויתן נקיבה שמקיף את כל העולם.

בשעת בריאת העולם לא רצה שר של ים לבלוע את כל המימות שבעולם כדי שתיראה היבשה, ובעט בו הקב"ה והרגו, ואלמלא מים מכסים אותו אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו.

ירדן יוצא ממערת פמיס והולך בימה של סיבכי ובימה של טבריה עד הים הגדול ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן, ואינו מתערב בשאר המים, כמו שהירדן עובר בימה של טבריה ואינו מתערב בהם.

ז' ימים (של טבריה וסדום וחילת וחילתא וסיבכי ואספמיא והים הגדול) וד' נהרות (ירדן וירמוך וקירומיון ופיגה) מקיפים את ארץ ישראל. והא דאיתא במסכת פרה שמי קירומיון ופיגה פסולים למי חטאת מפני שאינם נובעים, הכונה שמתערבים בהם מים שאינם נובעים וממילא אינם זורמים, ולר"ת הם פסולים מחמת שמעורב בהם עפר וטיט והם חוצצים בין המים לכלי. תוד"ה ארבעה.

דברים שיהיו לעתיד לבוא

לויתן-

כל מה שברא הקב"ה זכר ונקיבה בראם, אף הלויתן ובהמות בהררי אלף -שרועה אלף הרים בכל יום, ואלמלא נזקקים זה לזה מחריבים את כל העולם כולו שיהיו להם ולדות הרבה, והקב"ה סירס את הזכר שלא יזקק לשאר דגים, אי נמי שלא יהיה לו צער תאוה, והרג את הנקיבה של הלויתן ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא, וצינן את הנקיבה של הבהמות בהררי אלף ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא, ולא מלחה משום שבשר מלוח אינו טוב כ"כ, ואת הלויתן לא סירס משום דדגים פריצי ולא יועיל להם ציונן, ולא הרג את הזכר וסירס את הנקיבה, משום דנקיבה מליחה מעלי, או משום דאינו דרך ארץ לקיים בנקיבה "לויתן זה יצרת לשחק בו".

ע"ה. גבריאל עתיד לעשות מלחמה עם הלויתן, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו.

בשעה שהלויתן רעב הוא מוציא הבל מפיו ומרתיח כל ימות שבמצולה, ואלמלא מכניס ראשו לגן עדן אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו. ובשעה שצמא עושה תלמים בים, ואין התהום חוזר לאיתנו מרוב המים שנחסרו עד שבעים שנה.

עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מעורו של לויתן, ואת הנשאר מחלקים ועושים ממנו סחורה בשוקי ירושלים. ולריו"ח יעשה הקב"ה סוכה (גג מלמעלה וד' דפנות בד' רוחות) לצדיקים מעורו של לויתן, ומי שלא זכה עושים לו צלצל (-סיכוך בלא מחיצות), ענק, קמיע (דבר מועט לתליה בצואר כמו קמיע), והשאר פורס הקב"ה על חומות ירושלים, וזיוו מבהיק מסוף העולם עד סופו.

ושמתי כדכד שמשותיך- מאבני שוהם וישפה.

דרש רבי יוחנן **עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות** ל' על ל' וחוקק בהם עשר רוחב על עשרים גובה לחלונות, (ולא לשערים שהרי גובה האנשים יהיה מאתים אמה וי"א מאה אמה), ומעמידם בשערי ירושלים. לגלג עליו אותו תלמיד וכו', לימים הפליגה ספינתו בים וחזא וכו', אלמלא ראית לא האמנת, נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות.

עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק, ומי שעיניו צרות בת"ח בעוה"ז, מתמלאות עיניו עשן לעוה"ב, וכל אחד נכוה מחופתו של חבירו, ואוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה. (כיוצא בדבר פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לאותה בושה וכו' שבזמן מועט נתמעט הכבוד כ"כ, שהרי יהושע היה נביא ומלך כמו משה ולא היה יכול להגיע לכבודו).

עתידים צדיקים שאומרים לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה.

י' חופות עשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן, וי"א אחת עשרה, וגרוע שבכולם זהב.

אמר הקב"ה לחירם, בך נסתכלתי שאתה עתיד למרוד ולעשות עצמך אלוה ובראתי נקבים נקבים באדם שמוציאים רעי, וי"א בך נסתכלתי וקנסתי מיתה על אדם הראשון.

ע"ה: ירושלים-

ירושלים של עוה"ז כל הרוצה לעלות עולה, ירושלים של עוה"ב אין עולים אלא המוזמנים לה.

שלשה נקראו על שמו של הקב"ה, צדיקים משיח וירושלים.

עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה, אך לא יהיה צער לעלות.

רצה הקב"ה למוד אורכה ורוחבה של ירושלים, אמרו לו הרבה כרכים בראת וכו', מיד "ויאמר וכו' פרזות תשב ירושלים".

עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף גינות ואלף מגדלים ואלף ביריות, ואלף ושני שילה טוטפראות, וכל אחת כציפורי בשלותה, שהיו בה מאה ושמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה. אם ירושלים תהיה פי שלש יהיה בכל אחת שלושים מדורים למעלה, ואם היא תהיה פי שלושים בכל אחת יש שלשה מדורים למעלה.

קיני בהמה וספינה ושטר חוב

כיון שהמשנה בתחילת הפרק מדברת על מכירת ספינה, מבארת הגמרא כיצד קונים ספינה, שהיא בכלל המטלטלין שאינם נקנים בכסף, ואגב זה בגמרא דנה בעוד מדיני הקניינים בבהמה ובשטר חוב.

קנין בהמה- בהמה גסה נקנית במסירה, כיצד, אחזה הלוקח (לרשב"ם ולתוס' (ד"ה אחזה) היינו במצות המוכר, ולריב"א צריך מסירה מיד ליד) בטלפה -רגלה, בשערה, באוכף שעליה, בשליף שעליה אמתחת הקשורה לבהמה, בפרומביא שבפיה, בזוג שבצוארה קנאה אע"פ שלא הזיזה ממקומה. בהמה דקה נקנית במשיכה, כיצד, קורא לה והיא באה[114] או שהכישה במקל ורצתה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל והיינו כל דהו קנאה[115], וי"א שצריך שתהלך מלא קומתה והיינו שתעקור ד' רגליה. והחילוק בין דקה לגסה הוא סברא בעלמא, כל בהמה לפי דרכה.

קנין ספינה- לרב ספינה נקנית במשיכה כל דהו -טפח או חצי טפח, ואין הלוקח יכול לחזור בו, שהרי מטלטלין אין נקנים במעות אלא במשיכה או ברשותו, ואף דלענין קנין בהמה י"א שקונה בהכישה במקל ועקרה יד ורגל, וי"א שקונה רק כשהיא מהלכת מלוא קומתה, שאני בהמה שכשעקרה יד ורגל עדיין היא במקומה מפני שהגוף נשען על היד ורגל שלא עקרה, אבל ספינה כולה זזה יחד. ולשמואל בספינה צריך למשוך את כולה[116] -שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה עומד, ובבהמה דווקא י"א דמהני עקרה יד ורגל, משום שעתידה כולה להעקר, משא"כ ספינה[117]. ספינה אינה נקנית בשטר, מפני שהיא מטלטלין.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל** 7692282@gmail.com
- **בפקס 0799-414144**

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה
חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- **בטלפון 0737-289-669**
- **במייל** 7692282@gmail.com
- **בנדרים פלוס קופת לדעת.**

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 400 ₪ ברשת 'יפה נוף', ו10 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה נוף'.

חדש- מבחנים גם על ה'עמוד היומי'

חדש

ניתן להשיג שוב את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במחיר 120 ₪.

בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים ב6 חוברות.

עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן ניתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור וב"י שו"ע וגו"כ), על הלכות שבת, מועדים, נדה, ומקוואות.

וכן יצאו לאור חוברות תמצית ספרי מוסר ותמצית ספרי חפץ חיים

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון? באפשרותך לזַכּוֹת לומדים נוספים, ניתן לתרום ב'נדרים פלוס' קופת 'תמצית'

[114] או שהנהיגה בקול. רא"ש.
[115] וכן הלכה. רא"ש.
[116] וכן הלכה. רא"ש.
[117] י"א דה"ה בכל המטלטלין לשמואל צריך שימשוך את כולם, ודעת הרא"ש שדווקא בספינה ובהמה י"א שצריך למשוך הכל, שאם משכם כל שהוא הם זזים, אבל בשאר מטלטלין שמשיכתם מכח האדם המושכם, לכו"ע די שימשוך כל שהוא.